

Mastergradsavhandling i flerkulturelt forebyggende arbeid med barn og unge 2014

Aili Elén Skaug Finckenhagen

Jeg slår jo ikke?

-en kvalitativ studie av menn som utøver vold

Høgskolen i Telemark
Fakultet for helse og sosialfag
Institutt for sosialfag
Kjølnes ring 56
3918 Porsgrunn

<http://www.hit.no>

© 2014 Aili Elén Skaug Finckenhagen

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

Sammendrag

Denne masteravhandlingen er et resultat av en interesse for fenomenet vold, og herunder vold i nære relasjoner. Vold i nære relasjoner er et tema det generelt er lite bevissthet rundt, og det er først de siste 30 årene det har blitt økt fokus på temaet i Norge. Selv om Norge er relativt langt fremme blant europeiske land både når det gjelder forskningsarbeid og hjelpetiltak innenfor dette feltet, er det fortsatt mye som gjenstår å forstå. Det har i hovedsak vært fokus på de som blitt utsatt for vold i nære relasjoner og hvordan volden oppleves for de utsatte. Med dette som bakgrunn ønsket jeg å finne ut av hvordan vold i nære relasjoner kan forstås – ut i fra den som utøver volden sitt perspektiv. Dette er et normativt og sensitivt felt, og jeg mener det er behov for kunnskap om voldens bakgrunn og kjerne for å kunne forstå den, og dermed forebygge den.

I oppgaven har jeg studert voldsutøvende menn og deres forståelse av vold og problemstillingen er:

Hvordan kan man forstå menns vold i nære relasjoner?

For å finne ut av dette har jeg ønsket å undersøke hva som er bakgrunnen for volden. Jeg har sett på hvordan volden oppleves for mennene, hvordan mennene opplever seg selv, hva som trigger mennene, og hvordan mennene kan unngå bruk av vold. For å besvare problemstillingen baserer avhandlingen seg på en kvalitativ studie, der halvstrukturerte intervjuer med ni menn som utøver vold i nære relasjoner utgjør det empiriske grunnlaget. Informantene er hentet fra Alternativ til vold (ATV), en privat stiftelse som tilbyr behandling til menn som utøver vold.

I studiens analyse har jeg valgt å konsentrere meg om fire hovedkategorier som viste seg å være sentrale i mitt datamateriale. De fire kategoriene "*mennenes forståelse av vold*", "*mennenes selvforståelse*", "*triggere som utløser vold*" og "*strategier for unngåelse av vold*" har alle bidratt til å gi meg en bredere innsikt i hvordan volden kan forstås. For å belyse mine funn fra to ulike perspektiver, består det teoretiske grunnlaget benyttet i analysene av psykolog Per Isdals(2000) forståelsesmetoder for vold, og Teorien om rasjonelle valg (TRV), presentert av sosiolog Gunnar Aakvaag (2008). Bakgrunnen for valget av disse perspektivene var et ønske om faglig og teoretisk styrke på den ene siden, samt muligheten til å få frem det rasjonelle mennesket på den andre siden. Tanken bak å benytte TRV og diskutere hvorvidt volden kan forstås som et rasjonelt valg, kan bidra til å utvide forståelsen av menneskene bak volden, og dermed også bidra til økt forståelse for fenomenet generelt. I tillegg til de to perspektivene trekker jeg inn aktuell tidligere forskning jeg mener belyser mine funn.

Et av det viktigste funnene i studien er hvordan informantene i stor grad ikke opplevde sine handlinger som vold. De tegnet et tydelig skille mellom fysisk og psykisk vold ved kun å kategoriserte den fysiske volden som vold, mens den psykiske volden ikke ble forstått som alvorlig i like stor grad. I forkant av, eller i begynnelsen av behandlingsprosessen hos ATV, forstod samtlige av informantene ikke seg selv som en voldsutøver. De fortalte om episoder hvor de hadde utøvd psykisk vold, men opplevde ikke at det tilhørte voldsbegrepet. Videre viste det seg at informantene skapte avstand mellom begrepet vold og sine egne handlinger, og hadde en opplevelse av at utøvere av vold var ”noen andre” enn de selv.

Andre sentrale funn er hvordan mennene forstår seg selv, og hvilke triggere som fører til voldsutøvelse. På tross av at mennene fremstår som ”den sterke” som utøver volden, satt de selv med en opplevelse av å være ”den svake” og et offer i forkant av en voldsepisode. De fortalte om hvordan vanskelige opplevelser fra barndom og oppvekst påvirket dem og skapte en opplevelse av å være mindreverdige i forhold til partneren i voksen alder. Min opplevelse er at mennene brukte dette til å forstå og forklare egne handlinger. I forhold til triggerne som fører til voldsutøvelsen, er disse i stor grad knyttet til følelsen av å være mindreverdige eller dårlig i forhold til partneren. Andre sentrale triggere er følelsen av ikke å bli respektert, ikke å bli prioritert, å bli avvist, å bli behandlet urettferdig, eller å få skylda for noe man ikke har gjort. Oppsummert vil jeg si at alle disse triggerne i stor grad handler om manglende følelshåndtering hos informantene.

Et siste sentralt funn er at mennene i forkant av, eller i begynnelsen av behandlingen stort sett ikke hadde utviklet noen strategier for å unngå bruk av vold. Dette kan ses i sammenheng med at de ikke kategoriserte sine handlinger som vold, og dermed ikke så behovet for unngåelse. Det viste seg imidlertid at økt kunnskap om, og klargjøring av hva som ligger i begrepet vold gradvis førte til en forståelse for at handlingene var av alvorlig karakter og dermed måtte gjøres noe med. Informantene som var langt på vei i sin behandlingsprosess, eller ferdigbehandlet, fortalte om ulike tillærte strategier de benyttet for å unngå voldsutøvelse.

Generelt viser resultatene at samtlige av mennene i utgangpunktet ikke hadde tilstrekkelig kunnskap om temaet vold til å forstå sine egne handlinger som det. De opplevde ikke handlingene som vold, og så derfor ikke behovet for å endre sine handlingsmønstre. Dette endret seg imidlertid gradvis etter hvert som informantene gikk i behandling. Det viser seg tydelig ut i fra min gruppe informanter at synliggjøring og bevisstgjøring av deres handlinger som vold, samt kunnskap om begrepet vold er nødvendig for å kunne gjøre endringer og gradvis forebygge videre voldsutøvelse.

Abstract

My interest in the topic *violence* and specifically violence in intimate relations resulted in writing this Master thesis. Violence in intimate relations is a topic that generally has not gotten much attention and only the last 30 years has this been increasingly focused in Norway. Even though Norway is in the forefront in Europe both regarding research and care, there is still much that need deeper understanding. The main focus has been given those subject to violence and how these victims experience the violence. With this background I wanted to explore how violence in intimate relations can be understood with the view of the abusers. From my point of view there is a need for more knowledge about the reasons behind violence to be able to understand it and thereby prevent it from happening.

In my thesis work I have studied abusers' own understanding of the violence they perform, and the main question has been to answer:

How can we understand men's violence in close relations?

In order to understand this I first wanted to understand reasons for using violence. I have investigated how the abuser experiences violence, how the abuser experiences himself, what triggers the abuser and also how the abuser can avoid using violence. To answer the main question of the thesis I have performed a qualitative survey, in which semi-structured interviews with nine men, who are violent to someone close to them, make up the empirical basis. The informers were all from a cohort group under treatment for violent behavior at the private foundation Alternativ Til Vold – *Alternative To Violence* – (ATV).

In the analysis part of the study I have chosen to focus on four main categories that showed to be central in my data. The following four categories; "*men's understanding of violence*", "*men's self-understanding*", "*triggers that release violence*" and "*strategies for avoiding using violence*", have all contributed to give me a broader understanding of how violence can be understood. The theoretical foundation for analyzing the interviews has been Per Isdal's methodology for understanding violent behavior, as well as The theory of rational choices. By using the two different perspectives, I wanted to have professional and theoretic strength on one side, and the possibility to show the rational human on the other side. Discussing whether the violence can be understood as a rational choice, can help create an extended understanding of the phenomenon. In addition I have included relevant published research to further shed light on my findings.

One of the most important findings in my study is that the informers to a great degree did not view their actions as violence. They drew a clear line between physical and psychological violence by only characterizing the physical abuse as violence, where as the psychological abuse was not viewed as seriously. Prior to, or in the start of the treatment process at ATV none of the informers viewed themselves as violent. They referred to episodes where they had performed psychological violence, but didn't feel that what they had done could be categorized as violence. Furthermore, the informers created a distance between violence and their own actions, and had the experience that violent abusers were "somebody else" than themselves.

Other central findings are related to how informers view themselves as well as what triggered their violent actions. Despite that the informers were "the strong ones" who used violence they had themselves the experience of being "the weak ones" and victims prior to the episode of violence. They talked about how traumatic experiences in their childhood and adolescence gave them a self-perception as being inferior to their partners as adults. My interpretation is that the informers used this explanation to understand their own actions. Regarding triggers of violence were also these related to the feeling of being inferior or poor compared to their partners. Additionally the feeling of not being respected or prioritized, as well as feeling rejected, feeling treated unfair or feeling given the blame for something not done, all could trigger violent behavior. Summarized I view all these triggers as mainly about lacking a way to handle their feelings.

A final important finding is that the informers prior to or in the beginning of treatment mainly had not developed any strategy to avoid using violence. This can be understood in the context of not viewing their actions as violence and therefore didn't see any reason for avoiding them. However, increased understanding and clarification of what defines the concept of violence, gradually led to an understanding that their actions were severe and therefore needed attention. The informers that were far into or had finalized treatment informed talked about different adopted strategies for avoiding using violence.

Over all I experienced that none of the informers initially had enough understanding about violence to understand their actions as that. They didn't see their actions as violence and saw therefore no need to change their patterns. This changed, however, as they received treatment. It was clear from the cohort of informers I studied that visualization and increased awareness of their actions as violence, as well as knowledge about violence is prerequisite for changing actions and prevention of further act of violence.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Abstract	5
Innholdsfortegnelse	7
Forord	11
1 Innledning	13
1.1 Bakgrunn og aktualitet.....	13
1.2 Problemstilling og avgrensninger	15
1.3 Forebygging av vold i nære relasjoner i Norge	17
1.3.1 Historikk.....	17
1.4 Alternativ til Vold (ATV)	18
1.4.1 Behandlingsprosess.....	19
1.5 Avhandlingens disposisjon	20
2 Ulike perspektiver på vold	23
2.1 Innledning	23
2.2 Aktuell forskning.....	23
2.2.1 Kjennetegn hos menn som har oppsøkt ATV for vold i nære relasjoner.....	24
2.2.2 Vold i parforhold – ulike perspektiver	25
2.2.3 Partnervold og behandlingsforskning	25
2.3 Teoretisk tilnærming	30
2.3.1 Per Isdal – Meningen med volden	30
2.3.2 Teorien om rasjonelle valg (TRV).....	38
2.4 Avslutning	43
3 Metode	45
3.1 Innledning	45
3.2 Vitenskapsteoretisk grunnlag for kvalitativ metode.....	45
3.2.1 Et fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv	46
3.2.2 Egen forforståelse	47
3.3 Egen studie.....	48
3.3.1 Forberedelser	48
3.3.2 Informantene.....	49
3.3.3 Intervjuguiden	50

3.3.4 Intervjuene	51
3.3.5 Analysen	53
3.4 Sentrale vitenskapsteoretiske krav	55
3.4.1 Reliabilitet	55
3.4.2 Validitet	56
3.4.3 Generaliserbarhet.....	57
3.5 Etikk	57
3.5.1 Informert samtykke.....	58
3.5.2 Konfidensialitet.....	58
3.5.3 Konsekvenser	60
3.5.4 Å intervju om voldsutøvelse.....	60
3.6 Kritisk blikk på egen avhandling	62
3.7 Oppsummering.....	64
4 Informantene	65
4.1 Innledning.....	65
4.2 Informantene	65
5 Presentasjon av funn: fire hovedkategorier.....	71
5.1 Innledning	71
5.2 Mennenes forståelse av vold.....	71
5.2.1 "Vold er fysisk aggresjon"	71
5.2.2 "Vold angår andre"	73
5.2.3 "Det er andre som overreagerer".....	74
5.2.4 En prosess: "Jeg ser jeg har et problem"	75
5.2.5 Å skape avstand	76
5.3 Mennenes selvforståelse.....	76
5.3.1 "Jeg fikk alltid skylda"	76
5.3.2 "Aldri følt at en er god nok"	78
5.3.3 "Det ligger i kroppen"	80
5.4 Triggere som utløser vold	82
5.4.1 "Måten hun snakker til meg på"	82
5.4.2 "Jeg må ta drittjobben"	83
5.4.3 "Andre vet bedre"	84
5.5 Strategier for unngåelse av vold	85
5.5.1 Før behandling.....	85
5.5.2 Etter behandling	87
5.6 Oppsummering.....	88
6 Forståelse av volden	89

6.1 Innledning	89
6.2 Mennesets forståelse av vold	89
6.3 Mennesets selvforståelse	94
6.4 Triggere som utløser vold	98
6.5 Strategier for unngåelse av vold	100
6.6 Konklusjon	102
7 Vold som rasjonelt valg	105
7.1 Innledning	105
7.2 Teorien om rasjonelle valg: voldsutøvelse	105
7.3 Det rasjonelle valget etter behandling	111
7.4 Konklusjon	114
8 Avslutning	117
8.1 Innledning	117
8.2 Teorienes egnethet til å belyse voldsutøvelse	117
8.3 Sentrale funn	118
8.4 Konklusjon	120
Litteraturliste	121
Vedlegg 1: Informasjonsskriv	126
Vedlegg 2: Intervjuguide	128
Vedlegg 3: Fremstilling av familievoldssaker	131

Forord

Denne oppgaven er det største og mest krevende prosjektet jeg hittil har måttet gjennomføre. Det har til tider vært i overkant krevende, og jeg har måttet finne frem energi og styrke jeg ikke visste jeg hadde i meg. På tross av dette har gjennomføringen av prosjektet, helt fra start til slutt, vært utrolig spennende og lærerikt! Først og fremst vil jeg rette en stor takk til mine ni informanter, som stilte opp og delte sine historier med meg, på tross av et så vanskelig tema som utøvelse av vold mot sine nærmeste. Uten dere hadde denne oppgaven aldri blitt til! Her må jeg også trekke inn Alternativ til Vold for utrolig god hjelp med å rekruttere informantene. Videre vil jeg takke min aller fineste familie og da spesielt Jørgen, som har støttet meg, hjulpet meg og ikke minst oppmuntret meg til å stå på under hele arbeidet. Jeg vil også nevne to av mine nærmeste venner, Målfrid og Charlotte som har vist stor interesse for arbeidsprosessen, pushet meg og minnet meg på hvorfor jeg startet med prosjektet i utgangspunktet. Til slutt vil jeg også nevne min hovedveileder Randi Kroken som har veiledet meg fra start, og min biveileder Astrid Sandmoe, som på strak arm trådte inn i mitt prosjekt på tross av kort varsel noe senere i prosessen. Dere har begge hjulpet meg til å se forskjellige sider av prosjektet mitt, og styrket meg til å ferdigstille oppgaven.

Skien, 14. Mai 2014

Aili Elén Skaug Finckenhagen

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og aktualitet

Vold i nære relasjoner er et fenomen som inntil relativt nylig har fått lite fokus i Norge og i verden generelt (Saur, Hustad & Heir, 2011). Det er et problem som kan være vanskelig å oppdage hvis en ikke ser godt nok etter, og en kan anta at det finnes store mørketall. Overgrepene skjer i stor grad i hjemmet, noe som gjør det vanskelig for utenforstående å få innsyn i hva som skjer. De siste 30 årene har likevel vold i nære relasjoner gradvis fått økt fokus, og det rapporteres nå om flere saker enn tidligere (St. meld nr. 15, 2012-2013).

I regjeringens handlingsplan *Et liv uten vold 2014-2017* står det at vold kan ha mange uttrykk og omfatter fysiske, psykiske, seksuelle og materielle overgrep mot en person voldsutøveren har en relasjon til (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). Volden kan rettes mot nåværende eller tidligere kjæreste, samboer eller ektefelle, mot barn, barnebarn, eller det kan være overgrep mot eldre, fra nære slektninger. I ytterste konsekvens kan volden føre til tap av liv. Det faktum at utøveren er en som står offeret nær kan bidra til å gjøre det vanskelig å si i fra eller be om hjelp. Det kan dreie seg om både fysiske, psykiske og materielle former for vold (St. meld nr. 15, 2012-2013). Eksempler på fysiske overgrep kan være slag, spark, dytting, lugging, seksuelle overgrep, å holde fast eller å stenge inne. Psykiske overgrep kan være umyndiggjøring, utskjelling, trusler, isolering, ekstrem kontroll av atferd og nedpsyking. Materielle overgrep kan være å slå inn dører eller vinduer, kaste eller rasere inventar, knuse gjenstander, eller å rive i stykker klær.

Når voldsutøvelse finner sted i nære relasjoner, blir konsekvensene mer omfattende og dyptgripende enn de synlige skadevirkningene som følger av selve voldshandlingen (St. meld nr. 15, 2012-2013). Volden utøves i det skjulte, er gjentakende og personene som berøres er betydningsfulle i hverandres liv gjennom felles historie, gjensidige forpliktelser og avhengighet. I noen tilfeller kan volden være synlig utad, men likevel vegrer mange seg for å gripe inn i det man anser som private forhold. Dette kan bidra til å holde overgrepene skjult for dem som kunne yte hjelp.

Det er vanskelig å si noe om omfanget av vold i nære relasjoner, men i stortingsmelding 15 (2012-2013) viser en framstilling av antallet familievoldssaker på landsbasis i perioden 2005 til 2011 en tydelig økning i registrert familievold (se vedlegg 3). Framstillingen gjenspeiler nesten en fordobling av saksmengden mellom 2005 og 2011, fra omtrent 4500 saker til omtrent 7800 saker.

Statistikk fra politiet og krisesentertilbudet gir også indikasjoner på omfanget av vold i nære relasjoner som et samfunnsproblem i Norge (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). I 2012 overnattet 1929 kvinner, 117 menn og 1763 barn på et av landets krisesentre. Det samme året ble det registrert 2557 anmeldelser for vold i familieforhold hos politiet. I tillegg viser den eneste landsomfattende undersøkelsen gjort om vold i parforhold at etter fylte 15 år har hver fjerde kvinne og hver femte mann opplevd at partner minst én gang har anvendt fysisk makt i parforholdet (Haaland, Clausen & Schei, 2005). Det kan tenkes at større åpenhet, et sterkt søkelys på feltet, samt endrede holdninger har ført til at flere anmelder og at flere saker kommer frem i lyset. Likevel kan man anta at terskelen for å be om hjelp er høy for mange. Også i regjeringens nyeste handlingsplan mot vold i nære relasjoner påpekes det at omfanget av denne volden er vanskelig å fastslå og at mørketallene er store (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013).

Selv om det i dag avdekkes flere voldssaker enn tidligere, er vold i nære relasjoner en spesielt kompleks og utfordrende problematikk. For å forstå denne problematikken i full dybde vil jeg argumentere for at fenomenet må ses fra ulike sider. På tross av økt fokus de siste 30 årene, finnes det foreløpig relativt lite kunnskap om voldsutøvers opplevelse av sin voldsbruk. Råkil (2002) hevder at diskursen på feltet har vært inne i en neo-feministisk periode hva det gjelder forståelsen av menns vold mot kvinner, og at menns vold ikke bare handler om kvinnefiendtlige holdninger, men må belyses fra flere perspektiver for å kunne forstås i sin helhet. Den tradisjonelle reaksjonen utenfra har vært hjelp og støtte til voldsutsatt, mens voldsutøver blir gjort til gjenstand for straff (Saur, Hustad & Heir, 2011). De senere årene har fokuset på voldsutøver økt og det har gradvis blitt etablert hjelpetilbud til disse. For å kunne forstå vold i nære relasjoner mener jeg det er viktig å oppnå en helhetsforståelse for alle fenomenets ulike sider. På bakgrunn av min egen nysgjerrighet i forhold til temaet, og ønsket om å forstå hva som ligger til grunn for menneskers handlingsvalg, ønsker jeg å belyse fenomenet fra det perspektivet som hittil ser ut til å være minst utforsket. I denne oppgaven vil jeg derfor konsentrere meg om å forsøke og forstå vold i nære relasjoner sett fra voldsutøvers perspektiv. Informasjonen vil jeg innhente hos de som kanskje kan forklare voldsutøvelsen best, nemlig menn som utøver vold.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

Vold i nære relasjoner er et alvorlig og ofte skjult samfunnsproblem. (Storberget, Bråten, Rømming, Skjørten & Aas-Hansen, 2007). Selv om vold de senere årene har blitt et mer akseptert fenomen å snakke om, kan man anta at vold i nære relasjoner underrapporteres og at det som nevnt innledningsvis finnes store mørketall i forhold til omfang. Likevel er det ikke omfanget jeg ønsket å undersøke, men historiene og meningen bak voldsutøvelsen, slik at man bedre kan forstå hvorfor noen bruker vold mot de som står dem nærmest. Isdal (2002) hevder at det bak enhver voldshendelse finnes en historie og en forklaring. Det er nettopp dette perspektivet jeg ønsket å gripe tak i.

Med dette som grunnlag vil oppgavens problemstilling være ***hvordan kan man forstå menns vold i nære relasjoner?*** Jeg vil her se på hvilke historier og forklaringer som ligger bak voldsutøvelsen, hvem volden utøves mot, mennenes opplevelse og forståelse av egne handlinger, mennenes opplevelse av seg selv og hva som bidrar til å utløse en voldshandling. Jeg ønsker også å se på hvilke strategier mennene har brukt for å unngå bruk av vold og hvordan behandling eventuelt har påvirket mennenes handlingsmønster. Målet med oppgaven er å innhente ny kunnskap om relasjoner og prosesser vi ikke hører så mye om, og forhåpentligvis bidra til en økt forståelse av hvorfor det utøves vold i nære relasjoner og hvordan voldsutøveren selv forstår sine handlinger.

Studien avgrenses ved at jeg kun har tatt for meg menn som utøver vold. Alle mennene går til, eller har gått til behandling hos den private stiftelsen Alternativ til vold, heretter kalt ATV. Volden utøves mot ektefelle, partner eller barn. Andre nære relasjoner er altså ikke representert i mitt materiale. I stor grad er disse avgrensningene tatt ut i fra et tilgjengelighetsutvalg, men jeg har også vektlagt betydningen av å kunne sammenligne datamaterialet, samt tatt nødvendige begrensninger i forhold til prosjektets størrelse. For å besvare problemstillingen har jeg valgt å ta utgangspunkt i fire hovedkategorier. Kategoriene er ”*mennenes forståelse av vold*”, ”*mennenes selvforståelse*”, ”*triggere som utløser vold*” og ”*strategier for unngåelse av vold*”. Kategoriene ble valgt ut fra en analyse av datamaterialet. Denne kommer jeg tilbake til i avsnitt 3.3.5 *Analyse*. Former for vold som blir belyst i funnene fra datamaterialet er fysisk vold, psykisk vold, materiell vold og latent vold. Jeg er klar over at det også finnes andre former for vold, men har valgt å konsentrere meg om disse fire, da det var disse som hovedsakelig var fremtredende i mitt materiale. Jeg forteller mer inngående om disse valgene i kapittel 3, *Metode*.

Videre vil jeg definere hvilke handlinger som kan kategoriseres som vold. Heltne og Steinsvåg (2011) hevder at det ikke finnes en definisjon av vold som alle kan slutte seg til, men jeg trekker her frem to sentrale definisjoner jeg mener er dekkende for min studie. En mye brukt definisjon både i Norge og internasjonalt er psykologen Per Isdals: ”vold er enhver handling rettet mot en annen person som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje, eller slutter å gjøre noe den vil” (Isdal, 2002, s. 36). Et annet forslag til definisjon av begrepet tilhører Verdens helseorganisasjon (WHO):

Forsettelig bruk av, eller trussel om, fysisk makt eller tvang, rettet mot en selv, andre enkeltpersoner, eller en gruppe. For å regnes som vold må handlingen resultere i, eller ha høy sannsynlighet for å resultere i død, fysisk eller psykisk skade, eller mangelfull utvikling (Grønnlie, 2009, avsn. 2).

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Isdals definisjon da det er denne som ligger til grunn for ATV sitt arbeide med utøvere av vold. Opplevelsen av hva som er vold er subjektiv og resulterer ikke nødvendigvis i død, fysisk eller psykisk skade eller mangelfull utvikling. I tillegg mener jeg at definisjonen fra WHO utelukker engangstilfeller, og at det i stor grad fokuseres på vold som kun fysiske handlinger.

I fremstillingen av funnene velger jeg å bruke begrepene episode, situasjon eller hendelse om hverandre, for å beskrive voldsutøvelse. Dette er et valg jeg har tatt for språklig variasjon. For å beskrive begrepet vold, kaller jeg det for nettopp vold, men det er viktig å være klar over at dette begrepet dekker både fysisk, psykisk, materiell, latent og seksuell vold. Mennene jeg har intervjuet omtales både som informanter og menn. Om en som utøver vold bruker jeg begrepet voldsutøver, mens om en som er utsatt for vold bruker jeg begrepet voldsutsatt. Dette er begrepene ATV benytter og det ble da naturlig for meg å bruke de samme i intervjusituasjon med informantene.

Som viktig bakgrunnsinformasjon for å kunne forsøke og forstå mennenes utøvelse av vold, vil jeg nå belyse hvordan fokuset på vold i nære relasjoner har økt i Norge de siste tiårene. I tillegg vil jeg trekke frem hvordan fokuset gradvis har endret seg fra å dreie seg om hjelp og støtte til voldsutsatte, og straff til voldsutøvere – til økende fokus på forebyggende hjelp og støtte, også til utøver. Selv om vold i nære relasjoner de senere årene har blitt et mer akseptert fenomen å snakke om, skal vi ikke lenger enn tre tiår tilbake i tid for å se at denne typen vold var skam- og tabubelagt (Råkil, 2002). Jeg vil påstå at selv om fokuset gradvis har endret seg, er det fortsatt lang vei igjen å gå til forståelse av fenomenet vold i nære relasjoner.

1.3 Forebygging av vold i nære relasjoner i Norge

På tross av økt fokus på vold i nære relasjoner de siste årene, har jeg opplevd det som utfordrende å finne forskning som forteller noe om hvordan man kan forstå menns voldsutøvelse. Det ser ut til at feltet fra mennenes perspektiv foreløpig er lite studert, men jeg vil her forsøke vise hvordan forebyggingen av vold i nære relasjoner har utviklet seg i Norge.

En rekke tiltak og program har vokst frem de siste 30 årene (Saur, Hustad & Heir, 2011). I denne perioden har forskningen gått fra kun å fokusere på fysiske skader til å omfatte et mer helhetlig bilde. Konsekvenser som økonomiske, sosiale og psykologiske ettervirkninger er også nå i fokus. Forskningen har ført til kunnskap om at vold berører alle parter som er involvert og virker ødeleggende for selvfølelse og livskvalitet.

Undersøkelser gjort de siste ti årene viser at både kvinner og menn i alle aldre utsettes for vold (Saur, Hustad & Heir, 2011). Ett av ti barn opplever at foreldre utsettes for vold, og mange av barna er også selv direkte utsatt. Kvinner blir i større grad enn menn utsatt for grov partnervold. I Norge har offentlige myndigheter tatt initiativ til ulike aktiviteter og programmer for å forebygge og redusere virkningene av vold. Tiltak innen undervisning, kunnskapsformidling, holdningsskapende arbeid og hjelpe- og behandlingstilbud er iverksatt. Frivillige organisasjoner er også viktige bidragsytere på feltet.

1.3.1 Historikk

Som nevnt over har en rekke hjelpetiltak og programmer vokst frem på grunnlag av det økte fokuset på vold i nære relasjoner i det norske samfunnet de siste 30 årene. Trygghetsskapende hjelpe- og behandlingstiltak for dem som ble utsatt for vold og seksuelle overgrep var blant de første tilbudene som ble etablert (Saur, Hustad & Heir, 2011). Tilbudene var i hovedsak drevet av frivillige organisasjoner som mottok offentlig støtte, eksempelvis krisesentre og krise- og rådgivningstelefoner. Overfor voldsutøvere og seksualovergripere var det samtidig lagt vekt på strafferettslige tiltak.

I 1978 ble Nordens første krisesenter åpnet i Oslo (Saur, Hustad & Heir, 2011). Kommunene fikk i 2010 et lovpålagt ansvar for å ha et krisesentertilbud, og i 2011 ble finansieringen av tilbudene lagt inn i rammetilskuddet til kommunene. I dag finnes det 46 krisesentertilbud, fordelt på alle landets kommuner. Fylkesmannen har tilsynsansvar med disse.

Utover 1980- og 1990-tallet bidro krisesenterbevegelsen og kvinnepolitiske grupper til å legge press på myndighetene (Saur, Hustad & Heir, 2011). Samtidig jobbet fagmiljøer for at kunnskap om kvinnemishandling og overgrep ble satt på den politiske agendaen. Dette førte til at det på kommunale sykehus og legevakter ble etablert mottak for medisinske undersøkelser og oppfølging av kvinner og barn som var blitt utsatt for mishandling eller seksuelle overgrep. I 1986 ble landets første voldtekstmottak for voksne kvinner etablert, og i 1989 ble det første medisinske mottak for misbrukte barn etablert. ”Vern for eldre”, et kommunalt hjelpetiltak som hadde som oppgave å hjelpe eldre som ble utsatt for overgrep og omsorgssvikt, ble etablert i 1991.

Siden andre halvdel av 1980-tallet fikk seksualovergripere og voldsutøvere tilbud om behandling (Saur, Hustad & Heir, 2011). I 1987 ble stiftelsen Alternativ til vold (ATV) opprettet som det første behandlingstilbudet til menn som utøver vold mot sin samlivspartner. I 1989 ble Institutt for klinisk sexologi og terapi (IKTS) etablert.

I 2007 ble det ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) utført en nasjonal kartlegging av behandlingstilbud til personer med volds- og aggresjonsproblemer (Saur, Hustad & Heir, 2011). Kartleggingen viste at det på undersøkelsestidspunktet fantes 64 tilbud til voksne og 47 tilbud til barn og unge. ATV og Sinnemestringstilbud utviklet ved Brøset er de to største tilbudene. Noe over halvparten av voksentilbudene og nesten 90% av tilbudene til barn og unge var åpne for begge kjønn.

Av frivillige organisasjoner er Redd barna og Røde kors de største aktørene (Saur, Hustad & Heir, 2011). Andre eksempler på frivillige organisasjoner er Krise- og rådgivningstelefonen for menn (1980), Støttesentre mot incest (1986) og Stiftelsen kirkens ressursenter mot vold og seksuelle overgrep (1996).

1.4 Alternativ til Vold (ATV)

For å besvare problemstillingen for studien ble jeg nødt til å undersøke hvor jeg kunne rekruttere informanter som var villige til å snakke om et relativt vanskelig tema. På grunnlag av min tidligere stilling som saksbehandler i barneverntjenesten, kjente jeg litt til behandlingstilbudet ATV, og tok derfor kontakt med dem. De stilte seg positive til min studie, og ville så godt det lot seg gjøre bidra med informanter til mitt prosjekt. Før jeg presenterer informantene i kapittel 4, *Informantene*, vil jeg nå kort presentere ATV, og vise hvordan de jobber med utøvere av vold, slik at informantenes

historier og erfaringer presentert i kapittel 5 *Mine funn – fire hovedkategorier*, lettere kan forstås i lys av konteksten de er en del av.

ATV er et kompetanse- og behandlingssenter for vold, med særlig fokus på vold i nære relasjoner (ATV, 2014). ATV ble startet i Oslo i 1987 som det første europeiske behandlingstilbudet til menn som utøver vold mot sin samlivspartner. Frem til 1992 var ATV definert som et forsøksprosjekt med midler fra Barne- og familiedepartementet og Oslo kommune. I 1994 gikk ATV fra å være et frittstående prosjekt til å bli en privat stiftelse. Staten, kommuner og prosjektfinansiører er i hovedsak det økonomiske driftsgrunnlaget til ATV. Det første regionkontoret ble etablert i Drammen i 1996, og siden da er det kommet en rekke nye avdelinger. I dag finnes det 11 regionkontorer, i tillegg til hovedkontoret i Oslo i Norge, og fem kontorer i de øvrige nordiske landene.

ATV arbeider i dag innenfor tre virksomhetsområder; behandling, kunnskapsutvikling og kunnskapsdeling/formidling (ATV, 2014). Som nevnt innledningsvis startet ATV som et behandlingstilbud til menn, men har siden da utvidet sitt tilbud. Siden begynnelsen av 1990-tallet har de arbeidet med ungdom som selv har utviklet volds- og aggresjonsproblemer. I 1995 etablerte de et tilbud til kvinner med volds- og aggresjonsproblemer, og i 1999 startet de opp tilbud for kvinner utsatt for vold av sin partner. I 2001 ble det også muliggjort et begynnende tilbud til barn som lever med vold i familien. Gjennom årene har ATV deltatt i større eller mindre forskningsprosjekter og i kliniske utviklingsprosjekter. Arbeidet med barn, ungdom, kvinner og menn i tilknytning til vold generelt og vold i nære relasjoner har ført til en økt kunnskap om hvordan volden preger både den enkelte og familien som helhet.

1.4.1 Behandlingsprosess

ATV er et lavterskeltilbud, hvilket betyr at det ikke er nødvendig med henvisning fra lege eller lignende (ATV, 2014). Man kan selv ta kontakt per telefon for å få en konsultasjon. Den første samtalen er en gjensidig avklaringssamtale. Her informeres det om ATV og det innhentes overordnet informasjon om aktuell kandidat for behandling slik at det kan vurderes om ATV er det rette tilbudet. De neste 3-4 samtalene er kartleggingssamtaler der det benyttes et generelt spørreskjema til å kartlegge hva som er problemet. Deretter begynner behandlingen, enten individuelt eller i grupper – ideelt sett en time i uken. I behandlingen arbeides det med følgende punkter:

- Bearbeiding av tidligere voldshendelser
- Utvidelse av kunnskap og forståelse omkring vold og voldens årsak og konsekvenser
- Trening på å finne alternative løsninger i hverdagsituasjoner som tidligere førte til voldsutøvelse.

ATV har også, som fast prosedyre, en samtale med partner. Dersom voldsutøver går til behandling hos ATV kan partner få tilbud om hjelp via en av ATVs samarbeidspartnere.

1.5 Avhandlingens disposisjon

Avhandlingen er delt inn i 8 kapitler. Innledningsvis i **kapittel 1** har jeg gitt oppgavens problemstilling, definert begreper, vist oppgavens avgrensninger og gjort rede for forebygging av vold i nære relasjoner, og historisk bakgrunn for dette i Norge. Jeg har også presentert stiftelsen Alternativ til vold, og gjort kort rede for hvordan de jobber med menn som utøver vold i nære relasjoner.

I **kapittel 2** tar jeg for meg oppgavens faglige ramme. Her presenterer jeg først aktuelle forskningsrapporter som berører vold i nære relasjoner, før jeg gjør rede for Per Isdals (2002) forståelse av vold. Deretter tar jeg for meg Teorien om rasjonelle valg, presentert av Gunnar Aakvaag (2008). For å belyse mine funn fra to ulike perspektiver benytter jeg Isdal og Teorien om rasjonelle valg som teoretisk grunnlag for analysene i kapittel 6 og 7.

Kapittel 3 dreier seg om metode. Her begrunner jeg valget av metode og gjør rede for vitenskapsteoretisk grunnlag, før jeg drøfter arbeidsprosessen steg for steg. De metodiske valgene jeg har tatt underveis blir begrunnet, og jeg gir en kort innføring i forberedelsene gjort før intervjuene. Deretter tar jeg for meg etikken hvor jeg presenterer tre sentrale vitenskapsteoretiske krav, og hvordan jeg har måttet forholde meg til disse underveis i prosessen. Videre ser jeg på etiske utfordringer knyttet til å intervju om et vanskelig tema, før jeg avslutter kapittelet med et kritisk blikk på egen avhandling.

I **Kapittel 4** presenterer jeg mine empiriske data. Her har jeg valgt å trekke frem hver enkelt informant og deres historier. Tanken er at leseren her skal bli kjent med informantene, og få et innblikk i deres historier. Dette vil forhåpentligvis bidra til en bedre forståelse av analysekapitlene.

Kapittel 5 er også først og fremst en presentasjon av de empiriske dataene, som viser avhandlingens funn. Her har jeg valgt å dele inn kapittelet i fire hovedoverskrifter; *”menneskes forståelse av vold”*, *”menneskes selvforståelse”*, *”triggere som utløser vold”* og *”strategier for unngåelse av vold”*. Kategoriene er sentrale i arbeidet med analysen av datamaterialet, og kommer igjen i oppgavens kapittel 6 og 7. Under hver av hovedoverskriftene presenterer jeg sentrale funn tilhørende hver kategori.

I **Kapittel 6** og **kapittel 7** foretar jeg en ytterligere analyse av avhandlingens datamateriale ved at jeg kobler dette til mitt valg av teorier. I kapittel 6 diskuteres oppgavens funn opp mot Isdals (2000) forståelse av vold og aktuell forskning, mens i kapittel 7 forsøker jeg å forstå informantenes forståelse opp mot teorien om rasjonelle valg (Aakvaag, 2008).

Kapittel 8 er avhandlingens avslutning. Her samler jeg trådene og trekker konklusjoner om hvorvidt problemstillingen vurderes belyst ut fra analysene av funnene jeg har gjort. Avslutningsvis diskuterer jeg de teoretiske bidragenes nytte for å analysere datamaterialet.

2 Ulike perspektiver på vold

2.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg først presentere forskning som er relevant for min problemstilling. Videre vil jeg presentere min teoretiske tilnærming som har gitt et godt grunnlag for analysearbeidet og forståelsen av datamaterialet. Både forskningsartiklene og teorien jeg presenterer blir brukt i oppgavens analyse i kapittel 6 og 7. Det skal igjen nevnes at det har vært utfordrende å finne forskning som dreier seg om voldsutøvers perspektiv, og jeg har derfor konsentrert meg om det jeg har kunnet finne om vold i nære relasjoner, partnervold, samt ulike forklaringsmodeller for å forstå volden.

2.2 Aktuell forskning

I handlingsplanen *Et liv uten vold* (2014-2017) beskrives vold i nære relasjoner som et alvorlig samfunns- og folkehelseproblem som har et betydelig omfang. I internasjonal målestokk er Norge langt fremme i å bekjempe vold i nære relasjoner (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). På tross av denne påstanden har det vist seg vanskelig å finne forskning som sier noe om hvordan volden oppleves av de som utøver den, og i handlingsplanen sies det også at volden fortsatt rammer mange, og dermed er et betydelig problem. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013).

I arbeidet med å bekjempe og forebygge volden, må man først forstå grunnlaget som ligger bak den. For å belyse min problemstilling *hvordan kan man forstå menns vold i nære relasjoner*, trekker jeg her frem ulike forskningsartikler som tar for seg forskjellige tilnærminger til temaet vold i nære relasjoner. Valget av disse artiklene grunner i et ønske om å øke forståelsen for hvem menneskene som utøver vold er, samt belyse hvordan vold i parforhold utarter seg. Forskningsartiklene brukes videre i kapittel 6, der de diskuteres opp mot studiens funn.

2.2.1 Kjennetegn hos menn som har oppsøkt ATV for vold i nære relasjoner

Studien er et samarbeidsprosjekt mellom ATV og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) gjennomført i 2010-2011 og publisert i 2012 (Askeland, Lømo, Strandmoen, Heir & Tjersland, 2012). Fem ATV-kontor deltok i studien. Dataene i rapporten er hentet fra første kartleggingssamtale. Hensikten med rapporten er å gi en beskrivelse av kjennetegn ved denne gruppen menn før behandling er påbegynt. Målet var også å se på hva slags vold mennene utøvde og hvilke konsekvenser volden hadde for andre. Totalt 192 menn og 92 partnere ble intervjuet i forhold til vold, psykisk helse, potensielt traumatiske hendelser, demografiske forhold, rusproblematikk, personlighet og forventinger til terapi.

Resultatene av undersøkelsen viser at volden var omfattende og hadde alvorlige konsekvenser (Askeland, Lømo, Strandmoen, Heir & Tjersland, 2012). Nær åtte av ti menn opplyste å ha utøvd minst én form for fysisk vold mot partner, mens omtrent samme andel oppga å ha utøvd minst én form for psykisk vold mot partner de siste året. Mot barn oppga omtrent to av ti menn å ha utøvd fysisk vold det siste året. Omtrent fire av ti hadde utøvd fysisk vold mot noen utenfor familien. Over halvparten av mennene hadde hatt kontakt med politiet som følge av bruk av vold mot partner, barn eller andre. Videre rapporterte mennenes partnere om noe høyere forekomst og noe alvorligere konsekvenser av volden enn mennene. Flertallet av mennene rapporterte om psykiske vansker og syv av ti oppfylte kriteriene til minst en diagnose målt ved MINI. De hyppigst forekommende var depresjon, rusproblemer og antisosial personlighetsforstyrrelse. Når det gjelder suicidalitet skåret fire av ti i ulik grad, mens for en av ti var dette av alvorlig grad.

Flertallet av mennene viste ved kartlegging at de hadde erfaringer med potensielt traumatiske hendelser (Askeland, Lømo, Strandmoen, Heir & Tjersland, 2012). Syv av ti hadde opplevd følelsesmessig overgrep. Halvparten av mennene hadde opplevd følelsesmessig forsømmelse, og nær åtte av ti rapporterte om fysisk mishandling fra foreldre, annen familie og/eller andre. To av ti hadde opplevd seksuelle overgrep. Mennene skåret høyere på nevrotisme og åpenhet og lavere på medmenneskelighet enn et utvalg fra normalbefolkningen når det gjelder mål på personlighet. Et flertall av mennene hadde vært i en eller annen form for behandling som barn eller i voksen alder.

Resultatene av undersøkelsen viser kort oppsummert høy forekomst av alvorlig vold, til dels belastende oppvekstvilkår og psykiske vansker (Askeland, Lømo, Strandmoen, Heir & Tjersland, 2012). Undersøkelsens resultater synliggjør viktigheten av å kartlegge og anerkjenne disse mennenes behov, for å kunne tilrettelegge hjelpetilbud i henhold til de komplekse behovene denne gruppen menn viser. Samtidig viser omfanget og alvorligheten av volden som rammer partner og barn også nødvendigheten for at også disse tilbys hjelp.

2.2.2 Vold i parforhold – ulike perspektiver

I rapporten *Vold i parforhold – ulike perspektiver* presenteres resultater fra en landsomfattende undersøkelse om forekomst av maktbruk og vold i parforhold (Haaland, Clausen & Schei, 2005). Undersøkelsen ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå i 2003/2004. Et tilfeldig utvalg bestående av 7600 personer i alderen 20-54 år fikk tilsendt spørreskjemaer med spørsmål om vold generelt og maktbruk og vold fra ektefelle eller samboer. Undersøkelsen ble besvart av knapt 60 % (4618 personer). Av disse var det 12,4 % som ikke hadde etablert ekteskap eller levd sammen med en samboer. Spørreskjemaene inneholdt spesifikke og konkrete spørsmål om voldshandlinger. Rapporten er den første landsdekkende undersøkelsen i Norge.

Resultatene fra undersøkelsen ble publisert i 2005 og opplyste at nesten halvparten av kvinnene uttrykte at de var litt eller svært urolige for vold (Haaland, Clausen & Schei, 2005). Det samme gjaldt kun for 25% av mennene. Totalt hadde omtrent 25% opplevd fysisk makt fra partner etter fylte 15 år. Litt over 5 % hadde opplevd dette det siste året. Videre hadde 1 av 10 kvinner opplevd alvorlig vold fra partner, mens kun 2 % av mennene hadde samme erfaring. Undersøkelsen viste også at erfaringer med fysisk vold er mer vanlig blant unge enn blant eldre, og at volden rammer sosialt skjevt. De som er mest utsatt er i hovedtrekk de yngste, de som ikke er gift og de med dårlig økonomi.

2.2.3 Partnervold og behandlingsforskning

For å belyse fenomenet vold i nære relasjoner trekker jeg her frem to rapporter, begge utarbeidet fra NKVTS. Den første rapporten, *Vold mot menn i nære relasjoner. Kunnskapsgjennomgang og rapport fra et pilotprosjekt*, tar for seg fem ulike former for partnervold, mens den andre rapporten,

Behandlingsforskning – utøvere av vold mot partner, viser tre ulike forklaringsmodeller som kan brukes for å forstå vold i parforhold

VOLD I PARFORHOLD, MICHAEL JOHNSONS VOLDSTYPOLOGI

I regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner, Vendepunkt (2008-2011), ble NKVTS gitt i oppdrag å iverksette en undersøkelse om vold mot menn i nære relasjoner og deres hjelpebehov. Undersøkelsen bestod i første omgang av to hoveddeler. Den første av disse er en oppsummering av kunnskapsstatus på området vold mot menn i nære relasjoner, basert på en litteraturgjennomgang av forskning. Det er denne delen, og da med hovedvekt på Michael Johnson (1995) sine teorier og begreper for å belyse temaet partnervold, jeg ønsker å trekke frem i forhold til min studie.

Vold kan i følge Johnson (1995) ikke forstås som et ensartet fenomen (Johnson, 1995, referert i Sogn & Hjemdal, 2010). Bildet av vold vi kjenner til dreier seg hovedsakelig om grov vold mot kvinner, da denne ofte er dramatisk og fører til store både fysiske, psykiske og psykososiale konsekvenser for den utsatte. Det er i stor grad denne typen vold som beskrives i offentlige utredninger og veiledere.

For å øke forståelsen for partnervold, samt nyansere dette bildet har flere forskere bidratt med ulike forståelser av fenomenet (Sogn & Hjemdal, 2010). Sogn og Hjemdal (2010) trekker frem Michael Johnsons teorier og begreper knyttet til partnervold for å belyse temaet. Han mente at det var nødvendig med en klargjøring av ulike voldsformer for å kunne utvikle mer presise tiltak for å forebygge og avhjelpe utsatte for vold i parforhold. Voldstypologien som består av fem ulike former for vold anvendes i dag av mange forskere innen voldsfeltet, og kan betraktes som er forsøk på å bidra til en mer helhetlig forståelse av hva slags fenomen man faktisk møter i praksis.

I 1995 lanserte Johnson de to første begrepene ”common couple violence” og ”patriarchal terrorism”, i sin voldstypologi (Sogn & Hjemdal, 2010). ”Patriarchal terrorism”, ”patriarkalsk terrorisme på norsk, forklarer Johnson som den volden forskere med en feministisk tilnærming til voldsfeltet tradisjonelt har vært opptatt av. Denne volden er et resultat av patriarske tradisjoner der menn søker å kontrollere og ha makt over kvinner. Volden er systematisk ved at mannen søker kontroll over kvinnen ved bruk av regelmessig vold, trusler, isolasjon, økonomisk undertrykking, minimalisering og andre lignende kontrollstrategier. Johnson hevder at personer som utsetter sin partner for denne typen vold både er voldelige og kontrollerende (Johnson, 2006, referert i Sogn &

Hjemdal, 2010). Voldsformen har et tvangspreg over seg og betraktes som "coercive". Kontrollstrategiene nevnt over kan være effektive i seg selv, og derfor dreier ikke nødvendigvis patrialsk terrorisme seg kun om fysisk vold – men kan også innebære et stort potensial for psykisk vold (Johnson, 2008, referert i Sogn & Hjemdal, 2010). Volden viser seg likevel å være av stor alvorlighetsgrad, da den også påvirker den utsattes syn på seg selv og på sin plass i verden. I senere tid har begrepet "patrialsk terrorisme" blitt erstattet med "intim terrorisme" fordi volden ikke nødvendigvis kan sies å være forankret i en patrialsk struktur eller væremåte. Volden anvendes heller ikke kun av menn, selv om hovedvekten likevel ligger hos dem. I 2008 omtalte også Johnson intim terrorisme som "coercive controlling violence". Begrepet beskriver den samme klassiske mishandlingen, men vektlegger kontrollaspektet ved intimterroristen i større grad (Sogn & Hjemdal, 2010).

Begrepet "common couple violence", senere omtalt som "situational couple violence" kalles på norsk episodisk partnervold (Pape, 2003, referert i Sogn & Hjemdal, 2010). Denne typen vold handler om konflikter som kommer ut av kontroll, og som vanligvis fører til mildere former for vold og som sjeldnere enn den patrialske terrorismen utvikler seg til å bli alvorlig eller livstruende. I følge Johnson er det forskere som arbeider innenfor familievoldstradisjonen som har hatt særlig fokus på denne formen for vold. Til forskjell fra den patrialske terrorismen er den episodiske partnervolden er ikke koplet til et generelt mønster av makt og kontroll. I følge Johnson er ingen som utøver denne formen for vold kontrollerende (Johnson, 2006, referert i Sogn & Hjemdal, 2010).

I senere tid presenterer Johnson (1995) ytterligere to former for vold; "violent resistance" og "mutual violent control". Henholdsvis "voldelig motstand" og "gjensidig voldelig kontroll". Den første betegnelsen dreier seg om et parforhold der den ene parten (utøver) både er voldelig og kontrollerende, mens den andre (utsatt) kun er voldelig. Johnson hevder at det i all hovedsak er kvinner som utøver denne typen vold mot partner, samtidig som man vet at denne formen for vold finnes igjen hos både kvinner og menn som forsøker å få volden til å opphøre, eller ønsker å forsvare seg. Den andre betegnelsen, "gjensidig voldelig kontroll" dreier seg om at begge parter både er voldelige og kontrollerende. Denne formen for partnervold er i følge Johnson sjelden (Kelly & Johnson, 2008, referert i Sogn & Hjemdal, 2010).

I 2008 presenterer Johnson en femte type av partnervold, "Separation-Instigated Violence", oversatt til separasjonstilskyndet vold (Sogn & Hjemdal, 2010). Første voldsendelse skjer her i forbindelse med separasjon fra partner og volden kan ses som en respons på det traumatiske separasjonen

representerer. Utøveren har ingen tidligere historie med kontrollerende eller voldelig atferd overfor partneren. Denne typen vold vil kunne utøves av den som blir forlatt og som rammes av sjokk som resultat av dette.

BEHANDLINGSFORSKNING – UTØVERE AV VOLD MOT PARTNER

I sin rapport *Behandlingsforskning – utøvere av vold mot partner* hevder Paul Johansson at vold mot partner utøves av både menn og kvinner (Ehrensaft, Moffitt, & Kaspi, 2004; Moffitt, Caspi, Rutter, & Silva, 2001, Pape & Stefansen, 2004; Straus & Gelles, 1986, 1990, referert i Johansson, 2010). Videre hevder han at menn og kvinner står for omtrent like mange voldsepisoder mot partner (Archer, 2005, gjengitt i Johansson, 2010). På tross av dette viser forskning basert på materiale fra kriminalitetsstatistikk at andelen av mannlige utøvere er større enn den kvinnelige, og at volden som utøves av menn er mer alvorlig og har større konsekvenser enn den som utøves av kvinner (Straus, 2005; Johnson, 1995, referert i Johansson, 2010). Johansson (2010) trekker også frem Johnson sine to første begreper *common couple violence*, oversatt til episodisk partnervold på norsk og *intimate terrorism* for å skille mellom to ulike voldsformer (Pape & Stefansen, 2004, referert i Johansson, 2010). Også han understreker at det i hovedsak er den periodiske partnervolden som blir registrert i de stor befolkningsundersøkelsene. (Johnson & Ferraro, 2000, Straus & Gelles, 1990, referert i Johansson, 2010). Johansson (2010) mener en nyansering av ulike typer vold er viktig for å kunne utvikle bedre tiltak og intervensjoner for de ulike typene av voldsutøvelse.

ULIKE FORKLARINGSMODELLER

I likhet med Johnson (1995) mener også Johansson (2010) at det ikke finnes noen overordnet forklaring på årsakene til vold mot partner. Han støtter seg på bidrag fra ulike forskningstradisjoner for å belyse fenomenet og viser til at vold i nære relasjoner kan forklares med et komplekst samspill av nevrobiologiske, psykologiske, interpersonlige, situasjonsbetingede og kulturelle faktorer (ulike kilder, alle referert i Johansson, 2010). Når det gjelder individnivå har voldsutøvelsen også sitt utspring i egne erfaringer med vold under oppveksten, skam og traumer (Johansson, 2010).

Johansson (2010) trekker frem tre hovedgrupper av forklaringsmodeller som ligger til grunn for ulike behandlingsretninger (Clausen, 2007):

Samfunnsmessige, kulturelle faktorer:

Den første gruppen består av modeller og teorier som ser forklaringer på partnervold i samfunnsmessige, kulturelle faktorer. Denne gruppen domineres av feministisk teori som hevder at samfunnet gjennomføres av patriarkalske strukturer, der menns vold mot kvinner er en av mange ytringer. Menns vold mot kvinner (for å opprettholde dominans) er i tråd med et allment patriarkalsk mønster. Behandlinger som bygger på dette, forsøker å gjøre mannen bevisst på sin dominerende holdning og sine fastlåste kjønnsrolleoppfatninger, og få ham til å strebe mot en relasjon basert på likhet og trygghet i stedet for redsel.

Familie- eller systemteori:

Den andre gruppen bygger på forklaringer som fokuserer på samspillet partene imellom og kalles familie- eller systemteori. Her sees partnervold som et uttrykk for konflikter i en dysfunksjonell familie, og begge parter bidrar til eskalering av konflikter. Følgelig behandles begge parter i parterapi, der målet er å forbedre kommunikasjon og konflikthåndtering.

Individets problem og patologi:

Den tredje gruppen ser årsakene til voldelig oppførsel i individets problem og patologi. Den kliniske forståelsen av partnervold hentes fra blant annet psykodynamisk og kognitiv atferdsterapi. Tidlig traumatisering under oppveksten, personlighetsproblematikk og misbruk er eksempler på individuelle faktorer som øker sannsynligheten for partnervold. Behandlingen likner vanlig psykoterapi, men med mer eller mindre spesifikt fokus på voldsproblematikk.

Som nevnt innledningsvis i dette kapitlet har jeg opplevd det som utfordrende å finne forskning som belyser vold i nære relasjoner sett fra voldsutøvers perspektiv, både nasjonalt og internasjonalt. På tross av at forskningen referert til over dreier seg om litt andre perspektiver enn hva oppgaven konsentreres om, mener jeg at den bidrar til en mer helhetlig forståelse av fenomenet. Samtidig gir det en pekepinn mot at dette er et felt hvor det er behov for mer kunnskap. Forskningen jeg har konsentrert meg om viser ulike perspektiver på vold og forskjellige former for vold, og vil sammen med den teoretiske tilnærmingen presentert i neste avsnitt, bli brukt i analysene for å belyse mine funn.

2.3 Teoretisk tilnærming

Både før og underveis i arbeidet med oppgaven har jeg lest mye om vold generelt og vold i nære relasjoner. Noen bøker og artikler har gitt et større inntrykk enn andre, og enkelte bidrag som jeg presenterer under er selve grunnen til at jeg valgte å konsentrere oppgaven om vold i nære relasjoner. Bidragene har gitt godt grunnlag for å forstå og analysere datamaterialet fra forskjellige perspektiver. Jeg vil her først presentere Per Isdals bok ”Meningen med volden”, før jeg så tar for meg Teorien om rasjonelle valg (TRV) presentert av Gunnar Aakvaag. Tanken bak valget av disse to bidragene var at jeg ønsket å belyse mine funn fra to vidt forskjellige perspektiver. Per Isdal er psykolog og tidligere leder ved ATV, og har på bakgrunn av dette tilegnet seg mye kunnskap om menn som utøver vold og deres utfordringer. Hans karakteristiske mønstre for å forstå volden, samt hans begrep relasjonsvold, blir i stor grad benyttet i mine analyser for å belyse mine funn. TRV har i utgangspunktet ingenting med vold i nære relasjoner å gjøre, men da det er viktig for meg å få frem følelsene, historiene og tankene bak volden som mennene utøver, ønsker jeg å bruke TRV til å belyse i hvilken grad volden kan oppleves som rasjonelle handlinger for mennene i min studie. Jeg mener de to teoretiske bidragene utfyller hverandre, der den faglige tyngden og erfaringen kan ses hos Isdal, mens TRV kan bidra til en litt ny og interessant måte å forstå mennenes vold på.

2.3.1 Per Isdal – Meningen med volden

Per Isdal er som nevnt over, tidligere leder for ATV, og har også jobbet som både psykolog og terapeut ved behandlingsstiftelsen. Han har undervist om volds- og aggresjonsproblemer for fagfolk over hele landet og har bidratt til å sette vold på dagsordenen både innenfor helsevesenet, men også i samfunnet generelt. Han har skrevet flere bøker om problematikken. Boken ”Meningen med volden” tar for seg vold i nære relasjoner sett fra voldsutøverens perspektiv.

Isdal (2002) hevder at for å kunne forhindre og forebygge vold, må vi kunne forstå dens bakgrunn og årsaker. Han mener at vi må bak fasadene og søke voldens opprinnelse. Makt og avmakt er her viktige begreper når man skal forsøke å forstå hva som ligger bak og fører til voldsutøvelse. Isdal beskriver volden, slik den ser ut for voldsutøveren. Volden forklares fra voldsutøverens egen opplevelse og det tydeliggjøres hvordan volden som påføres igjen kan bli opphav til ny vold. Isdal legger også frem forklaringer og forståelser for hvorfor vold gir grobunn til ny vold, og hvordan man kan jobbe mot å forhindre at dette skjer. Isdals hovedbudskap er at all voldsutøvelse har en

bakenforliggende historie, og at det er nettopp dette vi må ta tak i for å kunne forstå, og deretter hjelpe en voldsutøver til å endre sitt atferdsmønster.

HVA ER VOLD?

Isdal (2002) mener at det er først når volden blir gitt sitt rette navn at det blir mulig å se og reagere på den. En definisjon man kan anta at ligger tett opp mot forforståelsen de fleste har av begrepet vold er; ”vold er enhver bruk av fysisk makt for å skade andre” (Isdal, 2002, s. 35). Isdal hevder at denne definisjonen er både mangelfull og begrensende og mener at vold handler om mer enn ønsket om å skade en annen. Han fremstiller vold som rasjonelle handlinger og argumenterer derfor for en bredere og mer beskrivende definisjon av begrepet. ”Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutter å gjøre noe den vil” (Isdal, 2002, s. 36). Videre deler han begrepet inn i 5 undergrupper, fysisk vold, seksuell vold, materiell vold, psykisk vold og latent vold, hvor hver av de ulike undergruppene defineres for seg. I min studie er det fysisk vold, psykisk vold, materiell vold og latent vold som viser seg som de mest fremtredende voldsgruppene. Fysisk vold definerer Isdal som ”bruk av enhver form for fysisk makt som gjennom at den smerter, skader, skremmer og krenker, påvirker et annet menneske til å slutte å gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje” (Isdal, 2002, s. 43). Definisjonen er bred og rommer et vidt spekter av handlinger. En vanlig forståelse har vært å skille mellom det som er ille og det som ikke er fullt så ille. Isdal hevder det ofte er kun den mest alvorlige volden som blir kategorisert som vold, mens den mindre alvorlige, for eksempel klyping eller dasking ofte blir bagatellisert eller dysset bort. Isdal mener vi må slutte å bagatellisere mindre alvorlig vold, og heller begynne å anse all vold som vold. Fysisk vold må betraktes som den mest grunnleggende voldsformen. Den rammer oss på en slik måte at vi kan oppleve frykt for egen ødeleggelse og død.

PSYKISK VOLD definerer Isdal som ”alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel” (Isdal, 2002, s. 49). Videre deler han den psykiske volden inn i syv undergrupper: direkte trussel, indirekte trussel, degraderende og ydmykende atferd, kontroll, utagerende sjalusi, isolering og emosjonell vold. Alle disse formene kaller han for ”kjærlighetsdreperer” da de skjer innenfor rammene av et nært forhold, skaper avstand og ødelegger kjærlighet.

MATERIELL VOLD er ”alle handlinger rettet inn mot ting eller gjenstander, som gjennom at de virker skremmende eller krenkende, påvirker andre til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe de vil” (Isdal, 2002, s. 47). Eksempler på materiell vold kan være å knuse eller slå i stykker et møbel med den hensikt å skremme andre, rive i stykker klær, kaste ting, knuse eller ødelegge gjenstander og å slå i dører eller vegger. Felles for handlingene er at de virker skremmende eller krenkende. Særlig der utøveren tidligere har brukt fysisk vold, kan den materielle volden oppleves som svært skremmende.

LATENT VOLD beskriver Isdal som ”vold som virker bare i kraft av sin mulighet” (Isdal, 2002, s. 67). For mennesker som har blitt utsatt for vold i nære relasjoner, kan den latente volden fort bli den dominerende voldsformen. Denne voldsformen dreier seg om perioden mellom voldshendelsene, tiden der den voldsutsatte ”går på tå” i frykt for når neste hendelse skal inntreffe. Muligheten for voldsutøvelse styrer de voldsutsattes atferd ved at alt de sier eller foretar seg vil bli strategisk atferd for å forhindre ny vold. I forhold som er preget av relasjonsvold, kan den latente volden utvikle seg til en kronisk livsbetingelse ved at den kontinuerlig er til stede i kraft av sin mulighet.

RELASJONSVOLD

Isdal (2002) hevder at vold er et psykologisk problem med bakgrunn i læringshistorie, livsbetingelser, maktforhold og situasjonelle forhold. Han mener vold kan ses på som et symptom på at noe er, eller har vært galt i eller skjevt i personens liv, og at volden er et forsøk på å mestre avmakt. For å forstå voldens funksjon og bakgrunn skiller Isdal mellom ulike typer voldsproblemer. Generelt for alle typer voldsproblemer vil være utøverens manglende evne til å se sin egen atferd som et problem. Han trekker frem situasjonsvold, relasjonsvold, funksjonsvold og traumevold. Siden studien omfatter vold i nære relasjoner ønsker jeg å gå dypere inn i begrepet relasjonsvold.

Relasjonsvold er vold som finner sted innenfor nære relasjoner eller maktsystemer (Isdal, 2002). Volden utøves fra noen som er sterkere, mot noen som er svakere. Denne typen vold kjennetegnes ved at den kun vises innenfor relasjonene, og sjelden ellers i livet til den som utøver volden. Relasjonsvolden mener Isdal utløses av en avmakt som kan være personlig eller relasjonell. Dårlig selvtillit, personlig usikkerhet eller litenhetsfølelse kan være bakgrunnen for den personlige avmakten. Voldsutøveren vil da i nære relasjoner forsøke å gjenopprette sin selvtillit gjennom den følelsen av betydning og makt som volden gir. Isdal hevder at det ofte vises at den relasjonelle volden er knyttet til selvbildeproblematikk og manglende ferdigheter i selvhevdelse. Den

relasjonelle avmakten dreier seg om vansker med nære relasjoner når det kommer til nærhet, trygghet og avhengighet.

Isdal (2002) hevder at styring og kontroll over andre innenfor det maktsystemet man befinner seg i, kan forstås som relasjonsvoldens funksjon. Opprettholdelse av makt og selvstyrking vil her være sentralt, og volden kan gi utøveren en følelse av å være en viktig og betydningsfull person.

Voldsutøveren er sjelden bevisst denne selvstyrkingen, da personens opplevelse i stor grad er at det er andre det er noe galt med. Isdal hevder at det finnes klare sammenhenger mellom hvordan mennesker som utøver vold har det i sitt øvrige liv og grad av relasjonsvold. Han mener at man i mange tilfeller kan se at utøveren bruker den nære relasjonen som verktøy til å kompensere for egen tilkortkommenhet ellers i livet.

Gjennom hele sin bok er Isdal (2002) tydelig på at volden må gis sitt rette navn, før det vil være mulig å begynne å jobbe med den. Også i forhold til relasjonsvold mener han at synliggjøring vil være første skritt. Relasjonsvold er tabu- og skambelagt og kan være vanskelig å få frem i lyset. Ansvarliggjøring av den som utøver volden anser Isdal som svært viktig innenfor relasjonsvolden. Noen må arbeide med selvkontroll og avslapningsøvelser, mens andre må fokusere på selvhevdelse og grensesetting. Målet må være å erstatte voldsutøvelsen med kommunikasjon, og for å få til det må man lære seg å uttrykke egne følelser, samt forstå andres tanker og følelser. Videre må det arbeides mot å vise tålmodighet, gi støtte og forståelse, vise respekt og godta andres rettigheter og grenser.

HVORDAN VOLDEN KAN FORSTÅS

Isdal (2002) trekker frem 10 forskjellige forklaringsstrategier som belyser hvordan vold kan forstås. Han hevder at mennesker er avhengige av å forstå meningen i hendelser, og at vi kontinuerlig forsøker å forstå og forklare verden. Dersom vi ikke finner en åpenbar mening eller forklaring på hvorfor noe skjer, konstruerer vi en. Mennesket søker ikke bare en forklaring, men en forklaring man kan leve med. Når vold skal forklares, kan dette være utfordrende da en stor del av volden er tabu- og skambelagt. Det å skape mening i, eller å forklare en voldssituasjon kan fortone seg som en forsvarsmekanisme for de som er involvert, og ofte vil dette handle om å plassere ansvaret for volden. For å belyse hvordan man kan forstå volden, trekker Isdal frem 10 karakteristiske mønstre. Han kaller disse skjebneforklaringer, usynliggjøring, normalisering, rettighetstenkning,

overforenkling, eksternalisering, benekting, bagatellisering og minimalisering, fragmentering, følelsesmessig forståelse og vold som umulighet.

Skjebneforklaringer

Fra tidenes morgen har vi brukt forklaringen om ondskap når det snakkes om vold, og at det er mennesker som fra naturens side er onde som er tilbøyelige til å utøve vold (Isdal, 2002). Til grunn for denne forklaringsmodellen ligger en tanke om at atferd skyldes noe en person *er* og dermed ikke kan forandres. Biologismen har også bidratt til ulike skjebneforklaringer ved at man søkte å forklare atferd med spesielle kroppslige kjennetegn eller personlighetstyper. Man snakket om kriminelle personligheter og forklarte dette med kroppsdefekter, kranieutforming eller hjernevolum. Vold har blitt forsøkt forstått med menns natur og testosteronnivå, og man har søkt å forklare vold med naturlige og artsspesifikke tilbøyeligheter. Også en teori om kromosomfeil ble lansert som et resultat av hormonforskning.

Isdal (2002) skriver at det internasjonalt bevilges store summer til å forske på sammenhengen mellom hjernekjemiske eller hjernekonstruksjonsmessige forhold og voldelig atferd. På tross av mange ulike skjebneforklaringer og pågående forskning, kan det enda ikke sies å ha kommet noe gjennombrudd som kan forklare vold.

Usynliggjøring

Usynliggjøring er ansett som den viktigste grunnen til at vold kan fortsette og fortsette (Isdal, 2002). Gjennom at volden overses og ikke problematiseres kan den regjere. Ved å unngå og forholde seg til hendelser, trenger man heller ikke å skape mening i situasjonen. Konkret dreier dette seg om å ikke snakke om, ikke forholde seg til og ikke tenke på volden. Den som utøver vold vil for å kunne orke å leve med seg selv og sine omgivelser, søke å usynliggjøre sin vold. Dette gjøres på to måter. Den ene måten går ut på å utøve vold slik at usynligheten ligger i når og hvor volden velges. Den andre måten dreier seg om hvordan volden formidles til omverdenen. Den som utøver volden forteller sjelden om dette til venner, kollegaer, naboer eller familie og på denne måten blir volden forholdt skjult. Det kan være utfordrende å forholde seg til egen vold da den kan vekke en skamfølelse som kan være vanskelig å håndtere. Den enkleste måten å unngå denne skamfølelsen er å glemme at volden har skjedd. Voldsutøver vil også være tilbøyelig til å projisere

eget ubehag over på den som utsettes for vold, ved å bli frustrert over at hun eller han bruker tid på å bearbeide og leve med det som har skjedd.

Normalisering

”Normalisering går ut på å oppleve eller gjøre et fenomen så vanlig eller upåfallende at det ikke er noen grunn til å problematisere det” (Isdal, 2002, s. 233). Normalisering kan ofte ses hos mennesker som selv har vært utsatt for bruk av vold i oppveksten. Når man ikke har noe annet å sammenligne med, vil voldsbruken oppleves som vanlig og dagligdags. Mye vold over lang tid kan føre til en normalisering som senker terskelen for bruk av vold, og man kan ofte se at mennesker som har blitt utsatt for vold i oppveksten, selv bruker vold i oppdragelsesøyemed med egne barn. Isdal hevder at barn som vokser opp i hjem hvor voldsbruken er blitt normalisert, ofte får store følelsesmessige skader.

Rettighetstenkning

Rettighetstenkning dreier seg om at man forstår voldsbruken som en handling knyttet til egne rettigheter (Isdal, 2002). Vold mot egne barn er et typisk eksempel på rettighetstenkning ved at posisjonen man har som forelder har kunnet gi volden en legitimitet som er lett å forklare. Som en del av rettighetstenkningen trekker Isdal frem begrepet *sannhetsmonopol*. Det dreier seg om at man er overbevist om at ens egne regler eller løsninger er det eneste sanne eller riktige. Dette kan ofte vise seg i parforhold ved at den ene parten blir veldig opptatt av at han eller hun vet best. Parten vil forsøke alle metoder for å få partneren til å tilpasse seg hans eller hennes premisser, og til slutt vil tilbøyeligheten til å bruke vold være overhengende. Prinsippene blir viktigere enn menneskene og rettighetstenkningen som menings skaper gir mennesker en opplevelse av at de har rett til å reagere.

Overforenkling

Begrepet overforenkling dreier seg om at man vurderer handlinger ut fra en ramme der man bare ser to alternativer (Isdal, 2002). Man velger det minst verste ut i fra de to alternativene man har og valget rettfærdiggjøres ved at det andre alternativet fremstår som dårligere. Konklusjonen vil bli at det oppleves som at man ikke hadde noe valg. I forhold til barneoppdragelse kan man se eksempler

på overforenkling ved at voldsutøveren opplever at barn for eksempel må slås for at de skal høre på sine foreldre. Man vurderer altså her at det er bedre å slå barnet sitt slik at de forstår grenser med en gang, i forhold til at situasjonen skal eskalere og at barnet skal bli ”umulig”. Også i forhold til ekstreme miljøer kan man se eksempler på overforenkling. Hvis du ikke gjør slik eller sånn, opprettholder du ikke din posisjon i miljøet. Her vil man kunne rettferdiggjøre å velge det første alternativet i frykt for å miste sin posisjon i et belastet miljø med de konsekvenser det kan medføre.

Eksternalisering

Eksternalisering forstås som å forklare egne handlinger med forhold utenfor seg selv (Isdal, 2002). Dette er den vanligste formen å skape mening på, og den blir som oftest forklart med at volden ble provosert frem. Voldsutøveren vil ved bruk av denne forståelsesmåten være uten skyld, ved at årsaken og ansvaret for volden legges hos den som provoserer. Voldsutøveren reagerer bare på provokasjonen. For voldsutøver forklarer og rettferdiggjør eksternaliseringen volden, og den fungerer som en årsaksforklaring som fratrukker voldsutøver skyld og ansvar. Isdal trekker her frem indre og ytre forklaringer for å forstå vold. En indre forklaring vil handle om følelser, behov og hensikter i personen selv som kan forklare vold. En ytre forklaring dreier seg om at det finnes årsaker utenfor en selv som utløser volden, samt at volden også kan være motivert ut i fra andres behov. Ved å forstå volden ut fra ytre forklaringer, blir volden andres skyld.

Eksternalisering er en svært vanlig forsvarsmekanisme og gjennom eksternaliseringen skaper voldsutøveren en opplevelse av å være et offer (Isdal, 2002). Utøveren ser seg selv som den krenkede eller forulempede. Fokuset rettes mot andres feil eller mangler, og man blir opptatt av hva den andre gjorde, eller kommer til å gjøre galt som førte til, eller kan føre til utøvelse av vold.

Benekting, bagatellisering og minimalisering

I begrepene benekting, bagatellisering og minimalisering ligger å redusere volden til noe så lite eller uvesentlig at den ikke utgjør et problem (Isdal, 2002). Dermed er det heller ikke noe å reagere på. Begrepet *benekting* går ut på si at volden ikke har skjedd eller at det ikke er voldsutøver som har gjort det. Isdal hevder at det er vanlig med benekting når det gjelder å utøve vold, og at man kan se tilfeller hvor både utøver og utsatt benekter volden. Ved å erkjenne at man utøver vold, risikerer man flere konsekvenser, eksempelvis tap av kontroll, risiko for straff og offentliggjøring av

tabubelagte temaer. Jo grovere voldshandlingen er, desto større er benektingen hevder Isdal. Den vanligste formen for benekting er å gjemme seg bak manglende hukommelse, selv om dette ytterst sjelden stemmer.

Bagatellisering og *minimalisering* dreier seg om å gjøre voldsutøvelsen til noe mindre omfattende eller alvorlig enn det den faktisk var. På denne måten unngår voldsutøveren å få problemer eller måtte ta ansvar for sine handlinger. Begrepene handler om å pynte på sannheten, gjøre hendelsene mindre og mer ufarlige. Isdal mener at voldsutøveren trenger bagatelliseringen for å orke å leve med seg selv, og at mange er redde for hva omverdenen skal tro om dem hvis de forteller hvordan det egentlig er, eller hva som egentlig skjer. Konkret går bagatelliseringen og minimalisering ut på å gjøre voldshandlingene til færre eller mindre enn det de egentlig er. Dersom en person har slått hardt ti ganger med knyttet neve, kan han si at det bare har vært noen få dask eller klaps. Isdal mener at språket er svært sentralt i bagatelliseringen. Ved å bruke ord som knyttes til mindre alvorlige eller til gode handlinger, kan man redusere volden til å bli mindre problematisk.

Videre kan man også se bagatellisering og minimalisering i forhold til eget ansvar (Isdal, 2002). Ved å fremstille eller forstå volden på en slik måte at eget ansvar er minimalt eller fjernet, ligger dette tett opp til begrepet *eksternalisering* som nevnt over. Her legges hovedfokuset på de voldshendelsene der utøver opplever seg selv som mest uskyldig, der *ytre årsaksforklaringer* oppleves som grunnlaget for voldsutøvelsen. Eksempler på dette kan være episoder hvor utøver har vært ruspåvirket eller episoder hvor utøver følte seg kraftig provosert.

Bagatellisering og minimalisering av virkning er også vanlig (Isdal, 2002). Her fremstilles volden som handlinger uten skadevirkninger. Om volden ikke gjør noen skade, er det heller ingen fare om det skjer igjen. Dette kan man blant annet se hos mennesker som har blitt utsatt for vold i oppveksten, som selv bruker vold i oppdragelsesøyemed med egne barn. De kan hevde at de selv ikke tok noen skade av denne formen for grensesetting, og dermed vil det heller ikke være farlig for deres barn.

Fragmentering

Å forstå volden som en handling uten sammenheng til det som har skjedd før eller det som kommer etter, betegnes som *fragmentering* (Isdal, 2002). På denne måten kan man både bagatellisere og rettferdiggjøre volden. I følge Isdal kan man se store forskjeller mellom hvordan voldsutøver og

voldsutsatt opplever vold. Mens utøveren opplever volden som noe som skjer av og til, vil den voldsutsatte oppleve volden som noe helhetlig som man kontinuerlig må forholde seg til ved at man prøver å unngå den.

Isdals forklaringsstrategier for volden vil jeg aktivt benytte i analysekapittel 6, *Forståelse av volden*, for å belyse og diskutere mine funn. Videre i analysekapittel 7, *Vold som rasjonelt valg*, benytter jeg meg av Isdals begrep relasjonsvold sammen med Teorien om rasjonelle valg som jeg nå vil forklare, for å trekke frem mennene bak handlingene, og dermed belyse hvorvidt volden kan forstås som et rasjonelt valg.

2.3.2 Teorien om rasjonelle valg (TRV)

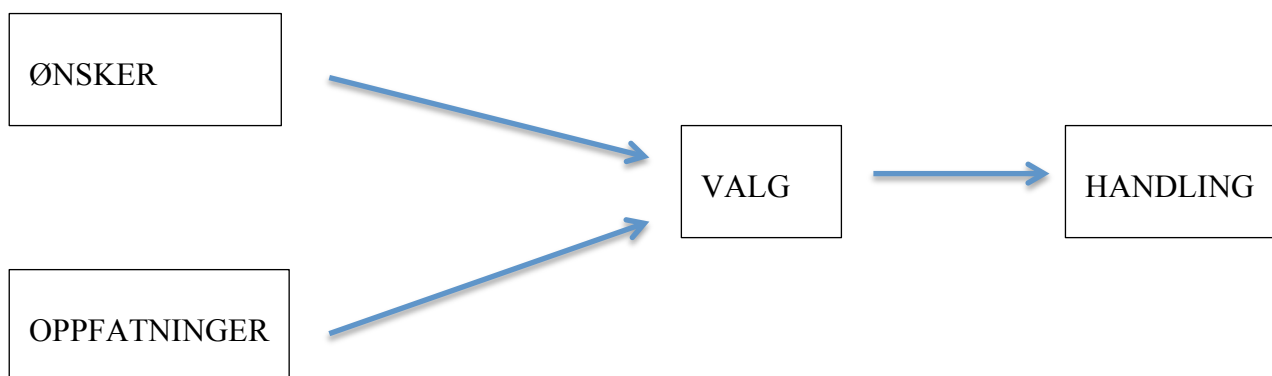
Som nevnt innledningsvis i dette kapitlet mener jeg at man for å kunne bekjempe og forebygge vold i nære relasjoner, først må undersøke og forstå hva som er voldens bakgrunn. Jeg har derfor valgt å trekke frem teorien om rasjonelle valg for å få frem at det bak voldshandlingene, finnes mennesker med tanker og følelser og historier som kan være påvirkende faktorer til at volden finner sted. Jeg ønsker med denne teorien å tydeliggjøre hvordan handlinger som for ”mannen i gata” kan virke uforståelige, for informantene i min studie kan forstås som rasjonelle og effektive.

Teorien om rasjonelle valg, heretter kalt TRV, er et tverrfaglig teoriprogram som begynte å gjøre seg gjeldende innen sosiologien ved inngangen av 1960-tallet (Aakvaag, 2008). I løpet av 1960- og 70-tallet etablerte den seg som en hovedretning i faget. Teoriprogrammet er inspirert av flere teoretikere, men jeg velger her, i tråd med Aakvaag (2008) å fremstille teorien som et enhetlig teoriprogram, inspirert av Jon Elster. Elster er norsk filosof og samfunnsforsker, og er en av de mest sentrale representanter innenfor tradisjonen. Han har levert flere systematiske og gjennomarbeidede fremstillinger av TRV og grunntrekkene i TRV presenterer jeg her med utgangspunkt i Elster. Det skal nevnes at Elster i senere tid har blitt mer kritisk til teorien (Engelstad, 2009). Han har problematisert at forutsetningene om at aktøren har et klart bilde av virkeligheten, klare mål og velger de beste tilgjengelige mål for å nå dem, på flere punkter er urealistiske. Verdien av TRV kan ikke benektes, men han hevder det har begrenset gyldighet og må suppleres med andre teorier. På tross av Elsters senere kritikk av teorien, vil jeg her benytte den i sin helhet da jeg mener den kan brukes som et viktig verktøy for å belyse mine funn.

TRV bygger på to teoretiske grunnpremisser (Aakvaag, 2008). Det ene er prinsippet om metodologisk individualisme: ”alle sosiale fenomener skal forklares som et resultat av individuelle aktørers handlinger”. Det andre grunnprinsippet er at ”mennesker er rasjonelle i den forstand at det ligger en bevisst mål-middel-kalkyle til grunn for deres handlinger” (Aakvaag, 2008, s. 97). I følge Elster kan menneskelig handling forklares som et resultat av to filtreringsprosesser. Mange alternativer faller bort allerede av objektive fysiske, kognitive, økonomiske, juridiske osv. grunner, som for eksempel at mennesker ikke kan fly eller ikke kan lese hverandres tanker. Blant alternativene som da står igjen vil mennesket, heretter kalt aktøren, velge det alternativet som gir det beste utfallet for å tilfredsstille hans eller hennes ønsker. TRV hevder at aktøren fatter bevisste handlingsvalg der han eller hun velger det alternativet som oppfattes som mest nyttig for å realisere hans eller hennes drømmer, og at aktøren dermed handler *instrumentelt rasjonelt*.

Figuren under viser hvordan aktør- og handlingsforståelsen til TRV inneholder tre hovedelementer; ønsker, oppfatninger og selve valget. Jeg skal nå redegjøre for hvilke krav TRV setter til rasjonelle ønsker, rasjonelle oppfatninger og rasjonelle valg.

Figur 1.1 Teorien om rasjonelle valg

ØNSKER

I følge Aakvaag (2008) kan ønsker defineres som fremtidige tilstander aktøren ønsker å realisere. De kommer til uttrykk gjennom evnen til å rangere ulike handlingsalternativer etter deres ønskverdighet. Det er ønskene som motiverer til handling, og det er ønskene som er hoveddrivkraften bak våre handlinger. I følge TRV er ønsker eksogene; de foreligger forut for

situasjonen man befinner seg i og bestemmer handlingen i den. Videre hevder TRV at ønsker kan være både egoistiske og altruistiske, og at rasjonelle aktører derfor ikke trenger å være egoistiske. Da det kan være vanskelig å argumentere for at et ønske er mer rasjonelt enn et annet, hevder TRV at det ikke lar seg gjøre å bestemme det konkrete innholdet i et rasjonelt ønske. Likevel presiserer teorien visse formale krav til logisk konsistens for at et ønske skal kunne kategoriseres som rasjonelt, og det stilles visse krav til ønskenes substansielle innhold og hvordan de har blitt til. De formale kravene som stilles til ønskene er at de må være; komplette, transitive, logisk realiserbare, stabile, fremtidsrettede og autonome. Jeg vil her kort redegjøre for de formale kravene.

Komplette

For at et ønske skal være komplett må alle tilgjengelige alternativer la seg rangere i forhold til hverandre. Man må kunne foretrekke et utfall framfor et annet. Kravet om komplette ønsker byr på to former for arasjonalitet. Dersom man ikke klarer å velge mellom to alternativer vil dette bli en form for arasjonalitet som man kan kalle *likegyldighet*. Ved å foretrekke to alternativer like mye, har man ingen rasjonell grunn til å velge det ene framfor det andre. Den andre formen for arasjonalitet er dersom man står overfor to alternativer som ikke lar seg sammenligne fordi de er kvalitativt ulike. Denne formen for arasjonalitet kalles *inkommensurabilitet*.

Transitive

I tillegg til at alternativene må la seg rangere i forhold til hverandre, må rangeringen også være transitiv. Transitive ønsker innebærer at dersom man foretrekker alternativ a fremfor alternativ b, og alternativ b fremfor alternativ c, må man også foretrekke alternativ a fremfor c. Er man ikke i stand til å rangere alternativene på denne måten, vil man ha logisk selvmotsigende ønsker og man vet ikke hva man vil. Man må altså alltid kunne foretrekke et alternativ fremfor alle de andre.

Logisk realiserbare

For at et ønske skal være rasjonelt må det også være logisk realiserbart. Det betyr at det må finnes en tenkelig verden der ønsket er oppnådd. Ønsket trenger ikke å være realistisk, men det må være mulig å oppnå en gang frem i tid. Ønskene må også være *logisk realiserbare som et direkte resultat av et forsøk på å realisere dem*. Dersom man oppnår et ønske som resultat av anstrengelse og jobbing mot dette, er ønsket rasjonelt.

Stabile

Ønsket må vise en viss stabilitet og varighet for å kunne defineres som rasjonelt. Ønsker som til stadighet endrer seg, vil være utfordrende å planlegge og realisere, fordi det krever både tid og innsats for å oppfylle ønskene.

Fremtidsrettede

Fordi fremtiden er usikker og man ikke kan vite hva som kan skje, er det rasjonelt å tone ned verdien av fremtiden kontra verdien av nåtiden i noen grad. Likevel må man finne en balanse i hvor fremtidsrettede ønskene skal være da kortsiktighet kan bli irrasjonelt fordi en nedprioritering av fremtiden kan føre til at handlingsalternativene og realiseringsmulighetene for ønskene blir innsnevret.

Autonome

Før at et ønske skal betraktes som rasjonelt må det ha blitt til på en kontrollert og planlagt måte. Kravet om at et ønske skal være autonomt er krevende på to måter. Det er utfordrende å skulle bestemme hva som skal kjennetegne et rasjonelt og ønskelig mål, da den *autonome aktøren* kontinuerlig er utsatt for ytre påvirkninger, og TRV begrenser rasjonalitetsbegrepet til valget av mest mulig effektive midler. Elster hevder her at aktøren må kunne identifisere seg med sine ønsker på den måte at han eller hun ikke ser noen grunn til å oppgi dem når vedkommende blir klar over hvordan de har blitt til.

Selv om TRV fremhever kravet om at ønsker skal være autonome, er det også trukket frem ulike former for *heteronome* ønsker (Aakvaag, 2008). Dette er ønsker som er et resultat av ytre påvirkninger, og som ikke er planlagte og kontrollerte. Aakvaag trekker frem fire former for ulike heteronome ønsker. *Adaptive preferanser* dreier seg om å tilpasse ønsker til muligheter og det som er mulig å oppnå. Her er det mulighetene som former våre ønsker. *Kontraadaptive preferanser* handler om at man vil ha noe bare fordi man ikke har muligheten til å få det. *Konformisme* innebærer at vi ønsker å gjøre det samme som alle andre, eller visse andre signifikante gjør. Her styres ønskene av hva alle andre gjør, og viser en form for manglende selvstendighet. *Antikonformisme* er det siste av de fire heteronome ønskene og dreier seg om å velge det motsatte av hva alle andre gjør, fordi man ikke ønsker å være som alle andre.

OPPFATNINGER

En aktørs oppfatninger kan defineres som hans eller hennes kunnskap om verden (Aakvaag, 2008). Mennesker handler på grunnlag av hvordan de subjektivt oppfatter verden, og i en foreliggende situasjon vil deres kunnskap om lignende tidligere situasjoner og konsekvenser av disse, være avgjørende for hvordan man velger å handle. Rasjonelle oppfatninger må i følge TRV være; basert på all tilgjengelig situasjon, basert på tilstrekkelig informasjon, logisk konsistente, logisk korrekt dannet og upåvirket av ønsker. Jeg vil her redegjøre for kravene for rasjonelle oppfatninger.

Basert på all tilgjengelig informasjon

En rasjonell oppfatning må være basert på all tilgjengelig informasjon aktøren besitter og informasjonen må være grunnen til at aktøren innehar oppfatningen. Oppfatningen trenger ikke å stemme overens med virkeligheten, men skal ta utgangspunkt i all informasjon tilgjengelig for aktøren. Dersom man ser bort fra relevant informasjon når man handler, er man irrasjonell. Man er også irrasjonell dersom oppfatningen baseres på vanetenkning (allerede dypt etablerte oppfatninger) eller fordommer (sympatier eller antipatier overfor individer eller grupper som for oss til å se bort fra informasjon om dem).

Basert på tilstrekkelig informasjon

I enkelte situasjoner er det nødvendig at aktøren tilegner seg mer informasjon for å kunne handle rasjonelt, da det ikke er nok å basere seg på den informasjonen vedkommende allerede besitter. Det kan imidlertid være utfordrende å vite i hvilke situasjoner det er tilstrekkelig å basere seg på tidligere erfaringer, og i hvilke situasjoner det vil være behov for mer informasjon. I noen situasjoner kan den handlende ha begrenset tid til rådighet, slik at man ikke har mulighet til å samle inn tilstrekkelig informasjon, og man står da overfor et *innsamlingsparadoks*. I andre situasjoner kan man møte på utfordringer ved at det være umulig å vite hvordan motparten kommer til å handle. Dette kalles et *spill uten løsning*.

Logisk konsistente

I likhet med ønskene, må også oppfatningene være logisk konsistente. Det må finnes en mulig verden hvor oppfatningene er sanne.

Logisk korrekt dannet

Oppfatningene må være basert på tilstrekkelig kunnskap, og dannet på en logisk korrekt måte, slik at man ikke generaliserer på grunnlag av egne erfaringer. Gjør man det oppstår det kognitive illusjoner ved at man på grunnlag av kunnskap om egenskaper hos noen individer i en populasjon, tillegger alle individene i populasjonen disse egenskapene.

Upåvirket av ønsker

For å være rasjonelle må oppfatningene være upåvirket av ønsker. Dersom oppfatningene har blitt formet av ønsker, oppnår vi en irrasjonalitet som kalles ønsketenkning. Slik ønsketenkning gir et dårlig grunnlag for å realisere ønsker, da man etter hvert vil oppleve at ønsketenkningen vil føre til urealistiske mål som ikke lar seg gjennomføre.

HANDLINGSVALGET

Handlingsvalget defineres som det som utløser selve handlingen (Aakvaag, 2008). ”I følge TRV består handlingsvalget av en *bevisst og overveid beslutning* om å iverksette det beste (mest effektive) av tilgjengelige alternativer med henblikk på å realisere ønsker i lys av oppfatninger” (Aakvaag, 2008, s. 109). For at en handling skal være rasjonell, må også selve handlingsvalget være rasjonelt. For å oppnå dette må aktøren; velge det beste alternativet, velge alternativet fordi det er best og velge det på ”riktig” måte. Jeg vil her kort redegjøre for kravene for rasjonelle valg.

Velge beste alternativ

For at et handlingsvalg skal være rasjonelt dreier det seg om å velge det alternativet som på grunnlag av aktørens oppfatning oppleves som det mest effektive middel for å nå et ønsket mål. Den vanligste formen for irrasjonalitet her er *viljesvakhet*. Psykiske krefter som hat, begjær, kjærlighet, vaner og lignende kan overstyre fornuften og føre til at mennesker gjør det de mener eller vet ikke er best.

Velge alternativet fordi det er best

For at et handlingsvalg skal være rasjonelt, er det ikke tilstrekkelig bare å velge det fordi man oppfatter det som det beste alternativet, men fordi det faktisk er best. Det må velges ut fra en overveid beslutning for å være rasjonelt. Blir alternativet valgt ut fra vanetenkning, følelser eller ubevisste krefter er ikke valget rasjonelt.

Velge det på ”riktig måte”

Beslutningen om å velge det beste handlingsalternativet må utføres på en planmessig og veloverveid måte. I situasjoner der man har liten tid til rådighet eller blir presset kan man risikere at beslutningen som førte til handlingen ble valgt på gal måte, som et resultat av stress eller ukjente påvirkende faktorer.

2.4 Avslutning

Jeg har nå presentert tidligere forskning jeg anser som relevant for min problemstilling, og min teoretiske tilnærming bestående av Per Isdals forståelse av vold i nære relasjoner og Gunnar Aakvaags fremstilling av teorien om rasjonelle valg. Per Isdals forklaringsstrategier for hvordan volden kan forstås benytter jeg i oppgavens analyse i kapittel 6, *Forståelse av volden*. Videre i analysen i kapittel 7, *Vold som rasjonelt valg*, benytter jeg teorien om rasjonelle valg og Per Isdals begrep relasjonsvold for å belyse hvordan volden for mine informanter kan oppleves som et

fornuftig valg. Men, før jeg kommer til presentasjonen av mine funn og analysene av disse, vil jeg nå ta for meg metode og etikk.

3 Metode

3.1 Innledning

Målet for denne studien har vært å få en dypere innsikt i hvordan menn opplever å utøve vold mot noen som står dem nær. Jeg har ønsket å høre mennenes beskrivelser og tanker rundt det som har hendt, for å få frem deres forståelse og opplevelse av volden.

Jeg vil i dette kapittelet starte med å gjøre rede for mitt valg av metode og hvilke vitenskapsteoretiske retninger jeg har valgt å benytte. Jeg gir et kort innblikk i fenomenologi og hermeneutikk, før jeg redegjør for min forforståelse av vold i nære relasjoner. Videre viser jeg hvordan jeg har valgt å bruke den valgte metoden, hvilke metodiske valg jeg har tatt, samt hvilke etiske utfordringer jeg har møtt på underveis. Deretter vil jeg trekke frem tre sentrale grunnprinsipper innenfor etikk, og vise hvilke etiske hensyn jeg har støtt på ved å intervju om vold i nære relasjoner. Kapittelet avsluttes med et kritisk blikk på egen avhandling, hvor jeg beskriver hva som kan ha påvirket mine resultater på den ene eller andre måten.

3.2 Vitenskapsteoretisk grunnlag for kvalitativ metode

I humaniora søker forskerne å *forstå* fenomener, mens forskere i naturvitenskapen søker å *forklare* fenomener (Grimen, 2004). Mens naturvitenskapen gir objektive forklaringer på generelle fenomener og prosesser i naturen, det universelle og lovmessige, studerer man i humaniora mennesker og samspillet mellom dem. Hvilken forskningstradisjon forskningen tilhører har betydning for valget av metode. I samfunnsvitenskapelig forskning, som betraktes som en del av en humanistisk tradisjon, er det to metoder som benyttes: kvalitativ og kvantitativ metode. For å besvare problemstillingen, har jeg valgt et kvalitativt forskningsdesign. Kvalitative og kvantitative metoder har begge sine styrker og kan på hver sin måte gi kunnskap om temaet man ønsker å studere (Wormnæs, 1996). Mens kvantitativ metode kan gi informasjon om hyppighet, antall, forekomster, grupperinger og fordelinger, kan kvalitativ metode gi en dypere og mer inngående kunnskap om det man ønsker å studere. Kvantitativ metode tar ofte sikte på et stort utvalg, mens kvalitativ metode som regel konsentreres om et mindre utvalg. Forenklet kan man si at kvantitativ metode fokuserer på bredde, mens kvalitativ metode fokuserer på dybde (Grønmo, 2004, Grimen, 2004). Når man skal velge aktuell metode er det viktig at man har problemstillingen i fokus.

Da jeg ønsket å høre mennenes erfaringer og opplevelser rundt voldsutøvelse i nære relasjoner, vurderte jeg det som mest hensiktsmessig å benytte meg av et kvalitativt design. For å få tak i denne kunnskapen, valgte jeg å bruke intervjuer som tilnæringsmetode. Thagaard (2011) hevder at forskerens vitenskapsteoretiske forankring har betydning for hva forskeren søker informasjon om, og danner et utgangspunkt for den forståelsen forskeren utvikler. For å besvare problemstillingen for denne studien har jeg valgt å fokusere på fenomenologi og hermeneutikk, da de to filosofiske retningene søker å forstå meningen bak menneskers handlinger ut fra deres intensjoner og erfaringer.

3.2.1 Et fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv

Fenomenologien regnes som en filosofisk retning innenfor samfunnsfaglig, kvalitativ forskning og er grunnlagt av Edmund Husserl (Svendsen, 2011). Fenomenologien tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen og søker å oppnå en forståelse av den dypere meningen i enkeltpersoners erfaringer (Thagaard, 2011). Forskerens interesse sentreres her rundt fenomenverdenen slik informantene opplever den, og den ytre verden kommer i bakgrunnen. Forskeren bestreber å forstå fenomener på grunnlag av informantens perspektiv og skal beskrive omverdenen slik den oppleves og erfares av informantene. ”Fenomenologien bygger på en underliggende antakelse om at realiteten er slik folk oppfatter den” (Kvale i Thagaard, 2011, s. 38). I fenomenologien blir viktigheten av at forskeren har en bevisst og reflekterende holdning til egne erfaringer, meninger og opplevelser fremhevet, slik at en ikke skal være forutinntatt overfor informantene (Grønmo, 2004).

Den filosofiske opprinnelsen til hermeneutikken ble utviklet av Wilhelm Dilthey og Hans Georg Gadamer (Alnes, 2011). Hermeneutikk betyr fortolkningslære og hermeneutikere er opptatt av fortolkning av mening (Kvale & Brinkmann, 2009). I likhet med fenomenologien tar også hermeneutikken utgangspunkt i å forstå meningen bak handlinger ut fra den handlendes intensjoner, men går videre ved også å inkludere helheten. Det finnes ikke en egentlig sannhet i følge hermeneutikken, og fenomener kan tolkes på flere nivåer (Thagaard, 2011). Mening kan kun forstås i lys av den sammenheng det vi studerer er en del av, og delene kan kun forstås i lys av helheten.

Da det er informantenes erfaringer, fortellinger og opplevelser av voldsutøvelsen jeg ønsker å få tak i, anser jeg fenomenologien og hermeneutikken som svært relevante perspektiver. Men før jeg kan begynne å forstå og analysere informantenes fortellinger, er det viktig å være bevisst på min egen forforståelse av temaet vold i nære relasjoner.

3.2.2 Egen forforståelse

I kvalitative studier med medisinsk eller helsefaglig tema, er det relativt vanlig at forskeren har kunnskap om temaet som forskes på gjennom en annen rolle. Forforståelse behøver ikke å være negativt, så lenge den gjøres eksplisitt og forskeren drøfter betydningen av denne. (De forskningsetiske komiteene, 2010). I mitt tilfelle handler dette om min bakgrunn som barnevernspedagog, og jeg vil her drøfte dette og andre faktorer som kan ha påvirket min forforståelse av temaet.

Som nevnt over bærer forforståelsen min preg av kunnskap og innsikt jeg har fått gjennom tidligere utdanning og nåværende masterutdanning. Videre påvirker også tidligere arbeidserfaring jeg har fått som saksbehandler i en barneverntjeneste, og opplevde erfaringer og tillært kunnskap jeg har tilegnet meg i min nåværende jobb som miljøterapeut, forforståelsen jeg hadde når jeg begynte med prosjektet. Egen oppvekst og egne erfaringer knyttet til det å være menneske i samhandling med og relasjon til andre mennesker vil også påvirke meg og min forforståelse. I forkant av intervjuene leste jeg meg godt opp på litteratur og forskning om vold i nære relasjoner, for å være forberedt på hva slags historier jeg kunne komme til å få høre. Også denne kunnskapstilegningen kan ha påvirket min forforståelse.

Arbeidserfaringen min gjør at jeg har tilegnet meg erfaring og kunnskap i hvordan man kan snakke med mennesker om vanskelige temaer, og det ble derfor viktig å være bevisst på hvordan nettopp dette kunne påvirke meg i min rolle som forsker i intervjusituasjon. Her var jeg opptatt av å ikke tre inn i rollen som terapeut, men å forbli i forskerrollen.

På tross av forforståelse har mitt mål gjennom hele oppgaveprosessen vært å møte informantene og historiene de forteller meg med et "åpent sinn". I intervjusituasjonene har jeg vært genuint opptatt av å vise interesse for historiene som kommer frem, uavhengig av hva jeg selv måtte synes om de. Når man intervjuer om et utfordrende tema slik som vold, bør man være bevisst på faren for at historiene som kommer fram kan vekke ubehagelige følelser i en selv, og at dette ikke skal påvirke intervjusituasjon. Det er vanskelig å si om jeg har lykket helt med å møte informantene med et åpent sinn, eller i hvor stor grad min forforståelse har påvirket min studie. Likevel vil jeg argumentere for at det å være bevisst på sin egen forforståelse er et ledd i å gjøre forskningsprosessen transparent og dermed styrke forskningsresultatenes reliabilitet, altså i hvilken grad man får tilsvarende eller lignende resultater dersom undersøkelsen gjentas under identiske forhold (Braut & Stoltenberg, 2009).

3.3 Egen studie

3.3.1 Forberedelser

I en intervjuundersøkelse bruker forskeren seg selv som verktøy for å søke svar på den problemstillingen man jobber med. I metodelitteraturen (Kvale & Brinkmann, 2009, Thagaard, 2011) legges det vekt på viktigheten av forberedelser før man går i gang med en intervjuundersøkelse. Dette krever at man gjør seg godt kjent med metoden man skal bruke, samt tilegner seg kunnskap om temaet man spør om. Som student er dette mitt første møte med kvalitative intervjuer, og jeg vektla derfor forberedelsene i stor grad.

De første forberedelsene gikk ut på å lese pensum og annen litteratur om metode. Jeg leste også en del om vold i nære relasjoner. Da jeg antok at det å utøve vold mot noen som står en nær kunne være utfordrende å snakke om, ønsket jeg å være best mulig rustet til å takle de kommende intervjusituasjonene. Her var boken til Per Isdal (2002) ”*Meningen med volden*” og ”Nei, nei gutt!” av Øivind Aschjem (2001) til stor hjelp. Videre hjalp også ”I fars vold” av Mogens Møller (2000) meg til å forberede meg på noen av historiene jeg kunne komme til å få innblikk i. Jeg tenkte at det kunne bli utfordrende for både informant å fortelle meg, som ukjent disse historiene, samtidig som jeg også prøvde å forberede meg selv på hvilke følelser det eventuelt kunne vekke hos meg. Kvale & Brinkmann (2009) hevder at jo mer en vet om et felt før en går ut i det selv, jo bedre rustet er man til å se og finne viktige data. Det er denne metoden jeg har ønsket å følge, samtidig som jeg har vært opptatt av at jeg som forsker ikke skal være forutinntatt eller bære med meg en forforståelse som kan påvirke min opplevelse av informantenes historier. Som nevnt i avsnitt 3.2.2 om *egen forforståelse*, har min tanke vært å stille åpent forberedt, slik at jeg står best mulig rustet til å forstå hva som ligger bak informantens voldsutøvelse.

Underveis i forberedelsene har Kvale og Brinkmanns (2009) fremstilling av intervjuundersøkelsens syv stadier vært til hjelp, men jeg har ikke fulgt disse slavisk. De syv stadiene er tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysing, verifisering og rapportering. Jeg bestemte ikke hva som skulle være det teoretiske grunnlaget før etter at intervjuene var gjennomført, da jeg syntes det var utfordrende å si noe om hvilken teori eller teoretisk retning som kunne forklare mine data, før jeg visste hva jeg faktisk ville finne.

Min plan var å gjennomføre prøveintervjuer før de faktiske intervjuene skulle finne sted, fordi det i metodelitteraturen legges vekt på viktigheten av forberedelser, og jeg selv vurderte dette som hensiktsmessig for å bli trygg i rollen som forsker, samt få et innblikk i hvilke utfordringer jeg kunne komme til å møte på. Utfordringer i forhold til rekruttering av informanter førte til at jeg brukte mer tid på dette enn jeg i utgangspunktet hadde planlagt, og jeg fikk derfor ikke tid til å gjennomføre prøveintervjuer slik jeg hadde tenkt. Her kom min erfaring fra vanskelige samtaler i jobbsammenheng godt med, da jeg er vant til og komfortabel med å snakke med mennesker som har opplevd store traumer, eller befinner seg i vanskelige livssituasjoner. Jeg forberedte meg så godt det lot seg gjøre i forhold til å samarbeide med veileder angående intervjuguiden og fikk denne godkjent til første intervju. Jeg var også åpen med min første informant om at dette var mitt første intervju, noe jeg opplevde fungerte som tryggende for informanten. Alle intervjuene ble tatt opp med diktafon, og denne hadde jeg på forhånd testet ved vanlige samtaler hjemme, både med og uten bakgrunnsstøy, for å være sikker på at alt som ble sagt under intervjuene ville komme med.

3.3.2 Informantene

Informantene ble rekruttert ved hjelp av ATV, to forskjellige steder i landet. Som jeg presenterte i første kapittel er ATV et kompetanse- og behandlingssenter på vold, med særlig fokus på vold i nære relasjoner.

Jeg var tidlig ute med å opprette et samarbeide med to forskjellige instanser som kunne stille med informanter i forhold til min problemstilling, og hadde dette klart allerede våren 2013. Da det nærmet seg tid for oppstart av intervjuene, viste det seg imidlertid at den ene instansen trakk seg på grunn av tidsmangel, mens den andre ikke maktet å stille med tilstrekkelig antall informanter, kun 1-2 stykker. Dermed stod jeg nesten på bar bakke, og måtte starte arbeidet med å rekruttere informanter på nytt. Det viste seg imidlertid å gå relativt greit å opprette kontakt med en ny avdeling et annet sted i landet og de ansatte ved ATV gjorde en god jobb i å hjelpe meg med å rekruttere informanter til mitt prosjekt.

I første omgang hadde jeg telefon- og mailkontakt med de ansatte hos ATV. Jeg sendte dem informasjonsskriv og de kontaktet klienter de mente kunne bidra i forhold til dette. Informantene ble derfor valgt ut gjennom et tilgjengelighetsutvalg (Thagaard, 2011). For å belyse fenomenet vold i nære relasjoner på bredest mulig måte, ønsket jeg imidlertid å ha en viss spredning i alder, behandlingsstatus og ulike former for voldsutøvelse. Med utgangspunkt i mine ønsker, informerte

ATV aktuelle klienter om mitt prosjekt. Jeg fikk kontaktinformasjon til de klientene som sa seg villige til å stille opp, og kontaktet dem for å avtale tid og sted for gjennomføring av intervju. I denne samtalen fortalte jeg kort om prosjektet og avklarte om de ønsket at informasjonsskriv sendt på mail eller per post. Fire av ni informanter ønsket dette sendt på forhånd, mens de resterende fem ønsket at jeg skulle ta det med til selve intervjuet. Alle informantene gav muntlig samtykke om å la seg intervjuet til de ansatte på ATV i første omgang, før de samtykket skriftlig før selve intervjuet begynte, til meg.

På tross av noen oppstartsvansker i forhold til rekruttering av informanter, viste det seg å gå overraskende lett å rekruttere i informanter i en annen del av landet. Det tok ikke mange ukene før de to ansatte ved ATV hadde skaffet ni informanter, og intervjuene ble gjennomført fortløpende etter hvert som det passet for informantene å stille opp. Det er helt tydelig at informantenes tillit til de ansatte hos ATV har vært avgjørende for mitt prosjekt og for at informantene sa seg villige til å delta. Det kan tenkes at uten deres hjelp ville det vært atskillig vanskeligere for meg å få kontakt med aktuelle informanter, samt å få deres samtykke til å delta i prosjektet.

Utvalget bestod kun av menn. Alderen på informantene varierte fra 29 til 48 år. To av informantene hadde utøvet vold mot egne barn, mens de syv andre alle utøvet vold mot samboer eller kone. Informantene hadde ulike erfaringer med type overgrep, både fysiske, psykiske og materielle. I utgangspunktet skulle studien ta for seg hvordan voldsutøveren forstod sin vold, satt opp mot hvordan ansatte i en barneverntjeneste jobber med voldssaker. Dette lot seg ikke gjennomføre da informantene jeg hadde opprettet kontakt med i barneverntjenesten som nevnt over, trakk seg. Dermed begrenset studien seg til kun voldsutøverens forståelse av egen vold. Underveis i arbeidet med intervjuene og analysen forstod jeg imidlertid at dette var tilstrekkelig for en oppgave som denne, og at det var nettopp dette fokuset som for meg opplevdes som mest interessant.

3.3.3 Intervjuguiden

Til tross for at jeg aldri før har utført kvalitative intervjuer, har jeg som nevnt tidligere arbeidserfaring fra å snakke med mennesker i ulike vanskelige situasjoner. Faguttrykk og vanskelige ord har jeg derfor forsøkt å være forsiktig med å bruke for å unngå og skape en distanse til mennene jeg intervjuet. Denne erfaringen kom godt med både i utarbeidingen av intervjuguiden og ikke minst under selve gjennomføringen av intervjuene.

En intervjuguide (se vedlegg 2) ble utformet ut i fra temaer som kunne belyse problemstillingen. Guiden var delvis strukturert, med fire ulike hovedtemaer og klart formulerte underspørsmål. Hovedtemaene var 1. *Kartlegging av situasjonen*, 2. *Forklaringer og forståelse av volden*, 3. *Behov for hjelp* og 4. *I behandling/situasjonen nå*. Tanken bak underspørsmålene var å få i gang samtalen rundt hvert hovedtema og deretter som hjelpemiddel dersom samtalen skulle stoppe opp, eller jeg skulle stå fast i intervjusituasjonen. Det var ikke ment at intervjuguiden skulle følges slavisk og at informantene nødvendigvis skulle svare på alle spørsmålene. Ikke alle spørsmål ville passe like godt til alle informantene, og det var også åpning for at informantene selv kunne bringe opp nye temaer som ikke inngikk i intervjuguiden. Jeg var opptatt av at mennenes fortellinger skulle flyte fritt slik at jeg ikke gikk glipp av relevant informasjon dersom jeg var for opptatt med å følge intervjuguiden.

3.3.4 Intervjuene

Det var i utgangspunktet tenkt at jeg skulle gjennomføre minimum fem og maksimum ti intervjuer. Jeg gjennomførte totalt ni intervjuer, da jeg ønsket å belyse problemstillingen min bredest mulig innenfor rammen av kvalitative intervjuer. Et av intervjuene ble gjennomført på høyskolen, mens de åtte andre intervjuene foregikk i ATV sine lokaler, hvor vi fikk låne et samtalerom.

Intervjuene var berammet til å vare ca. en time. De fleste ble imidlertid lenger. Det korteste intervjuet varte nøyaktig en time, det lengste 1 time og 50 minutter. Noen av informantene var mer utadvendte og snakkesalige enn andre, og det kan nok også grunne i at jeg fikk bedre kontakt med noen av informantene enn med andre. I utgangspunktet mener jeg at jeg fikk god kontakt med samtlige av informantene, men det var to som skilte seg ut ved at praten gikk overraskende lett. Det var disse to jeg hadde de lengste intervjuene med. Begge disse var ferdige i behandling, og jeg opplevde at de hadde utviklet sine tanke- og handlingsmønstre i stor grad. Det var også to jeg opplevde som noe mer utfordrende å prate med, og jeg tror det dreide seg om at de nettopp hadde startet sin behandlingsprosess. Det kan også tenkes at kjemien mellom disse informantene og meg som forsker var noe dårligere. Likevel hadde jeg som forsker et ansvar for å gjøre så godt jeg kunne for at informantene skulle ønske å dele sine historier med meg.

For å starte hver intervju på en forsiktig måte, begynte jeg med å fortelle litt om meg selv og min bakgrunn, før jeg så fortalte om studiene mine og om masteravhandlingen. Tanken bak dette var å la informantene bli litt kjent med meg, samt ”etablere en god kommunikasjonssituasjon” (Grønmo, 2004, s. 163). ”Ved en intervjusituasjon er målet å skape en tillitsfull og trygg atmosfære, som kan

bidra til at informanten åpner seg og forteller om de temaene forskeren ønsker å snakke om” (Thagaard, 2011, s. 99). Det var viktig for meg at informantene skulle oppleve intervju situasjonene som behagelige og at avstanden mellom informant og forsker ikke skulle føles stor (Thagaard, 2011, Kvale & Brinkmann, 2009). Jeg informerte så om anonymitet og personvern og delte ut et informasjonsskriv angående masteravhandlingen (vedlegg 1). De av informantene som ønsket det hadde fått dette tilsendt på mail på forhånd. Likevel fikk samtlige av informantene skrevet utdelt på nytt, da dette også inneholdt samtykkeerklæring som de skrev under på. Deretter spurte jeg om det var greit at intervjuene ble tatt opp på diktafon. Alle informantene samtykket til dette.

I etterkant av intervjuene ble alle informantene minnet på at dersom de angret sin deltakelse, ønsket å trekke deler av sin historie eller de hadde spørsmål angående prosjektet, kunne de ta kontakt med meg eller eventuelt min veileder. Underveis og i etterkant av intervjuene forsøkte jeg å ha fokus på om det var noe med min egen framtoning eller mine egne følelser som kunne ha påvirket intervjuene på noen måte. Det var for meg svært viktig at informantene ikke skulle oppleve intervjuene som belastende.

Da intervjuene nærmet seg slutten, spurte jeg alle informantene om det var noe de ønsket å utdype, eller om det var noe mer de tenkte var viktig å få med. Her hadde flere av informantene noe å tilføye som ikke var blitt sagt i løpet av intervjuet. Tanken bak spørsmålet var at informantene skulle få tenkt seg godt om, samt føle at de selv avrundet intervjuet på en behagelig måte.

I ettertid ser jeg stor forskjell på intervjuutskriftene. I noen av intervjuene snakket informantene fritt og kom selv inn på de temaene jeg ønsket å belyse, slik at det nesten ikke var nødvendig å stille spørsmål. I andre intervjuer fortalte ikke informantene like mye på egenhånd, og jeg måtte selv delta mer aktivt ved å stille oppfølgings- og utdypningsspørsmål.

Gjennomføringen av intervjuene gikk generelt over all forventning. Jeg hadde forberedt meg på at dette var et vanskelig og sårt tema som ville være utfordrende å snakke om for mange av informantene. Jeg hadde også forberedt meg på at det ville kreve mye av meg som forsker å stille de rette spørsmålene, samt å få frem de gode historiene. Intervjuene gikk imidlertid lettere enn forventet og de fleste informantene fortalte mye og detaljert uten noen spesielle oppfordringer fra meg. På tross av et utfordrende tema, var stemningen var generelt sett god. For to av informantene ble det imidlertid litt tøft, og det ble behov for pauser og kleenex.

3.3.5 Analysen

I følge Thagaard (2011) har kvalitative studier tradisjonelt hatt en induktiv tilnærming hvor det teoretiske perspektivet utvikles på grunnlag av analyse av dataene. Min tanke var helt fra starten av prosjektet at jeg ønsket en analyse ut fra et helhetsinntrykk av datamaterialet, og jeg vil påstå at min analyse har vært induktiv ved at jeg har ønsket å se hva empirien forteller meg. Jeg har vært opptatt av å finne essensen og hovedtrekkene i historiene som ble fortalt under intervjuene. Det jeg har funnet interessant har vært det jeg kontinuerlig føler har gått igjen i informantenes historier.

Når intervjuene skulle transkriberes forsøkte jeg å ha etikken i bakhodet. ”En transkripsjon er en omdanning av en muntlig samtale til en skriftlig tekst” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 192). Kvale & Brinkmann (2009) hevder at det er umulig å besvare spørsmålet om hva som er en korrekt transkripsjon, og at det ikke finnes en sann, objektiv oversettelse fra muntlig til skriftlig form. Videre hevder de det her være viktig å vise hensyn i forhold til hvordan de transkriberte intervjuene brukes, da det ordrett transkriberte muntlige språket kan fremstå som usammenhengende – noe som for informantene kan oppleves som fordummende eller pinlig. I transkriberingen av de to første intervjuene var jeg nøye med å ta med alt av ”hm”, ”mhm” og ”eh”, og skrev ned nøyaktig lengde på alle pauser. Deretter fant jeg ut at dette ikke var nødvendig for den analysen som var planlagt, eller for å få svar på det jeg ønsket å undersøke. I transkriberingen av de neste syv intervjuene brukte jeg derfor ikke tid på å skrive ned alle småord, eller nøyaktig lengde på eventuelle pauser. Jeg valgte helt fra starten av transkriberingen å anonymisere ved å ta bort navn på personer og steder. I stedet for å bruke navn, satt jeg i stedet inn ”samboer/kone” eller ”datter/sønn” der informantene benyttet partnerens navn. Jeg var aldri opptatt av å se på *hvordan* informantene snakket om sin voldsutøvelse, men heller *hvorfor* det ble sånn. Essensen og hovedtrekkene av det informantene sa kommer likevel tydelig frem i intervjuutskriftene, og det er dette som har vært essensielt for meg å få tak i.

Etter transkriberingen av intervjuene brukte jeg mye tid til å lese gjennom intervjuutskriftene for å gjøre meg kjent med materialet, og se hvilke temaer som kunne være aktuelle som analytiske kategorier. Kategoriene ble valgt ut fra tanken om å finne hovedessensen i historiene informantene fortalte, og jeg endte opp med fire hovedkategorier; ”*mennenes forståelse av vold*”, ”*mennenes selvforståelse*”, ”*triggere som utløser vold*” og ”*strategier for unngåelse av vold*”. Spesielt de to første kategoriene skilte seg klart ut helt fra de første intervjuene. Analysearbeidet startet allerede ved første intervju, da jeg satt igjen med masse tanker og spørsmål i etterkant. Underveis i alle intervjuene har hjernen jobbet på høygir og jeg har forsøkt å skrive ned tanker og ideer som har

dukket opp. Jeg hadde også en lang kjøretur til og fra intervjuene, og på veien hjem måtte jeg flere ganger stoppe for å skrive ned tanker som plutselig dukket opp. Jeg syntes jeg tidlig kunne se tendenser i materialet, og flere av disse ble gradvis forsterket etter hvert som jeg gjennomførte flere intervjuer.

Analysene ble gjort med en hermeneutisk og fenomenologisk tilnærming med prinsippet om at mening bare kan forstås i lys av den sammenheng det vi studerer er en del av. Jeg har vært opptatt av å fortolke informantenes handlinger gjennom å fokusere på et dypere meningsinnhold enn det som umiddelbart er innlysende. Altså, jeg har søkt å forstå hva som ligger bak informantens voldsutøvelse og hvorfor de bruker vold. Min tanke var også kontinuerlig å forsøke og forstå mennenes fortellinger slik de selv forstod dem, i tråd med fenomenologien. Jeg brukte mye tid på å lese gjennom intervjumaterialet. Som nevnt over syntes jeg tidlig jeg kunne se tendenser i materialet og to av kategoriene fremstod som svært klare for meg. De to andre kategoriene kom jeg frem til etter noen runder frem og tilbake med meg selv og samtaler med veileder og biveileder. Da de fire hovedkategoriene var kartlagt brukte jeg mye tid på å komprimere og sortere stoffet. Jeg delte hver kategori inn i fire kolonner; meningsenheter, kondensering, undertemaer og tilslutt hovedtemaer. På dette stadiet ble også teorien koblet inn i større grad, og jeg gikk aktivt inn for å finne begreper og forklaringsmodeller fra teorien som kunne brukes for å analysere og forstå datamaterialet.

Når intervjuene skulle analyseres og presenteres, gjorde jeg meg også noen tanker rundt etikk. Thagaard (2011) hevder det her vil være en utfordring å ta vare på den selvforståelsen som preger informantens selvforståelse. Informantens måte å uttrykke seg på, og historiene han eller hun forteller er preget av vedkommende sine erfaringer. På samme måte er forskerens forståelse preget av hans eller hennes faglige bakgrunn, og forskeren vil derfor naturlig nok ha et annet perspektiv enn informanten. Utfordringen vil for forskeren være å beskytte informantens integritet i analysen av intervjuene. Det kan være vanskelig for forskeren å vite allerede i startfasen av datainnsamlingen hvilken forståelse han eller hun vil komme til å utvikle i løpet av prosjektet. Dersom forskerens forståelse av materialet avviker fra informantens forståelse, kan dette oppleves som provoserende for informanten.

I presentasjonen av funnene har jeg forsøkt å ta hensyn til informantenes selvforståelse ved å vise tydelig hva som er informantenes egne perspektiver og hva som er forskerens tolkninger. Jeg har valgt å dele opp presentasjonen av funnene mine i to kapitler, nettopp for å skille mellom disse to. I kapittel 5 presenterer jeg funnene beskrevet gjennom informantenes egne perspektiver, mens jeg i

kapittel 6 trekker inn mine fortolkninger i drøftingen av funnene. Forskerens fortolkninger skal ikke oppleves som belastende for de som har latt seg intervju, og det er derfor viktig at forskeren må søke å forstå hva informantene ønsket å formidle (Thagaard, 2011). Publiseringen av studien krever etiske vurderinger. Det er her viktig å tenke over hvor abstrakt fremstillingen skal være for å kunne knytte den opp mot teori, men det er også viktig å være bevisst hvor konkret den må være for å få frem informantenes forståelse av fenomenet. Jeg har valgt en ganske empirinær fremstilling, da jeg er opptatt av at informantens historier bakenfor voldsutøvelsen skal komme frem. Det har vært viktig for meg å vise menneskene bak voldshandlingene, samtidig som jeg har vært bevisst på at informantene ikke på noen måte skal kunne bli kjent igjen.

3.4 Sentrale vitenskapsteoretiske krav

Vitenskapens ambisjoner kan forstås som å forklare fenomener på en sannferdig måte (Grimen, 2004). De tre vitenskapsteoretiske kravene reliabilitet, validitet og generaliserbarhet skal fungere som retningslinjer i forskningsarbeidet, samt som en kvalitetssikring av forskningsresultatene. Som metode er ofte det kvalitative forskningsintervju gjenstand for kritikk (Thagaard, 2011), og det er derfor viktig å gjøre rede for alt som har blitt gjort underveis i prosessen slik at resultatene viser høy grad av reliabilitet og validitet, og at det vil være mulig å overføre kunnskapen fra studien til andre lignende situasjoner.

3.4.1 Reliabilitet

Kravet om reliabilitet rettes mot undersøkelsens resultat og handler om resultatenes konsistens og troverdighet (Kvale & Brinkmann, 2009). Et reliabelt resultat viser til et resultat som er pålitelig, sikkert, riktig og til å stole på (Wormnæs, 1996). For å vurdere om et resultat er reliabelt, fokuseres det på hva som kan ha påvirket undersøkelsens resultat eller eventuelt bidratt til et feilaktig resultat. Kravet om reliabilitet handler om hvorvidt forskningsresultatene kan reproduseres av andre forskere på andre tidspunkter. I et kvalitativt forskningsintervju vil dette ha med å gjøre om informanten ville endre sine svar i intervju med en annen forsker.

I mitt tilfelle er det viktig kontinuerlig å være bevisst på hva som kan ha påvirket resultatene i den ene eller andre retningen. De data som samles inn er påvirket av situasjonen de kommer frem i, altså intervjusituasjonen mellom informanten og meg som forsker. Historiene informantene delte med meg kan ha vært påvirket av situasjonen de ble fortalt i, av meg som forsker og av forholdet

mellom informanten om meg. Forskningens reliabilitet ligger dermed i å beskrive trinnene i forskningsprosessen så utdypende og grundig som mulig, slik at de fremstår som troverdige for den kritiske leseren. På denne måten gjøres forskningen transparent. Forskeren må reflektere over sin egen rolle som forsker og sin forforståelse, for kritisk å vurdere om det kan ha fått konsekvenser for forskningsresultatene.

Utskriftene av intervjuene og analysen kan også være påvirket av forskeren. Det kan tenkes at jeg vil lese og forstå intervjuene på en annen måte enn en annen forsker ville ha gjort. Videre kan det også tenkes at en annen forsker som hadde gjennomført den samme studien, kanskje ville fått andre resultater enn meg. Jeg vil likevel tørre å påstå at dette ikke betyr at den ene viser større grad av sannhet enn den andre, da begge forskerne vil vise en sannhet eller en side av virkeligheten slik den blir oppfattet av informantene.

3.4.2 Validitet

Validitet dreier seg om i hvilken grad en metode undersøker det den er ment å undersøke (Kvale & Brinkmann, 2009). Validitet er forbundet med tolkning av data og handler om gyldigheten av dataene forskeren kommer frem til. Innenfor metoden kvalitativt intervju kan validiteten vurderes ut i fra spørsmålet om de tolkningene forskeren har kommet fram til, er gyldige i forhold til den virkeligheten som er studert (Thagaard, 2011). Kravet om validitet handler altså om i hvilken grad metoden som er valgt gjør det mulig å undersøke det vi sier vi skal og egner seg til å samle inn relevant data for problemstillingen.

I mitt tilfelle vil kravet om validitet handle om hvorvidt jeg svarer på oppgavens problemstilling og om mitt valg om å bruke intervjuer som metode egner seg som verktøy i dette arbeidet. Siden det ikke var omfanget av voldsutøvelse jeg ønsket å undersøke, men forståelsen av den, anså jeg samtaler med mennene som utøver vold som mest hensiktsmessig. Jeg har forsøkt å være meg mitt ansvar som forsker bevisst ved å ha respekt for informantene og de data de har gitt meg. Det var viktig for meg å gjennomføre intervjuene ansikt til ansikt og ikke over telefon, selv om dette innebar en del reising frem og tilbake for meg. Jeg vurderte det som nødvendig å være i samme rom som informanten, for å få med meg kroppsspråk og ansiktsuttrykk. Min tanke var at dette ville hjelpe meg til å få et bredere helhetlig inntrykk av situasjonen, samt være en styrke for å fremstille informantenes opplevelser så nøyaktig som mulig.

3.4.3 Generaliserbarhet

Et spørsmål som stadig blir stilt innenfor kvalitativ forskning, og intervjuundersøkelser er hvorvidt funnene er generaliserbare (Kvale & Brinkmann, 2009). En vanlig kritikk mot intervjuforskning er at det er for få intervjupersoner til at resultatene kan generaliseres. Spørsmålet vil her være om kunnskapen som fremkommer kan overføres til andre relevante situasjoner.

Om det vil være mulig å generalisere ut fra mine funn er vanskelig å si, men jeg tror at det for andre som utøver vold vil være mulig å kjenne seg igjen i historiene og funnene jeg presenterer. Blant mine informanter ser jeg mange likheter og jeg drister meg til å generalisere ut i fra dette, samt at jeg ser at mange av mine funn samsvarer med tidligere forskning om temaet. Likevel er viktig å være bevisst på at denne generaliseringen kun kan ses i forhold til mine ni informanter og det datamaterialet de har gitt meg, og at dette ikke nødvendigvis er gjeldende for voldsutøvere i Norge generelt.

Som nevnt over i forhold til reliabilitet kan det tenkes at en annen forsker i en lignende intervjusituasjon hadde fått andre svar fra informantene. Heller ikke om samme forsker hadde gjort samme undersøkelse en gang til, er det sikkert at resultatene hadde blitt nøyaktig de samme. Mitt mål med studien har vært å vise sannheten eller virkeligheten slik den forstås av de informantene jeg har intervjuet. Ved å respektere mine informanter og være tro mot deres historier, mener jeg at jeg har fått til å belyse problemstillingen og fremstille deres sannhet slik de ønsket å formidle den til meg - der og da og i den situasjonen vi befant oss i.

3.5 Etikk

I all vitenskapelig forskning må man forholde seg til etiske retningslinjer (Thagaard, 2011). Metodelitteraturen (Kvale & Brinkmann, 2009, Thagaard, 2011) trekker frem tre grunnprinsipper for en etisk forsvarlig forskningspraksis som jeg her vil presentere. Disse tre er informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser. Jeg vil her vise hvordan jeg har håndtert disse grunnprinsippene, samt ta for meg hvilke spesielle etiske hensyn jeg har måttet ta i forbindelse med å intervju menn om deres voldsutøvelse.

3.5.1 Informert samtykke

Det første grunnprinsippet jeg vil trekke frem er informert samtykke. Det dreier seg om at informantene gjøres kjent med studiens overordnede mål, plan for gjennomføring og mulige risikoer og fordeler ved å delta i forskningsprosjektet, samt at de stiller opp frivillig (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 88). Informantene skal ikke på noen måte ha blitt presset til å delta i studien, og de skal vite at de når som helst kan trekke seg ut av undersøkelsen uten at dette skal få noen form for konsekvenser for dem. Det er viktig at informantene gis tilstrekkelig informasjon om studien, slik at de vet hva de samtykker til å delta i. Dette kan være utfordrende når det gjelder kvalitative studier, da man ofte ikke vet nøyaktig hva datamaterialet vil vise, eller hvordan dette kan brukes. Problemstillingen kan også endres underveis, og det kan være vanskelig for både forsker og informant å vite hvordan forskningsprosjektet utvikler seg.

Som tidligere nevnt samtykket informantene både muntlig og skriftlig til å delta i mitt prosjekt. Og de fikk tilsendt informasjonsskriv (se vedlegg 1) på mail, samt informasjon om prosjektet både via telefon og før selve intervjuet startet. Her ble de også igjen påminnet retten til å trekke seg underveis eller i etterkant av intervjuet.

I følge Thagaard (2011) vet man sjelden nøyaktig hva datamaterialet vil vise og hvordan man kan bruke dette. Dersom prosjektet endrer seg mye, kan ikke forskeren nøye seg med det informerte samtykket informantene har gitt i startfasen av prosjektet, men må være innstilt på å forhandle om informantenes samtykke i løpet av forskningsprosessen. Jeg ønsket ikke å si noe konkret om min problemstilling til informantene, da denne kanskje kunne komme til å bli endret underveis. Likevel forsøkte jeg å fortelle så mye som mulig om studien og hva den skulle gå ut på, for å trygge informantene på deres deltakelse. Jeg vurderer at studien ikke endret seg i særlig grad underveis, og anser det muntlige og skriftlige samtykket informantene har gitt som tilstrekkelig for presentasjon av mitt datamateriale.

3.5.2 Konfidensialitet

Et annet grunnprinsipp er kravet om konfidensialitet. Prinsippet dreier seg om at informantene som forskes på har krav på at informasjonen de kommer med behandles konfidensielt (Thagaard, 2011). Videre skal informantene holdes anonyme og forskeren må sørge for at datamaterialet anonymiseres, og det må hindres at bruk og formidling av materialet kan skade informantene. Det

stilles strenge krav til hvordan informasjon som kan identifisere informantene skal oppbevares og forskeren må derfor være påpasselig med å oppbevare informasjonen slik at informantens identitet forblir skjult.

I dette tilfellet er prinsippet om konfidensialitet ivaretatt ved at jeg ikke har skrevet opp eller lagret mer informasjon enn høyst nødvendig om informantene. Navn, telefonnummer og epost-adresser som var nødvendig for å avtale intervjuer ble slettet så raskt som mulig underveis. Jeg har kun benyttet fornavn på informantene og har ellers ønsket å vite så lite som mulig om opplysninger som kunne gjøre det mulig for andre å finne ut hvem informantene er. For min egen del brukte jeg en liste hvor jeg skrev ned opplysninger om informantene for å klare og skille dem fra hverandre. Der skrev jeg ned mitt inntrykk av informantene, hvor jeg intervjuet dem, hva de hadde på seg og kort om deres historie. Listen var utformet på en slik måte at den kun skulle fungere som en huskeliste for meg, og ikke kunne gi noen andre en pekepinn på hvem informantene mine kunne være. Også denne listen ble slettet så fort intervjuene var skrevet ut. Jeg endret også navn på informantene mine umiddelbart etter hvert intervju, ut i fra navnelister hentet fra Statistisk sentralbyrås sine nettsider. Lydopptakene fra intervjuene lagret jeg på en ekstern harddisk, som har ligget innlåst. Jeg har kun hentet fram opptakene i arbeidet med transkriberingen av intervjuene. Opptakene ble slettet umiddelbart etter at analysearbeidet var ferdig.

I oppgaven er alle navn byttet ut og alder oppgis ikke. Det opplyses heller ikke hvor mange barn informantene har eller hvor i landet de kommer fra. Alle informantene har til felles at de har fått hjelp gjennom ATV, fordi de utøver vold mot noen de har en nær relasjon til. Dette er imidlertid karakteristika de deler med mange andre i Norge som har fått hjelp siden tilbudet startet opp. Noen utsagn fra intervjuene beskriver spesifikke hendelser som det kan tenkes at informantene eller andre som har hatt tilknytning til, kan kjenne igjen. Dette er utsagn som informantene har valgt å fortelle under intervjuene, vel vitende om at informasjonen ville bli brukt i en masteroppgave. Jag har likevel begrenset bruken av slike utsagn, for å sikre anonymitet for informantene i størst mulig grad.

Før arbeidet med å rekruttere informanter startet kontaktet jeg Norsk samfunnsskaplig datatjeneste (NSD) for å forhøre meg om det var nødvendig å søke om godkjenning av prosjektet. Jeg informerte om min plan for arbeidet, og fikk beskjed om at søknad om godkjenning i mitt tilfelle ikke var nødvendig. Forutsetningene for dette var at det ikke skulle samles inn direkte personidentifiserende opplysninger, bakgrunnsopplysninger om informantene måtte ikke brukes på en slik måte at de kunne brukes til å identifisere enkeltpersoner, og lydopptak skulle oppbevares innelåst og slettes fortløpende etter hvert som jeg skrev ut intervjuene (NSD, 2014).

3.5.3 Konsekvenser

Det siste grunnprinsippet handler om konsekvenser av å delta i et forskningsprosjekt. Forskeren har et etisk ansvar for å beskytte informantenes integritet ved å forsøke og unngå at forskningen medfører negative konsekvenser for informantene som deltar (Thagaard, 2011). Det kan på forhånd være vanskelig å vurdere hvilke konsekvenser deltakelse i et prosjekt kan ha for informantene. Som forsker har man et ansvar for å tenke gjennom mulige konsekvenser, og ta etiske vurderinger på grunnlag av dette.

Denne studien har omhandlet et vanskelig emne. Jeg hadde på forhånd sett for meg at erfaringer og opplevelser av å utsette noen for vold kunne være vanskelig å snakke om, spesielt med ukjente. ATV bidro her med god hjelp i å innhente og trygge informantene på å dele sine historier med meg som student. Alle informantene ble informert om muligheten til å snakke med ATV både før og i etterkant av intervjuene dersom de skulle ha behov for dette. Også jeg har kontinuerlig hatt muligheten til tett kontakt med ATV dersom det før, underveis eller etter intervjuene skulle være noe enten jeg eller informantene hadde behov for å snakke om.

Jeg ble imidlertid positivt overrasket over hvor åpne informantene var i intervjuene og at det kanskje ikke var så utfordrende å snakke om problematikken som det jeg først hadde antatt. Etter hver intervju minnet jeg alle informanten på muligheten for å trekke seg fra prosjektet, eller kontakte meg dersom det var noe av det de hadde sagt som de ønsket å ta tilbake eller endre. Samtlige av informantene var her tydelige på at det ikke kom til å skje, da de var fornøyde med de hadde fortalt. Min generelle opplevelse i etterkant er at informantene opplevde intervjuene som positive, heller enn belastende. Dette er mitt inntrykk, etter mine tolkninger og vurderinger, og jeg har ingen sikkerhet for at informantene sitter igjen med det samme inntrykket som meg.

3.5.4 Å intervju om voldsutøvelse

Vold i nære relasjoner er et vanskelig emne å snakke om. Det dreier seg om opplevelser og erfaringer som kan være utfordrende å tenke tilbake på og vanskelige å snakke om, både med de som står en nær, behandlere og meg som fremmed forsker. Jeg har derfor vært bevisst på at arbeidet

med denne oppgaven kan reise noen etiske spørsmål utover det en vil finne i mange andre forskningsprosjekter.

Det har vært svært vanskelig å finne litteratur om etiske utfordringer man kan møte på når man intervjuer om et slikt tema. Etikk knyttet til intervjusituasjonen behandles i metodelitteraturen (Thagaard, 2011, Kvale & Brinkmann, 2009), men dette opplever jeg som en noe generell fremstilling som ikke tar for seg de mer spesielle utfordringene som kan oppstå ved intervjuing om vanskelige temaer. Det vil være umulig å forberede seg fullstendig på hvilke etiske utfordringer man kan komme til å møte i et hvert forskningsprosjekt uansett tema, men jeg tror fortsatt at det i en studie som denne vil være en fordel å forberede seg så godt som mulig.

I Norge gir Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) generelle etiske retningslinjer for forskere innenfor samfunnsvitenskapene, humaniora, juss og teologi. I deres retningslinjer, § 22, som omhandler hensynet til utsatte grupper heter det ”forskere har et spesielt ansvar for utsatte gruppers interesser i løpet av hele forskningsprosessen” (NESH, 2009). Videre hevdes det at forskere ikke kan ta for gitt at vanlige prosedyrer for informasjon og samtykke sikrer individets selvbestemmelse, eller beskytter dem mot urimelige belastninger. I en studie som dette, er det altså nødvendig å utvise ekstra forsiktighet med tanke på informert samtykke og frivillighet. Disse reglene kan oppfattes som relativt generelle og etterlater vurderingene til hver enkelt forsker. Det hevdes også at forskeren må være forsiktig med fremstillinger som kan virke stigmatiserende, og at man generelt skal beskytte informantene mot urimelige belastninger.

På tross av krav om ekstra forsiktighet ved studier som omfatter utsatte grupper, vil jeg argumentere for at jeg har ivaretatt informantene så godt det har latt seg gjøre. I forhold til stigmatiserende fremstillinger var jeg hele veien opptatt av å bruke informantenes egne ord om voldsutøvelsen, slik at det skulle oppleves respektfullt for dem. Videre innhentet jeg som tidligere nevnt, både muntlig og skriftlig samtykke i forkant av intervjuene, og jeg informerte om retten til når som helst å trekke seg fra deltakelse i studien ved første telefonkontakt, muntlig og skriftlig før oppstart av intervjuene, og muntlig i etterkant av intervjuene. I forkant av dette hadde også informantene samtykket muntlig til de ansatte hos ATV. Jeg leste en del om vold i nære relasjoner og partnervold slik at jeg skulle være best mulig forberedt på historiene informantene eventuelt ville dele med meg.

3.6 Kritisk blikk på egen avhandling

De mest utbredte kvalitative metodene baserer seg på et subjekt-subjekt-forhold mellom forsker og informant (Thagaard, 2011). Det ligger en sårbarhet i at forskningsprosessen, og dermed resultatene, kan påvirkes av egenskaper ved både forsker og informant. I arbeidet med studien har jeg kontinuerlig forsøkt å være bevisst på hva som kan ha påvirket min forforståelse, mitt utvalg, intervjuene jeg har gjennomført, analysen av disse og dermed også de endelige resultatene.

Forforståelse har jeg vært inne på i begynnelsen av kapittel 3. I utgangspunktet ønsket jeg å starte studien og møte informantene uten noen form for forforståelse. I metodelitteraturen (Thagaard, 2011, Grømno, 2004) hevdes det at dette er umulig, da man alltid vil ha med seg egne erfaringer, opplevelser og kunnskap inn i ethvert felt man ønsker å studere. På tross av at jeg på forhånd hadde begrenset kunnskap om vold i nære relasjoner, har jeg erfaringer fra å jobbe med saker som omhandlet vold fra min tidligere jobb. I tillegg har jeg som person en opplevelse av at utøvelse av vold mot andre mennesker aldri kan forstås som en løsning på ulike situasjoner. Jeg brukte en del tid før oppstart av masteravhandlingen til å lese om fenomenet vold i nære relasjoner og ulike former for vold. Dette kan ha påvirket forforståelsen jeg allerede satt med, men jeg vil påstå at det var på en positiv måte. Jeg ble mer interessert i å prøve og forstå historiene bak volden, hvem, hva, hvorfor og hvordan. Fra å stille meg uforstående til utøvelse av vold mot noen som står en nær, begynte jeg etter hvert å kjenne på en følelse av å ha sympati med mennesker som er i en slik situasjon. Likevel var det viktig å ikke sykeliggjøre informantene jeg skulle intervju, men å møte dem med et åpent sinn.

Utvalget bestod som nevnt i metodekapittelet av ni menn, alle rekruttert fra ATV. De ansatte hos ATV kontaktet mennene de i utgangspunktet tenkte kunne være interesserte i å delta i min studie, og det kan tenkes at dette påvirket utvalget til en viss grad ved at de ansatte for eksempel valgte de mennene med størst suksess i behandling. På en annen siden kan det tenkes at nettopp disse mennene ble rekruttert fordi de hadde historier som ville tilføre min studie verdi, og det er nettopp slik jeg opplever det. Videre er det et viktig poeng at utvalget kun består av menn. Det grunner rett og slett i at det finnes, som vist i kapittel 1, *avsnitt 1.3.1 historikk*, svært få behandlingstilbud til utøvere av vold i nære relasjoner, og at det i hovedsak er menn som utøver denne typen vold. Det kan også tenkes at utvalget ble lite variert siden alle informantene er rekruttert fra samme instans, men dette vil jeg tørre å argumentere mot. Det ble stor variasjon i alder og livssituasjon, noen hadde barn, andre hadde ikke barn, noen var gift og noen var samboere. Det må trekkes frem at jeg kanskje hadde fått andre historier med et annet utvalg, eller at informantene i mitt utvalg alle til en

viss grad er påvirket av ATVs måte å tenke og jobbe på, men jeg mener at jeg likevel fikk frem nyansert og svært relevant informasjon ved hjelp av intervjuguiden min.

I **intervjusituasjonen** forsøkte jeg som nevnt over å møte informantene med et åpent sinn. Likevel var det ikke til å komme fra at jeg var spent på hvilke mennesker jeg ville møte og hva slags historier de eventuelt ville fortelle meg. Underveis i intervjuene kan det tenkes at min arbeidserfaring fra lignende vanskelige samtaler kan ha påvirket samtalen. Kanskje stilte jeg andre oppfølgingsspørsmål enn det en forsker uten den samme arbeidsbakgrunnen som meg hadde gjort. En annen tanke kan også være at erfaringer og opplevelser fra eget liv kan ha påvirket hvordan jeg opplevde det informantene fortalte, og dermed også til en viss grad styrte mitt valg av oppfølgingsspørsmål. Intervjuene dreide seg om vanskelige temaer, og det må nevnes at enkelte av historiene rørte ved mine egne følelser, og jeg følte at jeg kunne forstå deres frustrasjon og fortvilelse. Her forsøkte jeg å opptre profesjonelt og beholde min rolle som forsker. Jeg kjente også at forskerrollen for meg var uvant, da jeg vanligvis i lignende situasjoner er vant til å opptre som terapeut eller veileder. Her ble det viktig å ikke styre informantene i den ene eller andre retningen, men la dem fortelle fritt. Jeg opplevde det også som noe utfordrende ikke å skulle reagere på den ene eller andre måten, men alltid nøytralt. Noen ganger ble balansen mellom å anerkjenne informanten for at han delte sine historier med meg, men ikke anerkjenne det historiene fortalte, utfordrende. Jeg gav nok noen ganger mer anerkjennelse og delte kanskje mer av meg selv, enn det jeg som forsker burde ha gjort, men jeg tror dette bidro til at informantene følte seg ivaretatt og trygge og dermed delte mer av sine opplevelser og erfaringer. Åtte av ni intervjuer ble gjennomført i ATV sine lokaler som er kjente for informantene. Tanken med dette var at informantene skulle oppleve intervjustedet som trygt og dermed lettere dele sine historier med meg. På en annen side kan det hende jeg hadde fått litt annen informasjon dersom vi hadde vært på et nøytralt sted for oss begge, hvor informantene kanskje ikke kunnet trekke paralleller til tidligere behandlingsmøter. En siste ting jeg vil trekke frem her er i hvilken grad informantene var tro mot sine historier. Det er viktig å tenke over at det er informantenes fremstilling av situasjonene jeg får, og at de bevisst eller ubevisst kan være fremstilt på den ene eller andre måten, slik informantene selv ønsket å fremstå. Dette vil imidlertid være vanskelig for meg som forsker å kontrollere, og jeg har valgt å stole på informantenes fremstillinger.

Som nevnt om **analysen** jobbet jeg videre med fire hovedkategorier som viste seg i datamaterialet. Det kan være at fokuseringen på disse kategoriene har ført til at jeg har mistet andre deler av materialet som kunne ha vært interessant å diskutere. En annen fare ved å løsrive biter av tekst fra sin helhet og den opprinnelsen teksten i utgangspunktet var en del av på denne måten, er at

informantenes selvforståelse ikke kommer frem og at det i stor grad er jeg som forsker som avgjør og konstruerer sammenhengen i materialet som presenteres (Thagaard, 2011). Fordelen med å organisere materialet i kategorier er at det er lettere å sikre informantenes anonymitet fordi det blir vanskeligere å bli gjenkjent av andre. Jeg har forsøkt å være bevisst på dette i arbeidet med analysen og har jobbet for å ivareta helheten i informantenes fortellinger.

Da målet var å utforske hvordan menn opplever sin voldsutøvelse, var det nødvendig å gå i dybden, og derfor ble kvalitative intervjuer valgt som metode. Noe av kritikken i forhold til kvalitative intervjuer dreier seg om at metoden ikke egner seg som grunnlag for vitenbasert kunnskap (Thagaard, 2011, Grønmo, 2004). Det er her viktig å være bevisst på at datamaterialet i min studie kun sier noe om den gruppen jeg har intervjuet og at man skal være forsiktig med å generalisere ut fra dette. Som nevnt om utvalget var det i mitt tilfelle var utfordrende å få til et representativt utvalg av mennesker som utøver vold på grunnlag av få behandlingsinstanser som jobber med denne problematikken. På tross av kritikk i forhold til valg av intervjuer som metode og forholdene nevnt i avsnittene over som kan ha påvirket de ulike delene av min studie, og dermed også resultatene, vil jeg påstå at jeg har fått et stort, innholdsrikt og nyansert datamateriale som i tilstrekkelig grad belyser min valgte problemstilling.

3.7 Oppsummering

Jeg har i dette kapittelet vist hvilke vitenskapsteoretiske retninger som ligger til grunn for valget av kvalitativ metode og herunder kvalitative intervjuer. Videre har jeg forsøkt å vise hvordan metoden er benyttet og hvilke metodiske valg og etiske utfordringer jeg har møtt på underveis i arbeidet med oppgaven. I kapittelets siste del har jeg tatt for meg de etiske grunnprinsippene og vist hvordan disse er ivaretatt. Avslutningsvis tar jeg for meg hva som kan ha påvirket de ulike delene av oppgaveprosessen, og forsøker å se med kritisk blikk på egen studie. Målet med kapittelet har vært å vise hvordan studien er gjennomført.

4 Informantene

4.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg presentere informantene og deres historier. Jeg ønsker å vise et bilde av deres situasjon for å gi et bredere grunnlag for å forstå analysekapitlene. For å ivareta alle hensyn til anonymitet og konfidensialitet er navn og andre nødvendige opplysninger (antall barn, steder og lignende) endret. Nye navn er gitt, med utgangspunkt i de 100 mest brukte mannsnavnene per 2013, hentet fra Statistisk sentralbyrås hjemmesider (SSB, 2013). Beskrivelsene er korte og generelle og er ment å skulle kaste lys over informantenes situasjon og relasjonen til den/de voldsutsatte.

4.2 Informantene

Knut

Knut har vært gift i mange år. Han har en sønn fra tidligere, men han og kona har ingen felles barn. Knut har en god jobb, som gjør at han har lange friperioder. Han startet i behandling hos ATV for omtrent tre år siden.

Knut forteller at han før kunne bli sint for ”alt mulig rart”, for eksempel ting som stod i avisa, uttalelser fra politikere, eller uenigheter rundt hva de skulle ha til middag. Han forteller om små irritasjoner som bygget seg opp, og som resulterte i at han ble veldig sint og ufin mot kona. Han sier han ofte har følt at han må stå til rette for kona, at han ikke er flink nok, ikke har gjort nok hjemme i friperiodene sine, og at hun derfor ikke skulle være fornøyd med han. På det verste kunne Knut ”eksplodere” opptil flere ganger om dagen.

Det ble til slutt nok for kona, og Knut fikk valget mellom å gjøre noe med sinnet sitt, eller så ville det bli skilsmisse. Knut gikk med på det, men mente selv i begynnelsen at han ikke trengte hjelp. Han forteller at han aldri hadde tenkt på det at han ble så sint som vold, før han ble fortalt hva psykisk vold var i et møte med hjelpeapparatet. Knut tror selv at sinnet hans er et resultat av en slags sårbarhet som han har med seg fra barndommen, og sammenligner sitt problem med å være

tørrlagt alkoholiker. Han mener sinnet alltid vil være en del av han og at han kontinuerlig må jobbe med å kontrollere det.

Lars

Lars beskriver seg selv som en blid, livlig og følsom mann. Han giftet seg med det som nå er hans ekskone i begynnelsen av 20-årene. Sammen har de flere barn. Lars har en bachelorgrad og en god jobb som han trives i. Han forteller at tiden sammen med ekskona var turbulent og bestod av mange år med periodisk vold. Han har utøvet fysisk, psykisk, materiell og latent vold mot henne, og sier selv at han har gjort ”det meste”.

Lars hadde lenge tenkt at han kanskje ble litt mer sint enn det som var nødvendig, men mente at det ikke var hans feil og at han ikke hadde noe behov for hjelp. Ekskona fikk til slutt nok, og Lars ble henvist til ATV. Her innså han gradvis at måten han hadde behandlet ekskona på var mer alvorlig enn det han hadde trodd. Etter en stund i behandling, trodde Lars at det kom til å ordne seg mellom han og ekskona. Etter en episode hvor han igjen utøvde fysisk vold mot henne, ble han anmeldt og alt som også hadde skjedd tidligere kom også frem. I den forbindelse kom Lars i kontakt med både politi og barneverntjeneste.

De siste to årene har vært vanskelige for Lars, med separasjon, uklarhet rundt samvær med barna og uavklart bosted. Han forteller at han i dag har lite nettverk, og er ensom. Han går fortsatt i behandling og tenker at han har en lang vei å gå. Lars er nå positiv til behandlingen, og sier han har lært seg selv å kjenne mye bedre.

Svein

Svein giftet seg for noen år siden og har vært sammen med kona i mange år. Sammen har de flere barn. Svein har en jobb han brenner for og som gir han lange friperioder. Han har gjort karriere innenfor firmaet han er ansatt i.

Svein forteller at han alltid har hatt en uro i kroppen. I mange år har han vært på søken etter en forklaring på hvorfor han er så variabel i humøret. Tidligere har han blitt utredet av psykolog uten å få stilt noen diagnose. Svein forteller at han ikke har bremses som er sterke nok til å stoppe når han kjenner han blir sint. Han omtaler seg selv som perfeksjonist som stiller store krav til seg selv og blir veldig sint dersom han ikke utnytter friperioden sin godt. Da går det utover kone og barn ved at

han blir ufin og sint på de. Svein sier selv at hans problem er at han blir fryktelig sint over små ting, og at han synes det er veldig utfordrende å takle sin frustrasjon. Til tider har han kanskje også hatt urealistiske forventinger til barna og har blitt veldig sint når de ikke har blitt innfridd.

Da Svein begynte hos ATV hadde situasjonen i hjemmet toppet seg. Selv opplevde han ikke å ha et problem, men begynte raskt å se resultater av behandlingen. Svein tror at hans sinne handler om manglende evne til å håndtere de impulser han får, samt en redsel for ikke å være god nok for kona.

Kjell

Kjell beskriver seg selv som en stille og forsiktig mann. Han er gift og har barn sammen med kona. De har vært sammen i mange år, men har hatt et brudd som følge av Kjells problemer med temperamentet. Kjell har en mastergrad og en god jobb og er politisk aktiv. Han har et relativt stort nettverk på jobben og i partiet han er involvert i.

Kjell var i utgangspunktet skeptisk til å få hjelp. Han mente ikke selv at han hadde et spesielt stort problem, og tenkte at det var andre som trengte en slik plass mer enn han. Han var også redd for at ved å gå inn i behandling og erkjenne overfor seg selv at han hadde et problem, ville problemet eskalere. Etter noen episoder der hans kone mente at han hadde utsatt barnet deres for fare, gikk Kjell med på å bli med til ATV.

Kjell forteller selv at han er svært usikker i forhold til hva som er rett og galt å gjøre når det gjelder barneoppdragelse og at han synes det er vanskelig å vite hvor grensene går. Han føler han har en svært sterk vilje, og at den noen ganger skremmer han ved at han er redd for at han ikke kan stoppe seg selv. Når han blir sint får han fysiske reaksjoner og han synes det er vanskelig å sette ord på hva slags følelser han får.

Ole

Ole omtaler seg selv som en ”survivor”. Han forteller at han på tross av en tøff oppvekst alltid har klart seg selv. Ole har gått grunnskolen, og har etter det tilegnet seg mye jobberfaring. Han har aldri tatt fagbrev. I dag bor Ole sammen med samboer og flere barn. Han har en jobb han trives greit i.

Ole forteller at han er fortvilet og har det vanskelig i samboerskapet sitt. Han tror at mye av hans sinne er et resultat av dette og en svært utfordrende oppvekst. Sinnet utløper seg i hovedsakelig som verbale angrep mot samboeren, men en gang gikk Ole også til fysisk angrep på henne. Samboerens urealistiske forventninger om alt han skal gjøre, det å være overarbeidet på jobb, samt følelsen av og aldri kunne få slappe av i sitt eget hjem er faktorer han selv trekker frem som bidrar til at han blir sint.

I dag har Ole gått i behandling i 2,5 år. Det opplever han som godt, da han føler noen hører på han og gir han gode tilbakemeldinger. Han angrer for måten han har håndtert sinnet sitt på, og føler nå at han gradvis begynner å kjenne seg selv bedre, samt få en viss kontroll over situasjonen.

Per

Per forteller at han kun har gått yrkesskole, og omtaler seg selv som en ”unnasluntrer”. Han har ikke tatt fagbrev. Han har i dag ikke jobb, og har heller ikke jobbet noe tidligere. Per har nylig begynt i behandling.

I dag bor Per hos et familiemedlem, etter en episode som førte til at han måtte flytte ut fra boligen han bodde i sammen med kone og barn. Barna ble som følge av dette plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten, og Per har ikke fast samværsavtale. Han har et anstrengt forhold til barneverntjenesten og opplever at avgjørelsene de har tatt har blitt gjort uten dialog med han og kona. Per befinner seg i dag i en uavklart og kaotisk situasjon, og er usikker på hva som skjer fremover i forhold til kontakt med barna og en eventuell gjenforening med kona.

Episoden nevnt over førte til at Per ble pågrepet og satt i glattcelle. Det var her han innså at hans sinne var mer alvorlig enn han selv hadde tenkt. Han forteller at han trodde at vold kun handlet om å slå, og at hans sinne derfor ikke var så alvorlig. Temperamentet til Per viser seg i form av både psykisk og fysisk vold, men hovedvekten ligger på det psykiske. Han forteller at det i hovedsak dreier seg om skriking og verbal nedpsyking, men at han også ved en anledning har brukt fysisk vold mot kona. Han mener det er kona det går utover, men episoden som resulterte i en barnevernsak handlet om sinne mot hans og konas eldste barn.

Jan

Jan omtaler seg selv som en blid og utadvendt mann. Han jobber mye, og har flere forskjellige jobber som han trives i. Som bakgrunn har han yrkesskole og toårig skole innenfor faget han jobber med i dag. Han bor sammen med sin samboer og deres felles barn. Forholdet til samboeren har vært turbulent, og etter en alvorlig voldsepisode for flere år siden måtte Jan flytte ut av deres felles bolig etter han ble ilagt besøksforbud. Det førte til at Jan tok kontakt med ATV og ønsket hjelp.

Jan forteller at hans voldsutøvelse i hovedsak dreide seg om å skrike høyt og slå i bordet, slik at samboeren og barna fryktet han, men at han også har utøvet fysisk vold mot samboeren. Som trigger trekker Jan frem uenigheter rundt barneoppdragelse og grensesetting, og slitsomme dager på jobb etterfulgt av å komme hjem til et hus som ser ”bombet” ut.

Jan gikk til behandling i en toårs periode og hadde i ettertid kontakt med ATV ved behov. I dag er Jan ferdig i behandling og forteller at forholdet til samboeren og barna er bedre og sterkere enn noen gang før.

Arne

Arne bor sammen med sin samboer og deres felles barn. Forholdet har vært turbulent, og samboeren og barna har som følge av Arnes sinne måttet oppholde seg på krisesenter i en periode. Arne jobber med barn, i en jobb han liker godt.

Arne føler at han alltid har hatt en uro i kroppen og at han på grunnlag av dette konstant har vært ute etter å teste nye grenser. Arne har vært en del av et belastet miljø med kriminalitet og narkotika. Arne forteller at han ble ”kjepphøy” og levde et dobbeltliv med festing og rus i helgene og jobb i ukedagene. Som følge av dette har Arne sittet i fengsel og har flere dommer registrert på seg på grunn av vold og narkotika. Han har i ettertid forsøkt å få hjelp hos psykolog for dette, samt bearbeiding av diverse traumer han har opplevd i forhold til å være en del av et belastet miljø.

I forholdet til samboeren ble ting vanskelig for Arne. Det ble mye krangling og usikkerhet rundt Arnes livsstil og hans sinne har fått han til å gjøre mange dumme ting, blant annet true samboerens familie. For Arne dreide det seg i hovedsak om psykisk vold, ved å ”kjøre hodet hennes” som han selv kaller det. Ved å rakke ned på henne og isolere henne i huset de bodde i ute på landet, gjorde

han henne avhengig av han. Arne sier han med vilje skapte drama for å krangle og hevde seg selv i forhold til samboeren.

I dag er Arne helt rusfri. Han har slått seg til ro med samboeren og har kuttet ut dobbeltlivet. Etter behandling hos ATV har han fått god hjelp til å styre sitt eget sinne. Arne forteller likevel at han er redd for at han skal tulle det til for seg selv igjen.

Bjørn

Bjørn bor sammen med sin samboer. De har et barn sammen og begge har flere barn fra før. Bjørn har ingen utdanning, men har mye jobberfaring og har i dag en jobb han er godt fornøyd med.

Bjørn forteller at han kan huske at han har hatt et voldsomt temperament helt siden barneskolen. Sinnet hans forløper seg som psykisk vold ved at han kjefter og skriker stygge ord til samboeren for små bagateller. Det har også ført til ødeleggelse av materielle ting som stereoanlegg pc osv. Han forteller samboeren mener han har to personligheter som han kan skifte mellom uten forvarsel; en snill og god Bjørn og en skikkelig drittsekk. Bjørn har også en turbulent fortid med et kort fengselsopphold som følge av voldsutøvelse mot sin datter fra et tidligere forhold. Dette opplever Bjørn som forferdelig sårt og skamfullt.

Bjørn hadde ikke tro på hjelp fra ATV, men da han kom i gruppeterapi begynte han å forstå at det var flere som hadde utfordringer som lignet hans egne. Bjørn er nå ferdig i behandling, og forteller at det har vært tøffere enn han hadde sett for seg. Han er stolt av seg selv for veien han har gått, og forteller at situasjonen mellom han og samboeren er en helt annen enn før han fikk hjelp.

5 Presentasjon av funn: fire hovedkategorier

5.1 Innledning

Som nevnt i metodekapittelet og avsnitt 3.3.5 *Analyse* var det fire hovedkategorier som ble sentrale for å belyse min problemstilling. Disse kategoriene er:

- Mennenes forståelse av vold
- Mennenes selvforståelse
- Triggere som utløser vold
- Strategier for unngåelse av vold

Nedenfor vil jeg først presentere funnene i undersøkelsen med grunnlag i disse hovedkategoriene, før jeg i neste kapittel diskuterer funnene opp mot relevant teori.

5.2 Mennenes forståelse av vold

Den første hovedkategorien jeg har fordypet meg i er hvordan mennene selv forstod sine handlinger. Jeg vil først vise mennenes egen forståelse av begrepet vold. Deretter vil jeg presentere deres forståelse for hvorfor de gjør som de gjør. Til slutt vil jeg vise hvordan informantene gradvis, ved hjelp av behandling utvidet sin forståelseshorisont og fikk en ny forståelse av voldsbegrepet.

5.2.1 "Vold er fysisk aggresjon"

Gjennom intervjuene fikk jeg inntrykk av at samtlige av informantene i begynnelsen viste en relativt avgrenset forståelse av begrepet vold. Flere av informantene forteller at de ikke har tenkt på seg selv som voldsutøver, eller at de ikke har sett på sine handlinger som vold. Per beskriver hvordan han ved pågrepelse av politiet for vold mot datteren, opplevde at han ikke hadde vært voldelig.

”(...).. politiet kom og pågrep meg så var det jo.. jeg hadde ikke vært voldelig eller liksom, hvis du skjønner meg, jeg æ'kke voldelig i den forstand jeg tenker voldelig liksom. Det har vært mer sånn skriking og den ting liksom.” Per.

Da Per satt på glattcelle etter pågripelsen, fikk han lese en informasjonsbrosjyre fra ATV, som gjorde at han fikk en liten oppvekker.

”(...)..Jeg må innrømme det atte jeg ble ganske tatt på senga når jeg faktisk skjønnte at det er vold, selv om det ikke er vold.. hadde ikke helt sett det for meg liksom.. (...).. har ikke tenkt at det er noe galt i det greiene der sånn.” Per.

Informantene viser en opplevelse av at vold kun dreier seg om å slå, og at de derfor aldri har tenkt på det de gjør som vold. Flere forteller at de ble sjokkerte og lei seg da det begynte å gå opp for dem at deres handlinger var svært alvorlige og kunne føre til store konsekvenser. Jan forteller hvordan verken han eller samboeren hadde tenkt på hans atferd som vold.

”Jeg tror ingen av oss har sett på det som vold, for jeg har jo liksom ikke rørt henne da..(...).. Og jeg tenkte at jeg æ'kke noen voldsutøver, jeg trenger ikke behandling.” Jan.

Mennene tegner et tydelig skille mellom fysisk og psykisk vold. Flere av informantene tar avstand fra fysisk vold, men forteller om mange episoder hvor de har utøvd psykisk vold. Jeg får inntrykk av at samtlige av informantene har en opplevelse av at den psykiske volden ikke er ”så ille”. Per forteller at han utøver psykisk vold, men ikke fysisk, for det opplever han som noe helt annet.

”(...)...det er jo altså.. psykisk vold, men ikke fysisk liksom.. det er jo det jeg mener at det.. det setter jo ting på et litt anna.. det er jo litt annerledes liksom.” Per.

Informantene forteller om flere episoder hvor det har gått opp et lys for dem og de har begynt å utvide sin forståelse av hva som kan være vold. Knut forteller om situasjonen hvor han for første gang begynte å tenke annerledes om hva som ligger i begrepet vold.

”Den første aha-opplevelsen fikk jeg i et møte på familiekontoret da damen vi snakket med der sa: ”jeg skal fortelle deg en ting, psykisk vold kan være vel så vondt som fysisk vold. Og det du holder på med overfor din kone, det er psykisk vold.”” Knut.

I begynnelsen av alle intervjuene opplevde jeg at informantene hadde vansker med å identifisere seg med rollen som voldsutøver. Underveis i intervjuene endret forståelsen av begrepet vold seg noe, men det virket som det var lettere for informantene å innrømme bruk av psykisk vold enn fysisk

vold. Flere fortalte at de ikke så på seg selv som en som brukte fysisk vold, men delte mange historier der de utøvde psykisk vold. Selv om innrømmelsen av psykisk vold gradvis fremtrådte, hadde informantene fortsatt behov for å ta avstand fra voldsbegrepet i sin helhet og viste underveis i intervjuene fordømmer i forhold til det å gå i behandling for å utøve vold.

5.2.2 "Vold angår andre"

Jeg opplevde at informantene gjennom intervjuene hadde et behov for å avgrense begrepet vold til kun å omhandle fysisk aggresjon. Dette viser de ved å benekte og bagatellisere egne handlinger, og å trekke frem eksempler på hva andre mener er voldsutøvelse. Kjell forteller om sine fordømmer til voldsbegrepet, samtidig som han tenker at hans atferd ikke kvalifiserer til behandling for voldsutøvelse.

"Jeg mente også at problemet mitt ikke var spesielt stort og hadde for meg, kanskje veldig typisk, at folk som gikk hit var sånne som slo dama si og sånn.." Kjell.

Opplevelsen av at vold kun er fysisk veier tungt for mange, og de viser en forståelse av at handlingene de gjør, ikke kan kategoriseres som vold. Jeg opplever at flere av informantene føler en skam ved at deres handlinger hører inne under voldsbegrepet. Også Jan fremviser fordømmer til voldsbegrepet og uttrykker en nedverdiggende holdning til andre som kunne trenge hjelp for sine problemer.

"Og hvis noen sa at de var på sånn voldsmestringskurs..mhm.. har a blåveis hu dama di eller? Det er det første jeg ville ha tenkt." Jan.

I tillegg til å tenke at vold angikk andre enn dem selv, fortalte flere at det var noen som stod dem nær som mente at de trengte hjelp for sine problemer. Mennene var ikke selv var enige i dette fordi de ikke selv opplevde at de hadde et problem. Derfor ble de vanskelig for noen å forstå meningen med å skulle gå i behandling. Knut forteller hvordan han ikke kunne skjønne vitsen med at han skulle starte hos ATV.

"Jeg ønska ikke selv å begynne her, for jeg mente jo det at jeg ikke hadde behov for hjelp, for jeg hadde jo ikke noe problem." Knut.

Fortsatt viste informantene et behov for å skape avstand mellom seg selv og voldsbegrepet. Det å utøve vold fysisk, og å gå i behandling for dette, var på tidspunktet før behandlingen startet, utenkelig for mange. Flere forteller om ulike fordommer og forventninger til voldsterapi og samtlige av informantene mente at det var de nær dem som overreagerte.

5.2.3 "Det er andre som overreagerer"

Gjennom intervjuene ser jeg tydelige tendenser til et behov for å forklare egne handlinger. Alle informantene har blitt presset til å oppsøke hjelp av noen som står dem nær og som har opplevd informantenes handlinger som grove krenkelser. Knut forteller hvordan han ikke syntes han hadde behov for hjelp, men begynte hos ATV for å unngå anmeldelse eller skilsmisse.

"Jeg ønska ikke selv å begynne her, for jeg mente jo det at jeg ikke hadde noe behov for hjelp, for jeg hadde jo ikke noe problem...(...).. Hvis jeg ikke begynte i behandling så ble jeg anmeldt eller vi måtte flytte fra hverandre, så det var mer eller mindre et krav, eller en sterk oppfordring om at noe måtte gjøres." Knut.

Underveis i intervjuene opplevde jeg at informantene befant seg på mange forskjellige nivåer for forståelse av egne handlinger. I det ene øyeblikket kunne de fortelle om voldsepisoder og erkjenne at det ikke var ok, mens de i det andre øyeblikket viste stor grad av bagatellisering og ansvarsfraskrivelse ved å forklare hvordan utenforliggende ting gjorde at de ble sinte og at deres reaksjon dermed var berettiget. Ole forteller hvordan samboerens kontroll over han gjør han gal og at han tror mye av hans sinne er utløst på grunn av hennes kontrollbehov.

"Det er hele situasjonen. At hu skal ha kontroll hele tiden. Det går meg på nervene... (...).. Jeg tror mye av sinnet mitt ville vært løst hvis jeg hadde en samboer som forstod litt mer og kunne sett hvordan jeg hadde det." Ole.

Underveis i intervjuene synliggjøres det en endring i forståelsen av begrepet vold hos informantene. Det vises at de i behandlingen har gjennomgått en prosess; fra ikke å kunne se sine handlinger som vold, til gradvis å forstå at handlingene var grove og førte til alvorlige konsekvenser. Veien mot erkjennelse var individuell for informantene, men det var først når de selv innså at det ikke lenger var "de andre" som overreagerte at de kunne starte arbeidet mot en endring.

5.2.4 En prosess: ”Jeg ser jeg har et problem”

I samtalene med informantene kunne jeg gradvis se at de fleste var på ulike stadier i sin ”reise”. En reise fra et sted hvor de ikke gjorde noe galt, og hvor deres handlinger var et resultat av utenforliggende faktorer – til et sted hvor handlingene deres ble kategorisert som vold og den eneste de kunne skylde på var seg selv. Noen av informantene hadde nådd sin endestasjon, mens andre fortsatt hadde et stykke igjen. Ole forteller hvordan erkjennelsen av at han har et problem opplevdes som et vendepunkt for han.

”Jeg tror mye av det som er, er at man faktisk ikke er bevisst på at man har et problem, eller har vært bevisst på det. Jeg tror at mye av det faktisk har en god del å si, for jeg føler det at etter man faktisk vet at, hallo, du har et problem liksom, så er det akkurat som.. jeg kan ikke si det løser seg momentant liksom, men det sender signaler om at ting er i ferd med å skje.”
Ole.

I materialet fra hvert intervju vises det tydelig at informantene er i en prosess i forhold til hvor de befinner seg i behandlingen. Gradvis tilegner de seg en utvidet forståelse av begrepet vold. En begynnende erkjennelse av egne handlinger oppstår og de begynner å forstå at vold er noe mer enn det de tidligere har tenkt. For mange av informantene faller ting på plass, og de begynner å se at de kan dra nytte av hjelpen de tilbys. Jan forteller hvordan han følte at ting ikke var helt greit, men at han ikke maktet å forstå hva det var eller hvorfor han følte det slik.

”(..).. Jeg skjønner at ting ikke er helt bra hos meg, men jeg klarer ikke å finne ut hvor jeg må skjerpe meg henne og hvor jeg skal ta tak i tinga.” Jan.

Med den gradvis økende forståelsen av begrepet, endret også motivasjonen for å gå i behandling seg. Samtlige av informantene startet hos ATV på grunnlag av oppfordring fra partner eller familie, mens de nå begynner å se at de ønsker å gå dit for sin egen del. Ole forteller hvordan han først ble presset inn i behandling av samboeren, men at han nå ønsker å gå dit for egen nytte.

”Til å begynne med gikk jeg jo hit for hennes del, men nå går jeg for min egen. Om det forholdet her skal skjære seg, så vet jeg hvordan jeg skal forholde meg til kanskje mitt neste forhold da.” Ole.

Jeg opplevde relativt store forskjeller i måten mennene snakket om vold på, ut i fra hvor lenge de hadde gått i behandling. Informantene som nylig hadde startet behandlingen var i stor grad opptatt av at det var utenforliggende faktorer som utløste deres sinne, mens informantene som hadde gått i

behandling over lang tid eller hadde avsluttet sin behandling, var mer opptatt av seg selv og sitt eget ansvar for egne handlinger.

5.2.5 Å skape avstand

De tre avsnittene ”*Vold er fysisk aggresjon*”, ”*Vold angår andre*” og ”*Det er de andre som overreagerer*” viser at informantene har et stort behov for å skape avstand til begrepet vold som noe fysisk. Jeg opplever at samtlige av informantene innrømmer og forteller om bruk av psykisk vold, men tar avstand fra den fysiske volden. Når vi snakket om fysisk vold hadde mange av informantene en opplevelse av at fysisk vold var noe helt annet enn handlingene de påførte sine partnere, og at menn som utøvde fysisk vold var slemme eller fæle. Noen av informantene som hadde utøvd fysisk vold omtalte dette ofte som ”en glipp” eller ”et uhell” og begrunnet det med ulike utenforliggende forhold. Jeg opplevde også at det var stor skyld og skam knyttet til de fysiske voldsepisodene og at dette var utfordrende for mange av informantene å snakke om. Behovet for å skape avstand opplever jeg kommer ytterligere frem i neste hovedkategori ”*Mennenes selvforståelse*”, hvor samtlige av informantene forteller om hvordan vanskelige opplevelser og erfaringer i oppveksten har bidratt til at de i dag reagerer med å utøve vold.

5.3 Mennenes selvforståelse

Den andre hovedkategorien jeg har fordypet meg i er hvordan mennene forstår seg selv. Jeg vil her presentere hva slags opplevelse informantene formidlet av seg selv som menneske i relasjon til personer som står dem nær.

5.3.1 ”Jeg fikk alltid skylda”

Samtlige av informantene fortalte om en opplevelse av å være en syndebukk. De delte flere episoder både fra oppveksten og nyere tid hvor de satt med en opplevelse av å bli anklaget for noe, eller å få skylda for noe de ikke hadde gjort. Per forteller hvordan han vokste opp med en far som var rusmisbruker og som stemplet han som syndebukken i familien.

”Det var det atte jeg ble syndebukken i familien da, for det at han hadde, pappa hadde jo et ganske stort rusproblem når vi var små. Ikke bare drikking, men narkotika også, så da hadde han, ja kall det sin hoggestabbe da, som fikk all dritten.” Per.

Flere av informantene forteller også om episoder fra oppveksten hvor de har følt seg urettferdig behandlet. Videre trekker de frem opplevelser fra voksen alder som får dem til å kjenne på de samme følelsene av urettferdighet. Arne har i sitt ungdoms- og voksne liv brukt både narkotika og steroider, og han forteller om en episode hvor han ble beskyldt av samboerens familie for å gjøre noe han ikke hadde gjort. Det resulterte i at han truet samboerens familie fordi han ble så sint.

”Jeg trua familien hennes også. For de prøvde å si at jeg hadde tatt med meg en pose med stoff dit, og jeg skal ikke ha skylda for noe jeg ikke har gjort. Hvis jeg har gjort en ting, så sier jeg det gledelig, men jeg ble satt i et sånt jævla kjipt lys.” Arne.

Videre forteller flere av informantene om en opplevelse av ikke å bli forstått, eller å bli misforstått. De forteller om episoder hvor de har blitt frustrerte og lei seg fordi de opplever ikke å bli sett av partneren. Ole forteller hvordan han noen ganger føler at fortvilelsen over samboerskapet han er en del av overvelder han.

”(…)..det har hendt at jeg har blitt så lei meg at jeg faktisk begynner å gråte. Når jeg snakker med henne savner jeg å få litt forståelse på en måte da, litt gode tilbakemeldinger på ting. Jeg savner det veldig, veldig.. (..).. det kjenner jeg på stadig vekk, hun har liten forståelse for hvordan det egentlig er å være meg.” Ole.

Gjennom intervjuene får jeg inntrykk av at samtlige av informantene opplever seg selv som et offer på grunnlag av ulike ting. Noen forteller om en tøff oppvekst hvor de selv har blitt utsatt for vold, noen forteller om seksuelle overgrep, mens andre forteller om en opplevelse av å være en hoggestabbe ved at de har måttet tåle mye frustrasjon, sinne og anklager både i oppveksten og i voksen alder. Jeg får inntrykk av at mange av mennene sitter med mye sinne i forhold til disse opplevelsene og at de bruker dette som en slags forklaring på hvorfor de blir sinte og hvorfor deres sinne er berettiget. Også her kommer Ole med gode beskrivelser av hvordan han opplever seg selv.

”Jeg har merka det, hvis det er noe barna gjør som ikke passer henne da, så går det utover meg, hu tar det ut på meg på en måte. Og det er kanskje dumt av meg for jeg har sagt hu kan bruke meg som en hoggestabbe av og til, men det blir kanskje litt mye da.” Ole.

Videre forteller Ole at han frem til han var 15 år gammel trodde at hans stefar var hans biologiske far. Dette fikk han vite under en episode hvor stefaren var veldig sint på han og ropte ”det er godt du ikke er den ekte sønnen min”. Ole tror det at han ikke var stefarens biologiske sønn gav stefaren grunn til å behandle han dårlig, og at det derfor ofte var Ole som fikk skylda i forhold til søsknene sine når noe galt var gjort.

”Jeg har vokst opp med en stefar som til tider var ganske fæl. Alkoholiker. Og siden jeg var stesønnen..(..).. så uansett hva det var så gikk det utover meg på en måte. Fikk skylda for det meste, i grunn hele veien. Men da jeg ble 15 og fikk greie på at han ikke var den egentlige faren min, da skjønnte jeg. Plutselig var det mange ting som gikk opp for meg.. okay, er det derfor ting har vært som det har vært.” Ole.

Jeg får inntrykk av at samtlige av informantene sitter med dårlige og vanskelige opplevelser i barndommen som for mange får dem til å oppleve seg selv som et offer. Samtidig er det tydelig at de ikke ønsker å befinne seg i denne offerrollen, og at opplevelser i voksen alder som fremkaller lignende følelser som det de kjente i barndommen, oppleves som veldig utfordrende for dem. Videre ser det ut til at følelsen av å være en som alltid får skylda henger sammen med en lav selvfølelse. Flere av informantene forteller om eksempler hvor de føler at de ikke er gode nok.

5.3.2 ”Aldri følt at en er god nok”

Gjennom intervjuene kommer det frem at mange av mennene har med seg en følelse av aldri å være god nok. De forteller at de på flere arenaer gjennom hele livet har hatt en dårlig selvfølelse og ofte har følt at de ikke får til noe og er mislykkede. Svein forteller om oppveksten sin at han aldri kunne huske faren hadde sagt til han at han var flink eller gjorde noe bra, og at dette er mye av grunnen til at han fortsatt i dag bærer med seg en veldig dårlig selvfølelse.

”(..)..aldri følt at en er god nok. Mye ligger der. En har aldri på en måte følt at jeg faktisk har vært bra nok, eller noen har sagt at dette var bra eller nå var du flink eller.. hatt en veldig dårlig selvfølelse” Svein.

Dette har for noen ført til en redsel for ikke å strekke til eller skuffe mennesker som står dem nær. Uansett hvor mye de står på eller jobber, opplever de at det ikke blir verdsatt eller sett på som tilstrekkelig. De forteller om forventninger de ikke klarer å innfri, som fører til dårlig og vanskelig

stemning. Ole sier han opplever en følelse av utilstrekkelighet ved aldri å kunne gjøre samboeren fornøyd.

”Hun forventer så mye, og det jeg gjør er aldri godt nok for henne, det er liksom ingen unnskyldning for henne hvis jeg har vært på jobb i 18 timer.. (...).. Gruer meg til å komme hjem, gruer meg til å gå inn døra og se hva slags stemning det er. Føler meg hjelpeløs.”

Ole.

Flere beskriver en følelse av å være mindreverdige eller dårlig i forhold til partneren sin, noe de opplever som både flaut og sårt. Lars forteller at han gjennom hele ekteskapet til sin nåværende eks-kone har følt at han er for dårlig for henne, og at dette fortsatt i dag er vanskelig for han å tenke på.

”Jeg tenker at jeg er mislykka, ikke respektert og de tinga der.. det ligger en følelse av å være liten der. Jeg føler meg mislykka i forhold til hu ja. At hu er bedre, at hu er penere.. Jeg er den dag i dag ikke fornøyd med meg selv.” Lars.

Avvisning er også et vanskelig tema for flere av mennene. Noen forteller om en frykt for avvisning som gjør at de på et vis beskytter seg selv ved å bli distansert og følelseskald. Arne forteller om en frykt for å få noen for tett innpå seg, fordi han tenker at de da vil avvise han. Hans strategi har hele tiden vært å passe på å være den som avslutter en relasjon først, og at dette har gjort han mer distansert og følelsesløs.

”Men det var noe med det at jeg aldri kunne binde meg såpass lenge...(…)...etter 5-6 måneder så ble det ikke noe gøy mer for da måtte de ha mer bekreftelse, og da ble det ikke noe gøy for da måtte jeg binde meg.. og da måtte de få vite mer om meg. Og da ville nok avvisningen ha kommet.” Arne.

Andre forteller at de fortolker partnerens atferd eller utsagn som avvisende, og at dette bringer opp tidligere hendelser som har vært vanskelige og fører til vonde følelser i dag. Kjell forteller at han er sårbar i forhold til avvisning og kjenner at hint om dette bringer frem vonde og vanskelige følelser i han, som han gjenkjenner fra tidligere hendelser.

”Hvis kona på en eller annen måte gir hint om avvisning, så plutselig tenker jeg på alle de andre gangene det har skjedd, også er det veldig lett å bli sur, sint og lei seg.” Kjell.

Informantene forteller om såre og vanskelige følelser og opplevelser fra egen barndom og oppvekst som har gjort det vanskelig for dem å vise tillit eller å stole på partneren sin. Samtidig forteller

mange om en stor redsel for ikke å strekke til eller klare å tilfredsstille partneres forventinger til deres rolle som samboer eller ektemann.

5.3.3 "Det ligger i kroppen"

Gjennom intervjuene opplever jeg at mange av informantene i stor grad definerer seg selv gjennom oppveksten sin. De forteller både direkte og indirekte at de er påvirket av sin barndom og at dette preger deres handlinger i voksen alder. I flere av fortellingene ser jeg at informantene trekker frem oppvekst og barndom som en forklaring på hvorfor det har blitt som det har blitt. Ole forteller om en tøff oppvekst med en stefar som var rusmisbruker.

"Jeg fikk mye juling i oppveksten, veldig mye juling. Belteslag og bjørkeris husker jeg. Når jeg ble eldre slo han i ansiktet på meg. Han har knust nesa mi to ganger og brukket en tann på meg..(..).. Det var jo derfor jeg begynte å gå til ATV, for jeg tenkte at det veldig fort kunne ha en sammenheng med oppveksten min." Ole.

Videre forteller mange at deres sinne og frustrasjon alltid har vært en del av dem, at det bare er deres måte å reagere på. De forteller at de alltid har opplevd vansker med å styre følelsene sine og at det stort sett har resultert i sinne. Kjell forteller at han så lenge han kan huske har hatt temperament, og at han i senere tid også har blitt fortalt at han allerede som veldig liten var ganske sint.

"Mamma forteller at jeg ofte var veldig sint når jeg var liten. Noen ganger så sint at hun måtte holde meg. Litt berserk liksom...(..).. Jeg har alltid vært sint da, i hvert fall i perioder. Ikke sånn at jeg går rundt og er sint hele tiden, men jeg kunne bli veldig sint, jeg har veldig sterke følelser." Kjell.

Noen mener at de har opplevd et svik ved at de ikke har fått den omsorgen de har hatt behov for. Dette forspiller seg videre inn i voksen alder ved at de opplever vansker med å stole på partneren sin og være trygg på at de vil dem det beste. Svein beskriver tydelig hvordan tillit i voksen alder er et stort problem for han, noen han selv tror handler om et svik han opplevde fra sin far.

"Jeg var veldig skuffa over faren min husker jeg, følte meg svika. Det med tillit har vært et stort problem for meg i voksen alder også, det å stole på folk har jeg hatt problemer med. Når det viste seg at man ikke kunne stole på sin egen far..(..).. Så jeg har hatt problemer med tillit opp gjennom. Det har vært en greie." Svein.

Flere forteller at de opplever store utfordringer ved å håndtere og definere vanskelige følelser. Det er for mange svært vanskelig å snakke om problemer de opplever i livet da dette i oppveksten ikke har vært vanlig å snakke om. Kjell forteller at han opplever utfordringer med å skille vonde følelser fra hverandre, da de alle fører til sinne for han.

”Jeg synes det er vanskelig å definere følelsene mine, om det er sinne, frykt eller frustrasjon.. på en måte har jeg bare lyst til å kalle det negative følelser, i større eller mindre grad. Vi snakket aldri om følelser hjemme.” Kjell.

Flere av mennene uttrykker en fortvilelse over hvordan de har blitt og føler oppveksten er mye av grunnen til at de ikke klarer å kontrollere egne følelser. Jeg opplever også at samtlige av informantene har behov for å bruke dette som forklaringer på hvorfor de ikke mestrer denne delen av livene sine. Svein er sikker på at hans oppvekst er hovedgrunnen til at han i dag opplever utfordringer i forhold til partnerskap og følelshåndtering.

”Det ligger jo i min natur, det ligger i blodet.. og det har jo vist seg at hvordan jeg har hatt det når jeg var liten har hatt litt å si.. kanskje mer enn det jeg har trodd, og jeg har nok prøvd å fortrenge det. Jeg hadde en veldig autoritær far. Jeg ser jo mye av det i meg selv når jeg har blitt voksen. Det der med å være utålmodig og ikke la folk få forklare seg, eller gjøre det man ber om. Man skal hoppe når man ber de om det, hvis ikke blir man sint. Helt prikk likt sånn som jeg opplevde det selv.” Svein.

På tross av at informantene uttrykker fortvilelse og tristhet over at de i dag sitter i den situasjonen de gjør, og at dette kan være et resultat av oppveksten de har hatt, opplever jeg også at noen synes det er godt å kunne fortelle om dette. Det gjør at de har noe ”å skylde på”, og at det på et vis ikke er deres feil at de i dag møter utfordringer ved å håndtere følelser og sinne.

5.4 Triggere som utløser vold

Den tredje hovedkategorien jeg har fordypet meg i er triggere som utløser vold. Jeg vil her presentere hvordan mennene selv tydeliggjør hva som trigger dem, og vise medvirkende faktorer som fører til en opparbeidelse av frustrasjon og sinne, som til slutt kan ende med voldsutøvelse.

5.4.1 "Måten hun snakker til meg på"

Flere av informantene trekker frem måten de opplever at partneren snakker til dem på som en trigger for voldsutøvelse. Det kan være en opplevelse av mas eller anklaging, og en følelse av forventninger som informantene uttrykker en redsel for ikke å kunne innfri. Knut forteller at han i utgangspunktet ofte var misfornøyd med egen disponering av sin fritid, og at spørsmål eller forventninger fra kona da kunne oppleves som veldig triggende.

"Måten hun snakker til meg på.. Kan du, hvorfor har du ikke, kan du være så snill..(..).. Hun kunne komme hjem å spørre hva jeg hadde gjort den dagen og det spørsmålet var veldig anklagende for da kom min egen utilstrekkelighet, min egen sårbarhet og min egen misnøye med meg selv over at jeg ikke har gjort noe, så angrep jeg med det samme." Knut.

Ole forteller at han føler partneren mistenker han for ulike ting, og at dette er en medvirkende faktor til hans sinne. Han forteller at han er frustrert over samboerskapet og opplever det som vanskelig. Han trekker frem en episode hvor han hadde forsøkt å gjøre noe hyggelig for samboeren, for å glede henne.

"En gang kom jeg hjem med blomster til henne, helt fra det blå. Hun tok de i mot, kikka på de og sa; hva har du gjort for noe galt i dag da? Au, jeg kjente det helt ut i tåspissen liksom.. fy faen.. det føltes dumt, så det ble med den gangen." Ole.

En sentral medvirkende faktor for de fleste av informantene er følelsen av å bli urettferdig behandlet. Ole har også her et eksempel hvor han forteller hvordan han opplevde å bli urettferdig behandlet ved å bli beskyldt for noe han ikke hadde gjort.

"Det var en episode hjemme hvor det hadde blitt borte noen penger fra sparebøssa til jentungen. Så kommer samboeren til meg og spør om jeg har lånt penger av jentungens sparegris og jeg svarer at det har jeg ikke, det trenger jeg ikke. Så, etter hu har spurt de

store ungene sine, så kommer hu tilbake til meg og sier: "det er jo for jævlig at du ikke kan innrømme at du har gjort en feil altså!". Så tok hu og tømte sparegrisen og putta det oppi en kakeboks og teipa igjen så det holdt. Så sier jeg at du kan jo putte det i den lille safen min, der er det ingen som kommer inn. "Jammen du vet jo koden". Smack, sa det for meg da."
Ole.

Selv om informantene belyser ulike eksempler og episoder for hva som kan trigge dem, opplever jeg at det er tre hovedting som går igjen. Det å bli urettferdig behandlet, å bli mistenkt for noe/få skylda og/eller en opplevelse av å bli sett ned på og ikke være god nok er sentrale faktorer som går igjen i de fleste eksemplene informantene trekker frem. Følelsen av å bli urettferdig behandlet kan trekkes litt videre, da informantene videre forteller om en opplevelse av skjevfordeling i parforholdet i forhold til arbeidsoppgaver eller andre ting som de har felles ansvar for.

5.4.2 "Jeg må ta drittjobben"

Det ikke å få ro i hjemmet eller få tid til å slappe av er også en faktor som påvirker mange av informantene. Det kan være et rotete hus, følelsen av ikke å få være i fred eller å få tid til å slappe av og hente seg inn etter en lang dag på jobb. Jan forteller hvordan dette sliter på han og tapper han for energi.

"Sliten, komme hjem, også vet jeg det har vært vaskehjelp der tidligere på dagen, også ser det ut som den vaskehjelpa ikke har vært der på de to siste åra. Det kan få meg til å bli forbanna, det får meg frustrert, og ikke sånn at jeg revner der og da, men det kan bygge seg opp." Jan.

Uenigheter rundt barneoppdragelse er også en faktor mange av informantene trekker frem. Jan forteller at han sitter med en opplevelse av å måtte ta seg av drittjobben, da partneren ikke har maktet å stå i utfordrende situasjoner med barna alene.

"(..).. Og hvis ungene da lager et helvete og ikke vil legge seg og sånt noe, så kan det ende med at jeg slår i bordet og sier nå må dere skjerpe dere og komme dere inn i seng. Det er liksom litt sånn at jeg liker heller ikke når jeg har vært borte og kommer hjem, også "ja, nå kommer pappa til å kjefte på dere for nå har jeg sagt det." Altså, jeg kommer ikke hjem for verken å rydde eller å begynne og kjefte på ungene mine, jeg kommer hjem fordi jeg vil treffe dem, jeg har ikke sett dem på mange dager, jeg vil kose meg og slappe av. Det er ikke

noe sånn derre "nå kommer pappa hjem, så nå blir det kjeft." Hu får ta kjeftinga selv, før jeg kommer." Jan.

Frykt for å få for mye å gjøre, eller en følelse av at partneren prioriterer andre ting enn å hjelpe til med for eksempel oppussing eller andre ting som må gjøres nevnes av noen som triggende. Kjell trekker frem en opplevelse av å måtte la ting han anser som viktig, for eksempel trening, vike fordi partneren ikke tar sin del av fellesansvaret i forhold til hus og hjem.

"Det kan være at jeg er redd for å få altfor mye å gjøre selv, få altfor store byrder med at hu prioriterer andre ting i stedet for å hjelpe til med ting som må gjøres. Det at jeg ikke får trent eller fokusert på et sunt kosthold for eksempel, det påvirker også kroppen min." Kjell.

Eksemplene overfor kan alle ses som utfordringer rundt samarbeidet i parforholdene i forhold til hverdagslige gjøremål som husarbeid, barneoppdragelse og vedlikehold eller oppussing av hus og hjem. Opplevelsen av ikke å kunne slappe av eller hente seg inn i sitt eget hjem beskrives som belastende av flere av informantene, og noen forteller at de bruker jobben som fristed da de vet det blir konflikter og utfordringer når de kommer hjem. I forhold til opplevelsen av at partneren prioriterer andre ting enn det informantene betrakter som viktig, kan det tenkes at det kan trigge en følelse av avvisning. Kjell forteller blant annet at han opplever det som vondt når kona prioriterer tid med venner eller familie, fremfor å pusse opp hjemme.

5.4.3 "Andre vet bedre"

Samtlige av informantene trekker frem at de forut for enhver voldshandling har negative følelser. Det kan være en følelse av mindreverdighet, utilstrekkelighet, ikke å være god nok, ikke å få ting til eller å være for dårlig eller underlegen. Ofte er det en kombinasjon av flere av disse følelsene som bidrar til å fremkalle en voldsepisode. Lars beskriver hvordan han ikke makter å håndtere følelsene, og hvordan det da kan føre til en voldsepisode.

"Forut for sinne er det alltid en følelse, og det som skjer er at jeg ikke klarer å håndtere de følelsene. Det kan være følelsen av å være utilstrekkelig, at du ikke blir respektert, sånne type følelser, og når du har et sinneproblem så mangler du evnen til å analysere når du får de følelsene. (...). Og når det er følelser inne i bildet, det er da det blir så vondt." Lars.

Flere av informantene trekker frem en tilbakevendende følelse av å være dårligere enn sin partner. Det kan handle om en grunnleggende følelse av underlegenhet i forhold til ulik utdannelse eller ulik jobb, noe som gjør at dette for noen av informantene fører til en irritasjon. Bjørn forteller at han kan bli veldig sint dersom han i utgangspunktet ikke får til noe, også skal kona hans være grei å forsøke å hjelpe han. Dette trigger vonde følelser hos han, som han synes det er vanskelig å håndtere.

”Jeg knuste et stereoanlegg etter at jeg ikke klarte å stille inn radiokanaler. Også skal hun prøve å hjelpe med gode forslag, og det synes jeg hvert fall ikke noe om! Det har vært de episodene der jeg har følt meg veldig liten når jeg har visst at det hu sier stemmer, men jeg vil ikke innrømme det. Jeg kan føle meg liten, dårlig eller mindreverdige og det er ting som gjør at det kan eskalere, og at det har blitt eksplosjon ut av det.” Bjørn.

Ole trekker igjen frem en opplevelse av aldri å føle seg god nok. Han forteller at uansett hva eller hvor mye han gjør, så føler han ikke at samboeren blir fornøyd med han. Hun vet alltid bedre og han opplever at hun vil styre han. Dette får han til å føle seg utilstrekkelig og frustrert, og det er med på å bygge opp et sinne i han.

”Hun forventer så mye og maser, det er aldri godt nok for henne. Hun forteller hele tiden hva jeg skal gjøre. Ikke gjør ditt, ikke gjør datt. Jeg er voksen, jeg har faktisk mine egne tanker og meninger om ting.” Ole.

Alle disse følelsene av at andre vet bedre, eller kan bedre ser ut til å være en sentral utløsende faktor for mange av informantene. Dette ser ut til å trigge utfordrende følelser og kanskje gamle minner fra barndom og oppvekst hos mange, og det kan være nettopp dette som gjør det sårt og fører til ukontrollerbart sinne.

5.5 Strategier for unngåelse av vold

Den siste hovedkategorien opplever jeg som todelt; før og etter behandling. Strategier før behandling og tillærte strategier etter behandling.

5.5.1 Før behandling

Før informantene startet i behandling beskrev noen strategier de selv hadde tillært seg for å forsøke å unngå voldsutøvelse, mens andre fortalte at det ikke fantes noen strategier eller metoder for å

avverge en kommende situasjon. Bjørn forteller hvordan han aldri klarte å hente seg inn igjen når han først hadde begynt å bli sint.

”Jeg har aldri klart å hente meg inn igjen før det har smelt. Det var aldri noen vei ut når det først hadde begynt. Jeg fant ingen løsning selv, metoden kom først når jeg begynte her (ATV).” Bjørn.

Noen forteller at utfallet av en situasjon varierte ut i fra hvordan for eksempel samboeren eller kona håndterte informantenes eskalerende sinne. Jan forteller hvordan han noen ganger kunne hente seg inn igjen dersom for eksempel barna sluttet å mase, eller gjorde som han sa når han ble sint.

”Noen ganger klarer jeg å telle til ti og roe meg ned igjen, men det kommer an på hvordan de responderer.” Jan.

Samtlige av informantene forteller at de ved flere anledninger har forsøkt å unngå eller rømme fra situasjoner. Det kunne være i form av å jobbe mye overtid, eller unngå visse situasjoner som de visste kunne trigge dem. Lars forteller hvordan han rømte ved å bruke mye tid på studier. Han studerte i en periode i en annen by, og var mye borte fra familien.

”Jeg har ikke sett verdien av det og takla å ha en familie, håndtert det, takla ansvaret, så da var det lettere å rømme – bruke tid på studier og alt annet.” Jan.

Ole forteller at han jobber så mye han kan for å slippe å ha lange ettermiddager hjemme. Da føler han seg presset og er redd for at han skal bli sint. Derfor utsetter han hjemreisen så lenge som mulig.

”Det kan hende jeg drøyer tiden så lenge som mulig sånn at jeg kan komme hjem og kaste i meg en liten matbit også i seng bare for å slippe.. ja..” Ole.

Hovedstrategien jeg opplever at samtlige av informantene har brukt er å gå ut av situasjonen eller fokusere på noe annet. Likevel kan dette ses litt i sammenheng med det å rømme, fordi de ser ut til å ha manglet andre verktøy, og at det å forlate situasjonen ble en slags siste utvei. Svein forteller hvordan han tidligere håndterte utfordrende situasjoner.

”Ofte, når jeg var mest frustrert, da reiste jeg meg bare opp også gikk jeg. Tok bilen og var borte en time eller to, kom meg bort fra situasjonen.” Svein.

Jan forteller hvordan han kunne reagere på lignende måte.

”Jeg måtte gå meg en tur, eller gjøre noe annet. Gå ut av situasjonen. Om jeg så bare gikk i bilen og henta en ting eller gikk gjennom regningene mine, så ble det liksom.. okay...” Jan.

Det ser ut til at svært få av informantene før de startet i behandling hadde lært seg spesifikke og/eller bevisste strategier for å unngå å bruke vold. De fleste forteller at de sjelden eller aldri klarte å hente seg inn igjen når sinnet først hadde begynt å ”boble”, og at de gangene de hadde klart det i grunn bare handlet om tilfeldigheter.

5.5.2 Etter behandling

Når informantene hadde gått en stund i behandling, eller ble regnet som ferdigbehandlet kunne jeg se en tydelig endring i strategiene de presenterte for unngåelse av voldsutøvelse. Informantene har gjennomgått en prosess både i forhold til hvordan de opplever voldsbegrepet, seg selv og hvordan de håndterer og forstår utfordrende situasjoner i dag. Ole forteller om hvordan erkjennelse var et vendepunkt i hans behandlingsprosess.

”Litt av metoden er bare å være klar over at du har et problem. Være klar over at jo fortere jeg gjør noe med det, jo bedre kan situasjonen håndteres.” Ole.

Erkjennelse ser ut til å ha vært et viktig vendepunkt for de fleste mennene. De innså gradvis at de selv hadde et problem og begynte deretter å forstå at endringen måtte skje hos dem selv. Kjell forteller hvordan han innså at problemet lå hos han og at han måtte gå i seg selv for å finne ut hvordan han på best mulig måte kunne hindre at sinnet hans eskalerte ytterligere.

”Det handler om akkurat det her med å ta ansvar for egne følelser. Ikke definere andre og ikke overdrive. (...). Metoder jeg har lært meg er å puste rolig og konsentrere seg om pusten. Det kan også være å tenke litt før jeg svarer. Hvis det har gått så lang at jeg kjenner at jeg ikke klarer å si noe snilt, kan jeg bare være ærlig på det å si at nå må jeg ha en pause eller gå en tur ut i hagen for eksempel.” Kjell.

Samtlige av informantene forteller også at en viktig faktor er å bruke lenger tid på å tenke og analysere situasjonen, i stedet for å gå til angrep umiddelbart. Dette forteller de er en prøvelse, men at det er denne evnen til å analysere situasjonen mange føler de har manglet tidligere. Kjell forteller hvordan han tror øvelse og bevissthet er det som skal til for å klare og endre handlingsmønster.

”Jeg tror ikke det er veldig avanserte ting vi driver med her, men det er så innarbeidet da, så det tar lang tid å komme inn i nye rutiner, endre seg selv. Men i hovedsak tror jeg det bare er trening, trening, trening som skal til. Og fokus på det.” Kjell.

Også i eller i etterkant av behandling forteller informantene at en strategi de fortsatt bruker er det de nå har lært å kalle en time-out. Det innebærer å gå ut av situasjonen dersom de merker at de begynner å bli sinte, men det er nå blitt et bevisst valg, hvor de sier fra til partneren at det begynner å bli vanskelig og at de trenger en pause. Bjørn forteller hvordan han håndterer situasjonene på en annen måte enn tidligere nå.

”Nå er det på et helt annet nivå, når vi nå skjønner at vi ikke blir kloke noen av oss, så tar vi en time-out. Jeg går ut, eller motsatt. Jeg kan være ute alt fra 10 minutter til en time, komme inn, gi henne en klem eller et nuss også er alt som det var før krangelen da.” Bjørn.

Flere av informantene forteller også at de bruker behandlingen og spesielt gruppebehandlingene til å hente verktøy de forsøker å bruke hjemme. De forteller at de i behandlingen har blitt flinkere til å gjenkjenne sin egen frustrasjon, samt kjenne seg selv bedre. Lars forteller litt om prosessen i behandling hos ATV og hvordan den har hjulpet han til å få bedre kontroll på følelsene sine.

”Her hos ATV går vi tilbake til fortiden og henter fram ting som har skjedd og bearbeider dette. Nå har jeg fått hjelp til å takle hvordan man skal reagere når du kjenner de ussle følelsene som vi sier her. Det er jo det det går på – hvordan du skal takle de på en god måte.” Lars.

Informantene er i utgangspunktet ganske samkjørte når de snakker om hvordan de nå håndterer en vanskelig situasjon. Hovedstrategien opplever jeg å være en time-out, hvor man på forhånd sier fra til partneren på en rolig måte at man har behov for en pause. Mange av informantene forteller også at de nå er flinkere til å snakke om hva som skjedde i etterkant av en episode – hvor det har gått galt. Slik samarbeider de om situasjonen og kommer til bunns i det som skjedde.

5.6 Oppsummering

Hensikten med dette kapittelet har vært å vise hvordan informantene forstår vold, hvordan de forstår seg selv, trigger de opplever utløser vold, og strategier for å unngå voldsutøvelse – før og etter behandling. Disse funnene vil nå bli belyst ytterligere og diskutert opp mot oppgavens teoretiske grunnlag og tidligere forskning gjort om vold i nære relasjoner i de kommende kapitler 6 og 7.

6 Forståelse av volden

6.1 Innledning

I dette kapitlet vil hovedfunnene i studien bli belyst og diskutert opp mot den faglige referanserammen presentert i kapittel 2 *ulike perspektiver på vold*. Som i kapittel 5 *Presentasjon av funn: fire hovedkategorier*, er også dette kapitlet delt inn i kategoriene ”*Menneses forståelse av vold*”, ”*Menneses selvforståelse*”, ”*Triggere som utløser vold*” og ”*Strategier for unngåelse av vold*”. Jeg vil her belyse de fire hovedkategoriene opp mot Per Isdals forståelsesmåter av vold og hans begrep relasjonsvold. Videre trekker jeg inn aktuell forskning som belyser kjennetegn ved menn som har oppsøkt ATV, ulike former for vold og forklaringsmodeller for å forstå volden. Avslutningsvis samler jeg trådene og oppsummerer kapitlet.

6.2 Menneses forståelse av vold

En ting som kom frem allerede tidlig i innsamlingen av intervjuene, var at de fleste informantene hadde vanskelig for å definere det de selv gjorde som vold. Deres fortellinger vitnet om at de ikke opplevde, eller ikke maktet å se at handlingene de utsatte sine nærmeste for var av så alvorlig karakter at det betegnes som vold. Samtlige av informantene begrunnet dette med at de sjelden eller ikke i det hele tatt hadde slått den som stod dem nær, og at de derfor ikke så på sine handlinger som vold. Flere fortalte at de ikke opplevde seg selv som en voldsutøver og at det var de rundt dem som overreagerte når de ønsket at informantene skulle begynne i behandling. Mennene hadde ikke noe problem annet enn at de noen ganger ble i overkant sinte, men da var det grunner til det. ”Kona hadde mast”, ”ungene hørte ikke etter”, eller ”det hadde vært lange dager på jobben”. De gangene de hadde slått, sparket, dyttet eller lignende omtalte de som ”et engangstilfelle” eller noe som bare skjedde ”av og til”. Samtlige av informantene hadde blitt presset til å oppsøke hjelp ved at deres partnere hadde gitt dem ulike ultimatum som for eksempel skilsmisse eller fraflytting. Mange av informantene fortalte at de hadde gått med på å starte i behandling fordi de ikke hadde noe annet valg, men at de i utgangspunktet ikke hadde noen tro på at behandlingen ville ha noen effekt. Det var bare ”*sånne med koner som hadde blåveiser som gikk på sånne sinnemestringsgreier*”.

Per Isdal (2002) skriver i sin bok ”*Meningen med volden*” at vold er et psykologisk problem med bakgrunn i læringshistorie, livsbetingelser, maktforhold og situasjonelle forhold. Det er først når

volden gis sitt rette navn det blir mulig å se og reagere på den. Det kan være flere årsaker til at informantene har vanskeligheter med å se at de faktisk utsetter de som står dem nær for vold. For å belyse informantenes egen forståelse av sin vold vil jeg her trekke inn Isdals begreper normalisering, usynliggjøring, rettighetstenkning, eksternalisering, fragmentering og benekting, bagatellisering og minimalisering.

Når informantene ikke opplever sine handlinger som vold kan være det Isdal (2002) kaller for *normalisering*. Normalisering handler om å oppleve eller gjøre et fenomen så vanlig eller upåfallende at det ikke er noen grunn til å problematisere det. Isdal hevder at normalisering ofte kan ses hos mennesker som har vært utsatt for vold i oppveksten. Også Johansson (2010) hevder i sin rapport *Behandlingsforskning – utøvere av vold mot partner* at voldsutøvelsen på individnivå har sitt utspring i egne erfaringer med vold under oppveksten. Kan det tenkes at informantene ikke opplever sine handlinger som vold fordi de selv har vært utsatt for lignende hendelser og derfor opplever dette som normalt? Videre sier Isdal at normalisering kan oppstå dersom man ikke har noe annet å sammenligne med, og det kan derfor tenkes at informantene ikke beskriver sine handlinger som vold fordi de i oppveksten ikke har hatt noe annet å sammenligne med. Dette understrekes i rapporten *Kjennetegn hos menn som oppsøkte Alternativ til vold (ATV) for vold i nære relasjoner* fra 2012, hvor det fremkommer at nær åtte av ti i denne gruppen menn har opplevd fysisk mishandling fra foreldre, annen familie og/eller andre (Askeland, Strandmoen, Heir & Tjersland, 2012).

En annen måte å forstå mennenes voldsutøvelse på, kan være det Isdal (2002) kaller for *usynliggjøring*. Volden overses og kan derfor ikke problematiseres. Ved at informantene ikke tenker på sine handlinger som vold, eller på seg selv som en voldsutøver, vil det heller ikke være behov for å forstå eller skape mening ved å gå i behandling. Har man ikke et problem, er det heller ikke behov for noen endring. Videre sier Isdal at voldsutøver forsøker å usynliggjøre sin vold ved ikke å fortelle om den til noen og ved at den kun foregår i hjemmet. Ved at informantene ikke selv opplever at de gjør noe galt, vil det heller ikke være noe å fortelle om til venner eller familie, og på denne måten blir volden beholdt skjult. En annen tanke kan være at informantene bevisst holder volden skjult fordi den er tabubelagt og kan bringe frem en følelse av skam og skyld. Dette er i tråd med Johansson (2010) sin påstand om at volden har sitt utspring i blant annet skam og tidligere traumer, noe som igjen kan føre til en følelse av skyld. Det å fortelle om volden til venner eller familie kan innebære en risiko for å bli stigmatisert eller ekskludert, og kan også for mange føre til en erkjennelse de ikke er klare til å stå overfor eller håndtere konsekvensene av.

Informantenes forståelse av vold kan også ses i sammenheng med Isdals (2002) begrep *rettighetstenkning*. Her forstår man sin voldsbruk opp mot egne rettigheter. Samtlige av informantene forteller at de noen ganger kan bli ganske sinte, men at det for eksempel er knyttet til barneoppdragelse. I posisjon av å være forelder har man da rett til å bli sint eller straffe barna som følge av at de ikke hører etter eller gjør som man sier. Isdal trekker også her frem begrepet *sannhetsmonopol* hvor man opplever at ens egen oppfattelse og forståelse av noe er den eneste riktige og hvor man blir mer opptatt av å få frem prinsippet om at man selv har rett, enn mennesket som står en nær. Noen av informantene forteller om situasjoner hvor de har utøvd vold mot kona fordi hun ikke har delt deres overbevisning om at noe er slik eller sånn. Isdal (2002) hevder dette kan skje når voldsutøveren går tom for ikke-voldelige metoder for å overbevise partneren om at hans oppfatning av en sak er den eneste rette. Rettighetstenkningen kan også sees i sammenheng med Clausens (2007) ene forklaringsmodell hvor vold forklares i samfunnsmessige, kulturelle faktorer (Johansson, 2010). Menns vold mot kvinner blir her sett som en av mange ytringer for å opprettholde dominans i parforholdet, og er i tråd med et patriarkalsk mønster. Dersom informantene har en oppfatning av at de skal dominere i parforholdet og at dette er deres rett, kan det tenkes at volden blir utøvd som er resultat av dette.

Videre kan *Eksternalisering* kan ses som en forklaring på at informantene ikke opplever sine handlinger som vold. Begrepet dreier seg om at egne handlinger forklares med forhold utenfor en selv (Isdal, 2002). Som nevnt over forteller informantene at de noen ganger kan bli veldig sinte, men at dette kun er en reaksjon på noe utenforliggende, som for eksempel at kona maser. Dette kan sammenlignes med det Isdal kaller for en *ytre årsaksforklaring* – det er andres feil at informantene reagerer med sinne. Informantene selv ser ikke noe skyld, og i dette tilfellet, utøver ikke vold, fordi det er kona som maser, og informanten da bare reagerer på hennes provokasjon. Undersøkelser viser at syv av ti menn oppfyller kriteriene til minst en diagnose, hvor de hyppigste er depresjon, rusproblemer og antisosialpersonlighetsforstyrrelse (Askeland, Strandmoen, Heir & Tjersland, 2012). Kan disse diagnosene ses på som forhold utenfor en selv som kan årsaksforklare volden? Kan det tenkes at en utfordrende oppvekst kan ha resultert i diagnoser som nevnt over og at disse kan oppleves som noe informantene selv ikke har skyld i, eller kan gjøre noe med? Undersøkelser viser at det å ha vært utsatt for vold er én type erfaring som kan være en av faktorene som gjør at man selv kan utvikle voldelig atferd (Grønlie, 2011). I den landsomfattende undersøkelsen om vold fra 2005 vises det at volden rammer sosialt skjevt, og at det er de yngste og de som ikke er gift som er mest utsatt (Haaland, Clausen & Schei, 2005). Kan det bety at for eksempel dårlig økonomi kan påvirke parrelasjonen og dermed være med på å fremkalle voldsepisoder ved at man er frustrert

eller fortvilet over at økonomien ikke strekker til, eller at man for eksempel ønsker å prioritere ulikt i forhold til hva pengene skal gå til? I min studie var det stor spredning i forhold til utdanningsnivå og dermed også økonomi. Noen av informantene fortalte om god økonomi, mens andre ikke hadde utdanning utover grunnskolen og var arbeidsløse. Dermed kan det tenkes at økonomi for noen av informantene kan være en utfordring i disse parforholdene som igjen kan bidra til konflikter og utfordringer. Angående alder og sosial binding, opplever jeg også relativt stor spredning i mitt materiale, og vil derfor påstå at resultatene fra den landsomfattende undersøkelsen i 2005 ikke stemmer helt overens med mine resultater i dette tilfellet. Eksternaliseringen kan også ses i sammenheng med informantenes forøk på å skape avstand til begrepet vold som fysisk aggresjon. Ved at informantene tror på at fysisk vold er noe helt annet enn det de gjør, vil det antakeligvis også være lettere å skyldte på utenforliggende forhold de gangene det noen av informantene omtaler som en ”glipp”, altså fysisk voldsutøvelse, forekommer.

Fragmentering kan også trekkes ved informantenes forståelse av egen vold. Isdal (2002) definerer fragmentering som når man forstår volden som en handling uten sammenheng til det som skjedde før eller det som kommer i etterkant av handlingen. Noen av informantene forteller at det er en engangshendelse som har resultert i at de måtte oppsøke hjelp, og at de ikke ser behovet for å gå i behandling for dette. Andre informanter forteller at det syntes det er utfordrende at partneren bruker så lang tid på å bearbeide og å leve med det som har skjedd, da informantene opplever at hendelsene er over og at det derfor ikke er noen vits i å snakke om det igjen og igjen. I sin hovedoppgave *Vold i nære relasjoner: konsekvenser av vold og behandling av voldsutsatte* skriver Katharina Morken (2008) at parforhold med vold starter som et vanlig forhold, og at kvinner og menn sitter med samme opplevelse av hvordan forholdets første fase opplevdes (Skjørten, 1994, gjengitt i Morken, 2008). Volden inntreffer som regel første gang etter at partene har flyttet sammen, og det er i første fase vanlig at både voldsutøver og voldsutsatt opplever volden som fragmentert og atskilt fra voldsutøver og forholdet som helhet. Volden oppleves som ”uheldige enkelthendelser”, noe som kan sammenlignes med Isdals (2002) begrep fragmentering. Etter hvert begynner imidlertid dette perspektivet og bli vanskelig å opprettholde og for den voldsutsatte begynner gradvis volden å dominere personens opplevelse av parforholdet og samlivet (Skjørten, 1994, gjengitt i Morken, 2008). Her kan man se at fragmenteringen etter hvert kun kan ses som en forståelsesmetode for voldsutøveren, da den utsatte kvinnen opplever det som utfordrende å skille voldshendelsene fra resten av forholdet. Haaland, Clausen og Schei fant i sin undersøkelse (2005) at nesten halvparten av kvinnene i deres utvalg var litt eller svært urolige for vold, mens det samme gjaldt for kun en firedel av mennene. Det kan tenkes at dette handler om at det i større grad er

kvinner enn menn som blir utsatt vold, og at det derfor er naturlig at en mindre andel av mennene enn av kvinnene uroer seg for vold, men det kan også stilles spørsmål ved om dette handler om at voldsutøver og voldsutsatt sitter med en svært forskjellig opplevelse av voldsepisodene i parforholdet. For å underbygge dette viser rapporten *Behandlingsforskning – utøver av vold mot partner*, at vold mot partner utøves av både menn og kvinner og at de står for omtrent like mange voldsepisoder (Johansson, 2010). Andelen menn som utøver vold er likevel større enn kvinner og volden mennene utøver er mer alvorlig og har større konsekvenser. På grunnlag av dette kan det tenkes at fragmenteringen for mennene er en nødvendighet for å orke og leve med seg selv; voldsepisodene er atskilte hendelser fra resten av livet og parforholdet og er derfor ikke definerende for mannen som person eller forholdet som helhet. Samtidig kan fragmenteringen for den utsatte oppleves som uforståelig, og det kan tenkes at parrelasjonen på grunnlag av denne ulike opplevelsen av volden kan bli ytterligere utfordret.

Isdals (2002) begreper *benekting*, *bagatellisering* og *minimalisering* er begrepene jeg mener kan knyttes tette opp mot informantenes forståelse av egen voldsutøvelse. Begrepene dreier seg om å redusere volden til noe så lite eller ubetydelig at den ikke utgjør noe problem, og derfor ikke er noe å reagere på (Isdal, 2000). Dette ser jeg tydelig eksempler på hos alle informantene, i alle fall før eller tidlig i behandlingen hos ATV. Samtlige av informantene startet intervjuet med å fortelle at ”jeg er ingen voldsmann”, ”det var et engangstilfelle”, ”jeg har aldri slått” eller lignende. I følge Isdal (2000) handler benekting om at voldsutøver mener at volden ikke har skjedd. Dette vises hos informantene da de ikke oppfatter sine handlinger som vold. Om denne benektingen er bevisst, nettopp for å tone ned egen handlinger, eller om de faktisk ikke definerer det de gjør som vold er vanskelig å si. Likevel er resultatet det samme; voldsutøveren sitter med en annen opplevelse av det som har skjedd enn det den som er utsatt for volden gjør, da det hos mine informanter er den utsatte som har krevd at informantene skal få hjelp. Dette understrekes også i resultatene av Askeland, Strandmoen, Heir og Tjerslands rapport (2012) hvor det fremkommer at mennenes partnere oppga volden som både mer omfattende og med mer alvorlige konsekvenser enn det mennene selv fortalte. Isdal (2002) hevder at voldsutøveren trenger å bagatellisere og minimalisere for å orke og leve med seg selv, og man kan da undre seg over om informantene pynter på sine handlinger bevisst, eller om de reelt opplever at det de gjør ikke kvalifiserer til å bli kategorisert som vold? Noen av informantene forteller tidlig i intervjuene at de ikke er noen voldsutøver og at det kun har vært en spesifikk hendelse som gjorde at de måtte starte i behandling. Her kan det tenkes at voldsutøver og opplever volden som fragmentert og atskilt fra seg selv og forholdet som helhet, slik som Morken (2010) beskriver i sin hovedoppgave. Isdal (2000) sier at graden av bagatellisering og

minimalisering avtar etter hvert som voldsutøver blir trygg på den man snakker med, og dette synes jeg faktisk viste seg under intervjuene mine. Selv om jeg kun snakket med informantene over et kort tidsrom opplevde jeg at de i løpet av intervjuene ”myknet” mer opp i form av at de gradvis fortalte om grovere voldshandlinger. Det kan også tenkes at det var nettopp det at jeg for dem var en fremmed som gjorde det lettere å fortelle om volden, da de ikke trenger å forholde seg til meg i etterkant. Askeland m.fl. sin rapport (2012) viser at mennene skårer høyere på åpenhet enn resten av normalbefolkningen, og dette kan forklare at informantene i løpet av den korte tiden i intervju med meg fortalte relativt mye om vanskelige og skambelagte hendelser.

Det vises også tidlig i intervjuene at samtlige av informantene skiller mellom fysisk og psykisk vold, og det kan se ut som at den psykiske volden for de fleste ikke kvalifiserer som vold på lik linje med den fysiske. Flere av informantene forteller åpenhertig om episoder hvor de har utøvd psykisk vold mot partneren ved å rakke ned på henne, kontrollere henne, eller hyle og skrike. Likevel opplever de at de ikke er ”en voldsmann”. Dette kan ses i sammenheng med NKVS (2012) sin rapport der nær åtte av ti menn i utvalget oppgir å ha utøvet minst en form for fysisk vold mot partner, mens samme andel oppgir å ha utøvet minst en form for psykisk vold mot partneren bare det siste året. Det ser altså ut til at den psykiske volden opptrer hyppigere enn den fysiske, og dette kan settes i sammenheng med at informantene ikke opplever den psykiske volden som like alvorlig som den fysiske. Morken (2010) skriver at når kontrollen allerede er etablert er det ikke lenger nødvendig å bruke fysisk vold, da voldsutøvers makt opprettholdes ved å bruke trusler og generell psykisk vold, og muligens kan dette være en medvirkende faktor til at den psykiske volden opptrer i større grad enn det fysiske. I en undersøkelse gjort av kriminolog Kristin Skjørten i 1994 forteller voldsutsatte kvinner at det ikke er den fysiske volden som oppleves som verst, men den psykiske som kunne vare i dagevis (Skjørten, 1994, referert i Morken, 2010). En annen undersøkelse gjort av Krisesentersekretariatet viser at voldsutsatte kvinner i ettertid opplever at den psykiske volden var verst og satt dypest spor (Lien & Nørgaard, 2006, referert i Morken, 2010)

6.3 Mennenes selvforståelse

Samtlige informanter fortalte at de hele livet hadde følt seg som en sydebukk eller den som alltid fikk skylden for ting som var galt. De fleste informantene har på ulike måter hatt utfordrende oppvekster hvor de har opplevd vold, seksuelle overgrep og/eller andre former for omsorgssvikt. Mange forteller at de opplever at de hele livet har blitt behandlet urettferdig og at de har fått svært lite positive tilbakemeldinger eller støtte av sine omsorgspersoner i oppveksten. Videre trekker også flere av informantene frem en opplevelse av at det aldri var rom for å snakke om vanskelige følelser

eller bearbeide overgrep eller vanskelige hendelser de selv var utsatt for. Samtlige av informantene forteller om episoder og opplevelser i voksen alder med sin partner som gjør at de kjenner på mange av de samme følelsene de opplevde som barn. Følelsen av og ikke være god nok, å være mislykket, ikke å innfri forventninger, være dårligere, dummere eller styggere enn partneren eller å bli avvist trekker informantene frem som store utfordringer i hverdagen.

Dette var utrolig rørende deler av intervjuene mine, hvor jeg følte informantene virkelig åpnet seg og fortalte om sine innerste sårbarheter. Det ser ut til at barndom og oppvekst for mange benyttes som en del av forklaringsmetodene for å forstå reaksjons- og handlingsmønstre. Jeg opplever at selv om informantene uttrykker frustrasjon over hvordan de i voksen alder håndterer utfordrende situasjoner, føles det godt for dem å fortelle om hva slags oppvekst de har hatt. Det ser ut til at det å ha ”noe å skylde på” for informantene til en viss grad legitimerer volden de utsetter sine nærmeste for.

For å belyse hvordan informantene forstår seg selv og hvordan dette påvirker deres handlinger ønsker jeg å trekke frem Isdals begreper skjebneforklaringer, normalisering, rettighetstenkning og bagatellisering og minimalisering.

Skjebneforklaringer anser jeg her som det mest sentrale begrepet å trekke frem for å forstå informantenes handlinger. I følge Isdal (2002) forsøker mennesker å finne meninger som vi kan leve med og som gjør det mulig å forstå hvorfor vi handler som vi gjør. Samtlige av informantene forteller at de har vokst opp med ulike utfordringer som blant annet overgrep og vold. Også i rapporten av Askeland m.fl. (2012) rapporteres det om at flertallet av menn som har oppsøkt ATV for vold i nære relasjoner har erfaringer med potensielt traumatiske hendelser, og jeg opplever at informantene bruker dette som forklaringer på hvorfor de selv i voksen alder utøver vold. Det kan tenkes at dette for informantene er et forsøk på å rettferdiggjøre og skape mening i hvorfor de gjør som de gjør, da de fleste trolig føler både skam og skyld i ettertid. Samtidig som troen på at man er et resultat av oppvekst eller arv kan hjelpe til å rettferdiggjøre handlinger, fører det også til at ansvaret for handlingene blir flyttet fra voldsutøveren til noe utenfor hans kontroll. Dette kan ses hos noen av informantene ved at de forteller at ”jeg har alltid fått mye juling” eller ”vi snakket aldri om følelser”. Begge disse utsagnene vitner om at informantene mener det er noe utenfor deres kontroll som har ført til at de gjør som de gjør. I tillegg vil informantene her være ute av stand til å kunne skape en endring, fordi de tror at opplevelsene i oppveksten har formet dem til den de er. Likevel kan det stilles spørsmål ved om denne forklaringen er for lett. Kan man på grunnlag av en utfordrende oppvekst få lov til å handle som man vil? Trolig ikke. Og handler voldsutøvelsen om å

handle ”som man vil”, eller er den et resultat av at man ikke har lært noen annen måte å takle vanskelige situasjoner eller følelser på? I det tidligere behandlingstilbudet Alternativ til Vold – Ungdom som var rettet mot ungdom med voldsproblemer, så man at 80 prosent av ungdommene var vitne til eller selv utsatt for vold i egen familie (Bengtson, Steinsvåg og Terland 2004). Her påpekes det at voldsutsattheten for mange av ungdommene har vært en gjennomgripende erfaring som kan ha gitt tilknytningsskader, endret hjerneutvikling og andre reaksjoner på traumene. Skadene av volden kan så ha vært med på gjøre voldsutsatthet til voldsutøvelse.

Også her kan *normaliseringen* til Isdal (2002) trekkes frem. Som nevnt tidligere handler normalisering om å gjøre et fenomen så vanlig eller upåfallende at det ikke er noen grunn til å problematisere det. På bakgrunn av at de fleste av informantene forteller om vanskelige og tøffe oppvekster, kan det tenkes at voldsbruk for mange oppleves som normalt. Er det her mulig at voldsutøvelsen ikke handler om verken å ”gjøre som man vil” eller mangle andre verktøy, men en genuin oppfattelse av at det man gjør ikke er noe problem? Utsagn som ”jeg har alltid vært sånn” vitner om en forståelse av at handlingene informantene utsetter sine nære for ikke er noe å problematisere da det bare er som det alltid har vært. Dette kan også knyttes til Isdals (2002) begrepet *rettighetstenkning*, da informantene kan oppleve det som deres rett å reagere slik de gjør, siden det er denne reaksjonen de selv fikk for eksempel fra sin far i barndommen. Altså blir informantenes reaksjoner normalisert, ved at dette ble betegnet som ”normalen” i deres egen oppvekst.

Flere av informantene forteller om vanskeligheter med både å håndtere og å skille ulike følelser fra hverandre, og ser dette som et resultat av en oppvekst hvor følelser aldri har blitt bearbeidet eller snakket om. I rapporten av Askeland m.fl. (2012) kan vi se at halvparten av mennene har opplevd følelsesmessig overgrep og så mange som syv av ti har erfart følelsesmessig forsømmelse. Dette viser seg blant min gruppe av informanter også hvor samtlige av informantene på den ene eller andre måten har opplevd traumatiske hendelser i oppveksten. Det ikke å strekke til, ikke kunne tilfredsstille eller ikke være god nok for partneren er følelser samtlige av informantene trekker frem som oppleves som utfordrende i voksen alder. Mange av informantene tror dette grunner i oppveksten. Her kan man igjen trekke inn Isdals (2002) begrep *rettighetstenkning* hvor en person opplever at hans handlinger er knyttet til hans rettigheter. Volden kan begrunnes ut fra en posisjon der voldsutøveren eier retten eller sannheten. Isdal hevder at man i noen tilfeller kan se at menn bruker sin posisjon som en rett til å bestemme over sin partner. Altså, er man uenig i noe partneren gjør, kan mannen oppleve det som sin rett å reagere på dette. Jeg kan se eksempler på dette i mine intervjuer ved for eksempel at noen av informantene opplever avvisning fra partneren. De forteller

at dette gjør dem meget sinte da det både minner dem om lignende vonde følelser fra oppveksten som de opplever som vanskelige å håndtere, samtidig som de har en oppfatning av at det er deres rett som mann å bli tilfredsstilt av partneren. Dette kan også sammenlignes med Isdals begrep *eksternalisering* og herunder *indre årsaksforklaringer*. Indre årsaksforklaringer fokuserer på følelser, behov og hensikter i personen selv som forklaring på hans eller hennes handlinger (Isdal, 2002). Dette ser jeg tydelig hos informantene ved at de forteller om situasjoner i voksen alder som minner om opplevelser fra barndommen og får dem til å føle på de samme vanskelige følelsene. Følelsene fører til voldsutøvelse ved at de ikke makter å håndtere dem på noen annen måte. Her kan man trekke inn Isdals begrep *overforenkling* som dreier seg om å forstå voldshandlingene ut fra en forståelsesramme hvor man kun ser to alternativer. I eksempelet over ser det ut til at informanten kun opplever to alternativer. Enten å kjenne på og håndtere de vanskelige følelsene, eller å utøve vold. For samtlige av informantene vil det siste alternativet være det minst verste. Det kan tenkes at de da slipper å hente frem gamle og vonde opplevelser, ikke viser seg sårbare, og unngår å miste kontrollen. Den siste påstanden om å unngå å miste kontrollen kan diskuteres, da at de aller fleste antakeligvis ville argumentere for at det å utøve vold nettopp kan betegnes som å miste kontrollen. For voldsutøver vil det sannsynligvis oppleves annerledes, da det for han er lettere å føle kontroll og makt ved voldsutøvelse enn ved følelshåndtering.

Isdals (2002) *bagatellisering* og *minimalisering* ønsker jeg også å trekke inn for å belyse hvordan informantenes forståelse av seg selv påvirker deres handlinger. Dette viser seg blant annet ved at informantene forteller at de eksempelvis bruker vold i barneoppdragelsen. En av informantene forteller at det ikke er noe problem, for han opplevde selv å få juling da han var barn, og han tok ikke noen skade av det. Tvert i mot, er det kanskje denne strenge disiplineringen som har gjort at han har blitt et ordentlig menneske i dag. Videre er en av informantene veldig frustrert over barneverntjenesten som har plassert barna hans utenfor hjemmet som et resultat av voldsutøvelse. Han mener barneverntjenesten har overreagert kraftig, da han bare hadde slått datteren en gang fordi hun hadde mast og ikke ville høre. Senere i intervjuet kommer det frem at også kona har blitt utsatt for fysisk vold og informanten har brukt mange alternative avstraffelsesmetoder i forhold til barna. Jeg opplevde at informantens fokus dreide seg om denne ene episoden og at han hadde vanskeligheter med å forstå barneverntjenestens vurderinger da han opplevde at han ikke hadde gjort noe galt utover denne ene episoden. Isdal hevder at mennesker trenger bagatellisering og minimalisering for å orke å leve med seg selv, og dette mener jeg kommer til syne i eksempelet over. Likevel kan man undre seg om dette er bevisst fra informantens side, eller om det faktisk er slik han oppfatter sin situasjon? Dersom *normalisering* også her spiller inn, kan det tenkes at

informanten opplever de andre hendelsene som også ligger til grunn for barneverntjenestens vurderinger som normale, og derfor ikke forstår på hvilket grunnlag barneverntjenesten kan vurdere det som riktig med en plassering utenfor hjemmet.

Hvordan informantene opplever seg selv, og deretter egen vold kan ses i sammenheng med en av de tre hovedgruppene av ulike forklaringsmodeller Johansson (2010) trekker frem i sin rapport. Den aktuelle forklaringsmodellen fokuserer på at volden kan forklares med årsak i individets problem og patologi. I følge denne modellen kan tidlig traumatisering under oppveksten, personlighetsproblematikk og misbruk være eksempler på individuelle faktorer som øker sannsynligheten for partnervold (Clausen, 2007, referert i Johansson, 2010). Skal man forstå informantenes vold ut i fra denne forklaringsmodellen kan det tenkes at den utfordrende oppveksten mange trekker frem kan ha påvirket deres handlingsvalg i stor grad. Denne forklaringsmodellen er også i tråd med Grønlie (2011) som hevder at undersøkelser viser at voldsutøveren i langt større grad enn normalbefolkningen har opplevd vold i barndommen. I forhold til min gruppe informanter samsvarer dette godt, med at totalt 8 av 9 informanter forteller at de har opplevd ulike former for vold i oppveksten.

6.4 Triggere som utløser vold

Under innsamlingen av intervjuer ble temaet *triggere som utløser vold* sentralt for å forstå vold i nære relasjoner. Her kom det frem noen individuelle triggere, men de fleste var gjeldende for samtlige av informantene på den ene eller andre måten. Det jeg opplevde som den sterkeste triggeren av dem alle var følelsen av å bli urettferdig behandlet. Videre spilte også en opplevelse av å være liten eller mindre verdt enn partneren en stor rolle i det som skjedde før voldsutøvelsen fant sted. Det at noen visste bedre enn informantene, eller at man ble beskyldt for noe trigget frem et voldsomt sinne for mange. Andre triggere var også følelsen av ikke å bli respektert eller sett, avvist eller ikke prioritert.

Jeg vil tørre å påstå at mange av oss kan kjenne oss igjen i at eksemplene nevnt over kan få oss til å bli irriterte eller lei oss. Likevel unngår de fleste av oss å bruke vold som løsning på situasjonen. Men når, som nevnt i de to forrige avsnittene, ulike forklaringsmetoder som normalisering, skjebneforklaringer, eksternalisering, overforenkling, fragmentering, rettighetstenkning, usynliggjøring og benekting, bagatellisering og minimalisering belyser situasjonene for oss, er det

kanskje lettere å forstå hvorfor informantene tyr til voldshandlinger. For å forstå hvorfor eksemplene over fører til voldsutøvelse for informantene ønsker jeg å trekke inn Isdals (2002) begrep *relasjonsvold*.

Relasjonsvold er vold som finner sted innenfor nære relasjoner eller maktsystemer (Isdal, 2002). Denne typen vold kjennetegnes ved den kun skjer innenfor relasjonene, og sjelden ellers i livet til den som utøver volden, og den utløses av en avmakt som kan være enten personlig eller relasjonell. Den personlige avmakten kjennetegnes av dårlig selvtillit, personlig usikkerhet eller litenhetsfølelse, mens den relasjonelle avmakten dreier seg om selvbildeproblematikk og manglende ferdigheter i selvhevdelse. Nettopp dette ønsker jeg å problematisere, for selv om jeg ser i mitt materiale at det finnes både personlige og relasjonelle avmakter som utløsere for vold, så tror jeg ikke det nødvendigvis handler om enten eller, men heller en kompleks problematikk - en god blanding av begge deler. Informantene forteller om litenhetsfølelse i forhold til partneren, personlig usikkerhet i form av utfordringer rundt sin rolle og dårlig selvtillit i forhold til å frykt for ikke å være god nok eller ikke å kunne tilfredsstillte partneren. Dette vil kunne kategoriseres som personlige avmakter som utløsere for vold i følge Isdal. Når det gjelder den relasjonelle avmakten vil jeg tørre å påstå at punktene nevnt over, litenhetsfølelse, personlig usikkerhet og dårlig selvtillit alle kan være et resultat av selvbildeproblematikk – som igjen kan føre til manglende evner hva det gjelder selvhevdelse. Informantenes voldsutøvelse kan da tolkes som selvhevdelse for å markere seg. Altså vil jeg påstå at triggerne for å voldsutøvelse som oftest både er personlige og relasjonelle. Og i tråd med Isdal, vil jeg anta at informantene bruker voldsutøvelsen som et forsøk på å beholde styring og kontroll innenfor maktsystemet, i dette tilfellet relasjonen, de er en del av. Isdal (2002) hevder at volden gir en følelse av å være en viktig og betydningsfull person, og det kan tenkes at det er denne følelsen informantene forsøker å gjenskape når de trigges av faktorene nevnt over. Her ønsker jeg også å trekke inn en *studie av relativ makt og forekomst av partnervold* gjort av sosiolog Heidi Fischer Bjelland. Hun hevder at det å ha høyere status enn samboer, øker sjansen for psykisk vold for begge kjønn (Bjelland, 2014). Dette kan sammenlignes med historiene noen av mine informanter forteller hvor de føler seg mindreverdige i forhold til partneren. Ingen av informantene har spesifikt uttrykt at dette handler om sosial status, men jeg mener likevel det er et viktig poeng å trekke frem, da dette kan tenkes at det kan være vanskelig for en mann å innrømme eller godta. Videre hevder Bjelland (2014) at kvinner som tjener mer enn partner i tillegg er mer utsatt for fysisk vold, og at vold eller kontroll kan benyttes som en slags kompensasjon for den ene partens svake posisjon i forholdet, og kan slik ses som et forsøk på å balansere det som oppleves som et skjevt maktforhold. Ingen av mine informanter har heller spesifikt uttrykt at de føler seg underlegne

som resultat av at partneren tjener bedre, men det var flere av informantene som meddelte at partneren hadde høyere utdanning og dermed også bedre lønn.

Videre ønsker jeg her å trekke inn den andre av de tre hovedgruppene for ulike forklaringsmodeller. Johansson (2010) trekker frem i sin rapport, for å belyse informantenes triggere.

Forklaringsmodellen jeg her vil nevne dreier seg om på forklaringer av volden som fokuserer på samspillet partene i mellom. Her sees partnervold som et uttrykk for konflikter i en dysfunksjonell familie, hvor begge parter bidrar til eskalering av konflikter (Clausen, 2007, referert i Johansson, 2010). Denne forklaringsmodellen kan sammenlignes med informantenes forståelse av egen vold som de beskriver gjennom triggere. Triggerne de trekker frem dreier seg i hovedsak om noe partneren sier eller gjør som får informantene til å føle sånn eller slik. Noen av informantene trekker også frem helt dagligdagse konflikter i forhold til husarbeid og barneoppdragelse som kan føre til voldsutøvelse.

6.5 Strategier for unngåelse av vold

Som vist i kapittel 5, opplever jeg denne kategorien som todelt; strategier for unngåelse av vold før behandling, og strategier for unngåelse etter behandling. Mine hovedfunn viser at det før behandling var svært få av informantene som hadde utviklet noen form for bevisste unngåelsesstrategier. Det ser ut til at utfallet av en utfordrende situasjon ofte var tilfeldig og at strategiene informantene noen ganger brukte i stor grad var ubevisste. Hovedstrategien de presenterte var ulike måter enten å unngå eller å forlate en situasjon på. Jeg opplever at det her i stor grad handlet om å unnvike problemene, i stedet for å ta tak i og håndtere dem.

Underveis eller i etterkant av behandlingen opplever jeg at fokuset hos samtlige av informantene ble endret. Flere bevisste strategier hadde blitt tillært og hovedstrategien så nå ut til å dreie seg om å være bevisst på at man har et problem. Samtlige av mennene fortalte om hvordan de bruker lenger tid på å analysere og tenke i utfordrende situasjoner, i stedet for å gå rett til angrep – slik de tidligere kunne gjøre. Videre brukes nå strategien ”å unngå eller å forlate situasjonen” på en mer systematisk måte ved at det kalles time-out og det er noe informantene kan velge å gjøre dersom de oppfatter at ting eskalerer eller blir vanskelig. Jeg opplever det slik at en time-out nå brukes som løsningsstrategi i etterkant av at andre ting er forsøkt, og ikke i forkant som en unngåelsesstrategi.

Mangelen på strategier for å unngå vold kan ses i sammenheng med at samtlige av informantene før de startet i behandling ikke opplevde at de hadde et problem. Naturligvis ville heller ikke behovet for unngåelsesstrategier ha meldt seg. Det viste seg at informantene imidlertid etter påbegynt behandling kunne fortelle om både nye opplevelser, erfaringer og etter hvert strategier for å unngå eller forebygge voldsutøvelse. Igjen vil jeg trekke frem Isdals (2002) hovedbudskap, som gjennomsyrrer hele hans bok; for å kunne reagere og problematisere volden, må volden gis sitt rette navn.

I forhold til å gi volden sitt rette navn vil jeg her trekke inn Michael Johnsons voldstypologi (Sogn & Hjemdal, 2010). Johnson arbeider med fem ulike former for vold og jeg vil her trekke frem de to første, *common couple violence*, heretter kalt episodisk partnervold, og *patriarchal terrorism*, heretter kalt patriarsk terrorisme. Sistnevnte dreier seg om menn som søker å kontrollere kvinner ved bruk av regelmessig vold, økonomisk undertrykking, minimalisering, trusler, isolasjon og andre lignende strategier for kontroll (Sogn & Hjemdal, 2010). Johnson (1995) mener at denne typen vold har et tvangspreg over seg og at utøvere her er både kontrollerende og voldelige. Dette fraviker fra hvordan informantene i utgangspunktet opplevde seg selv ved at de skapte avstand fra den fysiske volden og anså den psykiske volden som av mindre alvorlighetsgrad. Videre hevder Johnson (1995) at kontrollstrategiene nevnt over er så effektive i seg selv, at behovet for fysisk vold ikke nødvendigvis er like stort. Som også Morken (2010) skriver i sin hovedoppgave; voldsutøvers makt opprettholdes ved å bruke trusler og generell psykisk vold. På tross av informantenes skapte avstand fra fysisk vold, kan det se ut til at de likevel opprettholder makten ved generell psykisk vold slik som Johnson (1995) og Morken (2008) i sin oppgave hevder. Det at samtlige av informantene ikke opplever den psykiske volden som vold, kan igjen forklare hvorfor informantene ikke utviklet strategier for å unngå den psykiske volden. Kan det tenkes at utøveren opprettholder sin maktposisjon overfor partner ubevisst, selv om han ikke fysisk bruker vold? Opplever informantene at de ikke utøver vold fordi de ikke bruker fysisk makt, mens de utsatte partnerne opplever den mest dyptinngripende voldsformen av dem alle? Johnson (1995) hevder at denne formen for vold er mer alvorlig enn det psykiske, da den påvirker den utsattes syn på seg selv, sin verdighet og sin rolle i verden (Sogn & Hjemdal, 2010). Den patriarske terrorismen kan også sammenlignes med den tredje av hovedgruppene av forklaringsmodeller for vold Johansson (2010) presenterer i sin rapport. Her er menns vold mot kvinner (for å opprettholde dominans) i tråd med et allment patriarkalsk mønster, og anses ikke som et avvik fra samfunnsnormen. Behandling med bakgrunn i en slik forståelsesmodell forsøker å gjøre utøveren bevisst på sin dominerende holdning og fastlåste

kjønnsrolleoppfatninger. Tanken er å få utøveren til å jobbe mot en relasjon basert på likhet og trygghet, i stedet for redsel (Clausen, 2007, referert i Johansson, 2010).

Den episodiske partnervolden handler om konflikter i parrelasjonen som kommer ut av kontroll (Johnson, 2006, referert i Sogn & Hjemdal, 2010). Volden som springer ut av disse konfliktene er vanligvis mildere og utvikler seg sjelden til å bli alvorlig eller livstruende. Denne formen for vold er heller ikke tilknyttet et generelt mønster av makt og kontroll slik den patrialske terrorismen er. Flere av informantene fortalte om voldsepisoder de mente hadde sin start i konflikter i parrelasjonen. På tross av at Johnson (2006) hevder at denne formen for vold ikke i like stor grad er alvorlig slik som den patrialske terrorismen, opplever jeg at historiene informantene forteller vitner om en blanding av begge de to ovennevnte voldsformene. Mange av episodene informantene forteller om handler om konflikter rundt barneoppdragelse eller husarbeid, men ved at episodene skjer gjentakende og uten særlig forvarsel kan det likevel minne om det patrialske terrorismen. Enkelte av informantene forteller også om at de til stadighet har rakk ned på partneren, og en av informantene har også bevisst isolert partneren i huset de sammen bodde i ved at det ikke fantes internett eller telefondekning der, og han dro avgårde med parets eneste bil. Hva er da voldens rette navn? Isdals (2002) påstand om å synliggjøre volden blir her svært vesentlig, og understrekes også av alle informantene som fortalte om ulike aha-opplevelser da de oppdaget av det de før hadde tenkt på som ”ikke så farlig”, i realiteten bærer stor alvorlighetsgrad og kan føre til store konsekvenser. Det var først når informantene innså denne alvorligheten at behovet for unngåelsesstrategier begynte å melde seg, og det kan tenkes at et bredere perspektiv på begrepet vold, gjorde det lettere for informantene å se behovet for endring.

6.6 Konklusjon

I dette kapittelet har jeg gitt en analyse av forhold som har vist seg sentrale i prosessen med å forstå vold i nære relasjoner. Det er her viktig å være bevisst på det både Johnsen (1995) og Johansson (2010) hevder, nemlig at vold ikke kan forstås som et ensartet fenomen og at det ikke finnes noen overordnet forklaring på årsakene til vold. Derfor vil også analysen av forholdene informantene i min studie trekker frem være kompleks og kunne forstås på flere måter. Min hensikt med dette kapittelet har vært å få frem nettopp det, at volden er en sammensatt problematikk som kan forstås fra flere perspektiver.

Det mest sentrale og overraskende funnet viste seg å være informantenes opplevelse av egne handlinger som noe annet enn vold. Ingen av informantene beskrev i utgangspunktet sine

handlinger som vold før de hadde gått i behandling en periode. I tillegg tegnet de tydelig skille mellom fysisk og psykisk vold, der det kun var den fysiske volden de beskrev som av betydning. Den psykiske volden kategoriserte de ikke som vold, og opplevde ikke som alvorlig i like stor grad.

I beskrivelsen av seg selv viste det seg at samtlige av mennene opplevde utfordringer i forhold til selvbilde. Mange fortalte om vanskelige oppvekster med vonde og ubearbeidede opplevelser. Informantene opplevde i stor grad at den vanskelige oppveksten hadde preget dem og påvirket dem til å bli den de i dag er. Det ser også ut til at oppvekst og bakgrunn for mange av informantene fungerte som forklaringsmodeller på hvorfor de i dag bruker vold i vanskelige situasjoner.

Triggeerne informantene forteller om handler i hovedsak om manglende følelshåndtering. Følelsen av ikke å bli respektert, å bli urettferdig behandlet, ikke å bli prioritert, å være mindreverdig eller dårlig i forhold til partner, å bli avvist og å bli urettferdig behandlet eller å få skylda for noe man ikke har gjort oppleves som utfordrende for samtlige av informantene.

I likhet med at informantene i utgangspunktet ikke forstod sine handlinger som vold, hadde de heller ikke utviklet noen bevisste strategier for å unngå voldsutøvelsen i forkant av behandlingen. Som et resultat av behandling utvidet informantene gradvis sin forståelseshorisont og forstod dermed at deres handlinger i stor grad kategoriseres som vold og gir alvorlige konsekvenser. Med dette fulgte også en tillæring av strategier for å unngå volden. Dette dreide seg om å bruke lenger tid på å analysere en situasjon og tenke over mulige handlingsalternativer, lære seg å gjenkjenne situasjoner som kunne oppleves som vanskelige og bruke en time-out hvis man kjente det ble utfordrende. Hovedstrategien her opplever jeg å være gjeldende for hele prosessen, nemlig å være bevisst på at man har et problem, og dermed ta de forhåndsregler det medfører.

7 Vold som rasjonelt valg

7.1 Innledning

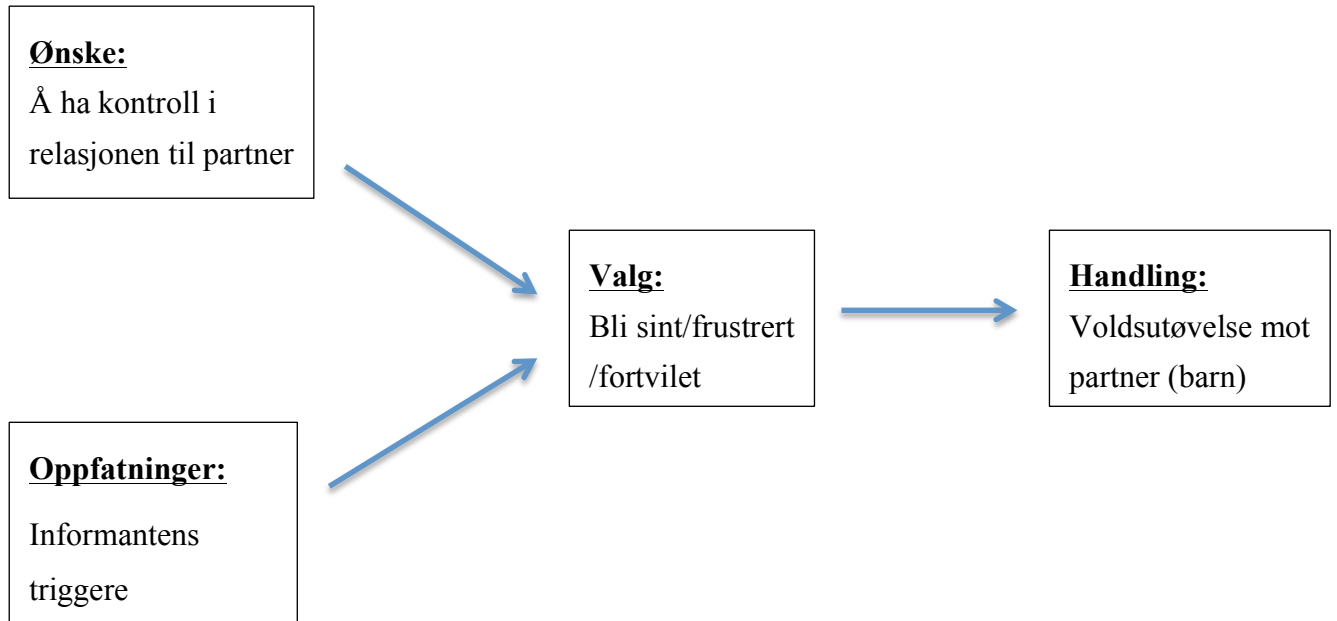
I dette kapitlet vil jeg drøfte informantenes opplevelse av sin voldsutøvelse opp mot teorien om rasjonelle valg (TRV). Jeg vil bruke Per Isdals fremstilling av relasjonsvold som utgangspunkt når jeg forsøker å vise hvordan voldsutøvelsen for informantene kan forstås som et rasjonelt valg. Jeg vil også kort presentere hvordan teorien om rasjonelle valg kan se ut etter informantene har fullført sin behandling for voldsutøvelse. Avslutningsvis samler jeg trådene og oppsummerer kapitlets avsnitt.

7.2 Teorien om rasjonelle valg: voldsutøvelse

Som nevnt i kapittel 2, *Ulike perspektiver på vold*, bygger TRV på to grunnpremisser. ”Alle sosiale fenomener skal forklares som et resultat av individuelle aktørers handlinger” og ”mennesker er rasjonelle i den forstand at det ligger en bevisst mål-middel-kalkyle til grunn for deres handlinger” (Aakvaag, 2008, s. 97). Dette vil jeg imidlertid problematisere. Er det sann at det alltid ligger en bevisst mål-middel-kalkyle til grunn for at informantenes voldsutøvelse? Er voldsutøvelsen et resultat av individuelle aktørers handlinger? I kapittel 6, *Forståelse av volden*, har jeg diskutert ulike forståelsesmetoder for volden, og jeg vil her forsøke å vise hvordan voldsutøvelsen kan forstås som et rasjonelt valg.

I følge Aakvaag (2008) vil aktøren velge det alternativet som oppfattes som det mest nyttige for å tilfredsstille hans eller hennes ønsker. Så, hvis jeg skal prøve å forstå informantenes voldsutøvelse i forhold til TRV, hva vil da informantenes ønsker eller drømmer være? For å belyse informantenes voldsutøvelse ved hjelp av TRV benytter jeg her Per Isdals (2002) begrep *relasjonsvold*, der voldens funksjon dreier seg om å ha styring og kontroll over andre innenfor makssystemet man befinner seg i, samt en form for selvstyrking der man etterstreber å være en viktig og betydningsfull person (i kontrast til hvordan personen vanligvis føler seg). Nedenfor viser *figur 1.2* et konstruert eksempel på hvordan volden for informantene kan oppleves som et rasjonelt valg.

Figur 1.2 Teorien om rasjonelle valg: voldsutøvelse

Figur 1.2:

Det overordnede ønsket vil her være å ha kontroll innenfor det makssystemet informantene befinner seg i, altså relasjonen til sin partner og/eller sine barn. Informantens oppfatninger kan være triggerne han oppgir som bakgrunn for sin voldsutøvelse, for eksempel en opplevelse av å bli avvist. Videre kan ønsket om kontroll i relasjonen til partner og triggerne informantene forteller om, sammen føre til valget som her vil være å bli sint, frustrert og/eller fortvilet. Følelsene som utløses av valget, for eksempel maktesløshet, kan føre til selve handlingen, altså voldsutøvelsen. Jeg skal gå dypere inn i dette og diskutere hvordan man kan forstå de tre hovedelementene i TRV; ønsker, oppfatninger og selve valget, i forhold til fremstillingen av modellen over. Jeg bruker informantenes opplevelser som utgangspunkt. Her vil jeg ta for meg de formale kravene som stilles for at hver av de tre hovedelementene skal kunne kategoriseres som rasjonelle.

Ønsker: å ha kontroll i relasjonen til partner

Informantens ønske om å ha kontroll innenfor den relasjonen han befinner seg i kan i tråd med Aakvaags (2008) fremstilling defineres som en fremtidig tilstand informanten ønsker å realisere. Ønsket kommer også til uttrykk gjennom informantens evne til å rangere ulike handlingsalternativer etter det han ønsker å oppnå, ved at han for eksempel rangerer det å utøve vold mot partner som mer effektivt enn å vise seg sårbar ved å håndtere følelsen av maktesløshet. Det er ønsket om kontroll i relasjonen som motiverer til handlingen, altså voldsutøvelsen og ønsket er drivkraften bak handlingen (voldsutøvelsen). Ønsket om kontroll er definert av informanten før en situasjon oppstår, og det er dette ønsket som avgjør at informanten utøver vold i situasjonen. For at et ønske skal være rasjonelt stilles det i følge Aakvaag (2008) følgende krav:

Ønsket skal være *komplett*. Det vil si at alle tilgjengelige alternativer må la seg rangere i forhold til hverandre, og det må foretrekkes et utfall fremfor et annet. Som nevnt over, vil informanten foretrekke voldsutøvelse fremfor følelseshåndtering, fordi det for han oppleves som det mest effektive verktøyet for å oppnå sitt ønske om kontroll. Videre må det være *transitivt*, aktøren må foretrekke alternativet som velges foran alle andre tilgjengelige alternativer. Alternativet voldsutøvelse må altså foretrekkes fremfor både følelseshåndtering og for eksempel muligheten til å gå ut av situasjonen. Og dersom informanten foretrekker voldsutøvelse fremfor følelseshåndtering, må han også foretrekke voldsutøvelse fremfor muligheten til å forlate situasjonen.

Logisk realiserbart. Det må være mulig å oppnå ønsket engang frem i tid, som et resultat av et direkte forsøk på å realisere det. Ønsket om å ha kontroll i relasjon til sin partner vil jeg argumentere for at er realiserbart en gang i fremtiden ved at man bevisst jobber for å oppnå denne kontrollen. Spørsmålet er her hvordan informanten definerer kontroll, og hva slags kontroll informanten ønsker å ha i relasjonen. Ønsker informanten kontrolloppnåelse i form av at partneren skal føye seg etter han på grunnlag av trusler eller frykt, er saken en annen enn om han ønsker en form for gjensidig respekt og kommunikasjon i hverdagen.

Stabilt. Ønsket må være stabilt i den forstand at informanten må ha hatt det samme ønsket over en viss periode og at ønsket ikke kontinuerlig forandrer seg. Ønsket om å ha kontroll i relasjon til sin partner ser ut til å være stabilt for samtlige av mine informanter ved at de alle ønsker å få samlivet med partneren til å fungere. Her kan det stilles spørsmål ved om informantene og deres partnere sitter på samme opplevelse av hva som må til for å få et samliv til å fungere.

Fremtidsrettet. Informanten må finne en balanse mellom nåtid og fremtid som gjør det mulig å realisere ønsket. Informantens ønske om kontroll i relasjon til partner er et relativt kortsiktig ønske. Likevel vil jeg si at ønsket ikke er irrasjonelt i den forstand at informantene daglig står overfor utfordrende situasjoner i samlivet med partner og at de derfor ikke innsnevrer sine handlingsalternativer, og dermed muligheten til å realisere sine ønsker.

Autonome. Ønsket om kontroll i relasjonen til partner kan anses som autonomt ved at det har blitt til på en planlagt og kontrollert måte. På den ene siden kan informantens ønske være et resultat av selvlovgivning dersom han bevisst har tatt et valg om at han ønsker å endre relasjonen han i dag har til sin partner. På den annen side kan det tenkes at informantens ønske vil være påvirket av andre faktorer, for eksempel partnerens krav om endring eller trussel om å forlate informanten. I det siste tilfellet vil ikke ønsket være rasjonelt. Elster i Aakvaag (2008) mener at et ønske er autonomt dersom aktøren kan identifisere seg med det på tross av hvordan det har blitt til. Ergo, vil informantens ønske være autonomt, på tross av at de er et resultat av partnerens krav, dersom informanten fortsatt kan si seg enig i ønsket og ønsker det samme.

Oppfatninger: informantens triggere

I forhold til *figur 1.2*, s. 106 vil informantens oppfatninger være det han opplever som triggere. Aakvaag (2008) definerer oppfatninger som informantens kunnskap og subjektive opplevelse av verden. Som vist i kapittel 5 *Mine funn: fire hovedkategorier*, var noen av de hyppigste triggerne for informantene oppfatningen av å bli behandlet urettferdig, å være mindreverdige eller dårligere enn partneren, å ikke strekke til, å være mindreverdige eller å bli avvist. Dette er alle eksempler på informantens subjektive oppfatning av hans verden. For at en oppfatning skal være rasjonell stilles det i følge Aakvaag (2008) følgende formale krav:

Oppfatningene må være *basert på all tilgjengelig informasjon*. Oppfatningene trenger ikke å stemme overens med virkeligheten, men må være basert på all informasjon informanten besitter. Jeg vil argumentere for at informantens triggere er basert på tidligere erfaringer og opplevelser fra informantens liv, blant annet oppvekst og miljø. Til sammen vil dette, for informanten, utgjøre all tilgjengelig informasjon. Samtidig vil jeg også påpeke at oppfatningen av hva som trigger for informanten stemmer overens med hans virkelighet, da det kan tenkes at han ikke er kjent med andre erfaringer.

Basert på tilstrekkelig informasjon. Aakvaag (2008) hevder at det i noen situasjoner er nødvendig å tilegne seg mer informasjon for å kunne handle rasjonelt, men at det kan være utfordrende å vurdere i hvilke situasjoner det vil være behov for mer informasjonsinnhenting. Det vil altså være vanskelig å vite hvor mye informasjon som anses som tilstrekkelig, og informantene blir her nødt til å basere seg på tidligere erfaringer med lignende opplevelser. Informantens triggerer vil være basert på tidligere hendelser for eksempel i oppveksten som oppleves som utfordrende og u håndterbare. I en situasjon der voldsutøvelse blir handlingen kan det tenkes at man står overfor det som Aakvaag (2008) omtaler som et *innsamlingsparadoks*. I dette tilfellet har ikke informantene nok tid til å vurdere om han bør samle inn mer informasjon før han handler.

Logisk konsistent. Det må finnes en verden hvor informantens triggerer er sanne. Innenfor makssystemet informantene befinner seg i – relasjonen til partneren – vil triggerne oppleves som sanne, og de vil derfor være logisk konsistente.

Logisk korrekt dannet. Triggerne informantene oppgir må være dannet på en logisk korrekt måte. Informantene kan ikke generalisere kun på grunnlag av egne erfaringer. I dette tilfellet vil en slik generalisering kunne være: ”pappa var utro mot mamma da jeg var liten, ergo er alle koner utro mot mennene sine, og min kone kommer til å være utro mot meg”. Triggerne må være basert på tilstrekkelig informasjon, slik at informantene ikke foretar en induktiv feilslutning fra kunnskap om egenskaper hos enkelte individer i en populasjon til alle individene i populasjonen.

Upåvirket av ønsker. Triggerne må ikke være påvirket av ønsker og preferanser. Ønsker informantene for eksempel ikke å føle seg dårligere enn partneren, kan dette føre til at han overser eller omfortolker alt han opplever som peker i denne retningen. Resultatet kan bli at han ikke lenger klarer å se forbi hintene han opplever og at det vil slå tilbake på han i form av at han blir sint eller lei seg.

Selve valget/handlingsvalget: å bli sint, frustrert, fortvilet

Handlingsvalget defineres som det som utløser selve handlingen (Aakvaag, 2008). I dette tilfellet vil det at informantene blir sint, frustrert og fortvilet utløse voldsutøvelsen mot partneren.

Handlingsvalget består av en bevisst og overveid beslutning om å iverksette det beste av de tilgjengelige alternativene, med tanke på å realisere informantens ønsker (kontroll i relasjonen til

partner) i lys av hans oppfatninger (hans triggere). For at en handling skal være rasjonell, må også handlingsvalget være rasjonelt. For å oppnå dette må informantene gjøre følgende:

Velge det beste alternativet. Informanten må velge alternativet som på grunnlag av hans oppfatning oppleves som det mest effektive for å nå hans ønskede mål. Siden informantens mål er å ha kontroll i relasjonen til partner må han velge alternativet han opplever som det mest effektive for å oppnå dette. I dette tilfellet kan det tenkes at informantene er overbevist om at voldsutøvelse er den beste måten å oppnå kontroll i relasjonen til partner på. Samtidig kan det være at informantene er klar over at voldsutøvelse ikke er det beste alternativet, men at sterke psykiske krefter som hat, kjærlighet, begjær, vaner og lignende overstyrer informantens fornuft og får dem til å unngå å gjøre det han egentlig vet er best, men heller gjøre det han vet ikke er best. Aakvaag (2008) kaller dette for viljesvakhet ved at informantene har bedre grunner for å gjøre noe annet, men likevel gjør som han gjør. I forhold til dette har jeg vist både i kapittel 5 og 6 at informantene har mange grunner, som for dem oppleves som gode for å utøve vold.

Velge alternativet fordi det er best. Informanten må i tillegg til å velge det beste alternativet, velge det ut i fra en overveid beslutning – ikke fra vane, følelser eller feighet. Det kan tenkes at valget som fører til voldsutøvelse oppleves som det beste for informantene, valgt ut fra en overveid beslutning. Likevel må man stille spørsmål ved om ikke vane, følelser og feighet spiller en rolle i forhold til valget informantene tar. Vane i forhold til at informantene tenkelig ikke har lært noen andre måter å handle på i lignende situasjoner, følelser i den forstand at dette handler om relasjonen til partneren og feighet i form av at informantene ikke makter å håndtere oppfatningene sine (triggerne sine) på noen annen måte enn å gå til angrep i form av å utøve vold. På tross av de tre ovennevnte faktorene, kan man anta at informantene gjennom mange år med voldsutøvelse fortsatt oppfatter sine handlinger som de mest effektive for å nå sitt mål.

Velge det på riktig måte. Beslutningen om å velge det beste alternativet må utløse handlingen på riktig måte. Her menes det at beslutningen må bli utført på en planmessig og overveid måte. I forhold til informantene og utøvelsen av vold kan dette problematiseres. I de fleste tilfeller der informantene står på terskelen til å utøve vold har de ikke tid til å komme frem til beslutningen på en planmessig og overveid måte. Likevel kan beslutningen anses som planlagt og overveid da resultatene av informantens ønske (kontroll) og oppfatninger (triggere) alltid ser ut til å føre til det samme valget (sinne, frustrasjon og fortvilelse) og den samme handlingen (voldsutøvelse).

Ved å ta utgangspunkt i *figur 1.2*, s. 106, vises det at informantenes ønsker, oppfatninger, valg og handlinger oppfyller kravene teorien om rasjonelle valg stiller for å kunne betraktes som rasjonelle.

Ergo kan det se ut til at utøvelsen av vold kan oppleves som et rasjonelt valg for informantene i min studie. I lys av deres historier, erfaringer, opplevelser og oppfatninger kan man anta at voldsutøvelsen for dem oppleves som det beste alternativet for å løse en utfordrende situasjon. Det er imidlertid her viktig å være bevisst på at dette kun er et konstruert eksempel som viser hvordan volden informantene utøver kan forstås i lys av teorien om rasjonelle valg - og at dette eksempelet ikke nødvendigvis vil være treffende for andre menn som utøver vold.

Men kan volden virkelig forstås som et rasjonelt valg? For hva er rasjonelt, og for hvem er det rasjonelt? Det kan tenkes at selv om volden oppleves som et rasjonelt valg for voldsutøveren, vil den oppleves som uforståelig og vanskelig for den utsatte. Noe av kritikken mot TRV er at majoriteten av menneskers handlinger nettopp ikke er et resultat av rasjonelle valg, men heller er et resultat av at aktøren bare reagerer og vet hvordan hun eller han skal handle for å ivareta sine interesser i en situasjon (Aakvaag, 2008). Dette kan samsvare med *figur 1.2*, s. 106 da det ser ut til at informantene her reagerer slik de alltid har gjort. Videre hevder kritikere at om dette hadde vært tilfelle ville samfunnslivet trolig stoppe helt opp dersom alle aktørene måtte gjennom de refleksive kalkylene TRV hevder de foretar før de handler. Man kan likevel undre seg over om dette til en viss grad likevel stemmer da informantene i min studie forteller nettopp om bruk av mer tid til å analysere og tenke gjennom sine reaksjoner og handlingsalternativer før de tar valget om en endelig handling i relasjonen til partner etter de har gått i behandling hos ATV. Med dette som bakgrunn vil jeg presentere hvordan teorien om rasjonelle valg kan se ut for informantene etter de har gått i behandling og utvidet sin forståelseshorisont.

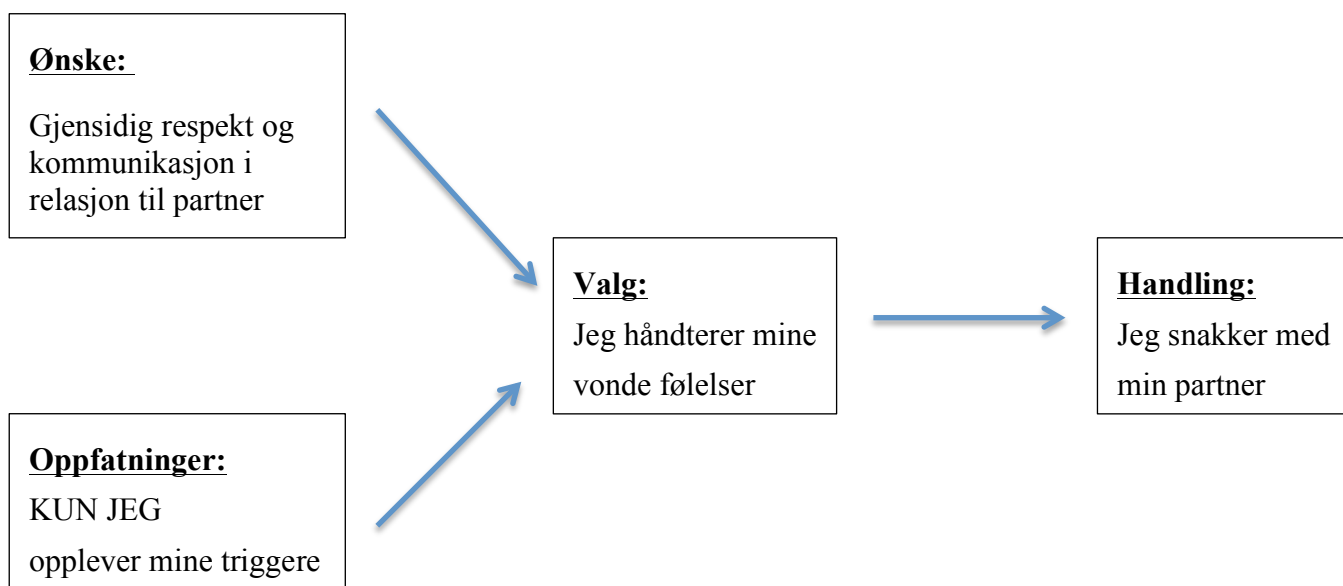
7.3 Det rasjonelle valget etter behandling

Det kan tenkes at *figur 1.2*, s. 106 ville sett noe annerledes ut etter informantene hadde gått i behandling en stund, eller var ferdigbehandlet. Det overordnede ønsket vil være det samme; kontroll i relasjonen til partner, men informanten vil kanskje ha en annen forståelse av hvordan denne kontrollen skal oppnås. Det kan tenkes at kontroll i relasjonen til partner da ville handle om større grad av verbal kommunikasjon og gjensidig respekt. Videre vil jeg tro at det vil være endringer i informantens oppfatninger, valg og handlinger. Oppfatningene vil sannsynligvis ha endret seg ved at informanten har utvidet sin forståelse av seg selv og sine tankemønstre. Han vil antakeligvis ha utviklet en forståelse for at det kun er han selv som opplever sine triggerer som vanskelige, og at dette ikke er den gjeldende oppfatningen av verden for alle andre. Som resultat av dette vil trolig informantens valg også endre seg til et ønske om å håndtere sine følelser på tross av at dette kan være utfordrende. Resultatet av de endrede oppfatningene og derav det endrede valget

kan så føre til endrede handlinger. Det kan tenkes at informanten nå kan vise sin sårbarhet, ta tak i de vanskelige følelsene og verbalt kommunisere med sin partner, der han tidligere ville gått til angrep. På denne måten vil han jobbe for å nå sitt ønske om kontroll i relasjon til sin partner i form av gjensidig respekt og verbal kommunikasjon.

Nedenfor viser *Figur 1.3* et eksempel på hvordan TRV kan forstås etter informanten har gått i behandling og fått utvidet sin forståelseshorisont. Figuren viser hvordan informantens ønske, oppfatninger, valg og handlinger etter behandling kan se ut. Informantene som var ferdig behandlet eller langt på vei i sin behandlingsprosess viste som nevnt i kapittel 5 og 6 en utvidet forståelse for begrepet vold og derav også en større forståelse for hvordan volden kunne reduseres og etter hvert opphøre.

Figur 1.3 etter behandling

Som nevnt over er det viktig å være bevisst på at *figur 1.2*, s. 106 og *figur 1.3*, s. 112 kun er eksempler på hvordan voldsutøvelsen kan forstås i lys av teorien om rasjonelle valg, før og etter behandling. I følge figurene ser det ut til at informantene beveger seg i en retning av å bli mer rasjonelle som følge av behandling. Men er det virkelig så lett? Dersom utøvelsen av vold er et resultat av dyptinngående opplevelser fra barndommen, en utfordrende oppvekst, deltakelse i belastende miljøer og et vanskelig partnerskap i voksen alder – vil det da være mulig å endre informantens handlingsmønster så radikalt?

I *figur 1.3* s. 112 er informantens ønske endret til gjensidig respekt og kommunikasjon i relasjonen til partner. Selv om det ønsket er endret, kan det likevel ses i sammenheng med en form for kontroll i relasjonen. Innebærer informantens ønske om en velfungerende parrelasjon det samme som partnerens ønske? Og hva må til for å få et samliv til å fungere? I tråd med det informantene forteller om relasjonen til partneren etter behandling, ser det ut til at denne kontrollen i stor grad må komme som et resultat av kommunikasjon. Dette har også Isdal (2002) påpekt da han hevder at en voldsutøver må lære seg motsatsen til vold: å gi støtte og forståelse, vise tålmodighet, vise respekt og godta andres rettigheter og grenser.

Informantens oppfatninger ser også ut til å ha endret seg i takt med informantens utvidete forståelse av voldsbegrepet. Informantene forteller om at de etter hvert forstod omfanget og alvorligheten av sine handlinger, og det kan tenkes at dette også førte til en bredere forståelse av triggerne. Flere av informantene fortalte i intervjuene at de etter hvert forstod at de selv måtte jobbe med hva som trigget dem, og at triggerne i stor grad var opplevelser kun de selv hadde. De fortalte også at mye av jobben for å avverge voldsutøvelse etter hvert handlet om å kjenne igjen sine egne reaksjoner og dermed lære seg å reagere annerledes.

Når det kommer til valget og dermed også selve handlingen i *figur 1.3* s. 112 kan dette se ut til å være den største endringen i informantenes handlingsmønster. Her vil sinne og fortvilelse bli byttet ut med håndtering av vanskelige følelser. Følelshåndteringen er det informantene beskriver som den mest utfordrende delen av å gå i behandling for voldsutøvelse, og slik jeg opplever det er det her selve nøkkelen til endring ligger. Det vil nettopp være her informanten blir nødt til å bruke lenger tid enn tidligere på å analysere situasjonen, kjenne igjen sine egne reaksjoner, vurdere sine handlingsalternativer og velge det beste alternativet for å oppnå det ønskede målet om kontroll i relasjonen.

Isdal (2002) hevder at relasjonsvoldens funksjon kan være en form for selvstyrking ved at volden gir utøveren en opplevelse av å være en viktig og betydningsfull person. På tross av at utøveren sjelden er bevisst denne selvstyrkingen, kan det stilles spørsmål ved hvordan selvstyrkingen kan oppnås dersom bruken av vold opphører? I følge Isdal (2002) er alternativet til utøvelse av vold først og fremst kommunikasjon – det å lære seg å uttrykke egne og forstå andres tanker og følelser. Vil utøveren ved å endre sitt tankemønster og dermed ikke lenger utøve vold, oppnå selvstyrking ved å erstatte volden med kommunikasjon? Eller vil behovet for selvstyrking rett og slett forsvinne i takt med at tankemønsteret endrer seg? Samtlige av informantene mente at på tross av at de var på god vei mot en parrelasjon uten bruk av vold, var veien fortsatt lang å gå. Flere av informantene

sammenlignet sitt voldsproblem med å være alkoholiker i den forstand at det alltid vil være en del av dem, og at det er noe de kontinuerlig må være bevisst på. De mente også at dersom man har et voldsproblem er det nødvendig med hjelp, og at det ikke er noe man kan klare å håndtere eller komme ut av på egenhånd. På tross av god hjelp hos ATV, fortalte også informantene som var ferdigbehandlet at den største jobben kom da de stod på egne ben og ikke lenger hadde noen behandler å støtte seg på. Det kan altså se ut til at informantene i noen grad har beveget seg mot å bli mer rasjonelle, ved at de tre hovedelementene i TRV; ønsker, oppfatninger og selve valget har endret seg. Det kan også se ut til at mål-middel-kalkylen TRV hevder ligger til grunn for aktørers handlinger har blitt mer bevisst etter informantene har fått utvidet sin forståelseshorisont.

De to fremstillingene jeg nå har vist, før og etter behandling og utvidet forståelseshorisont for informantene, underbygger igjen min mening om at det er nødvendig med økt kunnskap og forståelse for voldens bakgrunn for å få den frem i lyset og dermed problematisere den. Mennene bak volden er ikke ondskapsfulle og utspekulerte, men i følge Råkil (2002) redde, og ved redsel er angrep det beste forsvar. Videre hevder han at for å forstå denne typen problematikk må det rettes fokus mot mannsforskningen og kunnskapen om dette perspektivet må økes. Ut i fra min konstruerte *figur 1.3* s. 112 vises det hvordan økt kunnskap om begrepet vold og dens konsekvenser for informantene fører til et behov og et ønske om endring. Videre viser *figur 1.2* s. 106 før behandling hvordan volden ut i fra informantenes oppfatninger, altså deres erfaringer og kunnskap, oppleves som det rasjonelle valget å ta. Min absolutte påstand er altså at vold i nære relasjoner må videre på dagsordenen, fokuset må dreies mer mot historiene og menneskene bak voldsutøvelsen, slik at man kan forstå voldens bakgrunn og opprinnelse - og det er her arbeidet mot redusering av denne typen vold må starte.

7.4 Konklusjon

I første del av dette kapitlet har jeg nå forsøkt å vise hvordan informantens voldsutøvelse kan forstås som et rasjonelt valg. På tross av at teorien stiller mange krav til at ønskene, oppfatningene, valgene og selve handlingene skal være rasjonelle har jeg forsøkt å argumentere for at informantenes voldsutøvelse nettopp kan forstås som et rasjonelt valg. Min hensikt har her vært å få frem at informantene verken er slemme, fæle eller onde, men har manglet andre nødvendige verktøy, andre handlingsalternativer, for å løse utfordrende situasjoner.

I andre del av dette kapitlet har jeg forsøkt å vise hvordan teorien om rasjonelle valg kan se ut etter informantene har utvidet sin forståelse av begrepet vold. Tanken bak dette er å vise hvor viktig

det er å begynne i ”riktig ende” når det skal jobbes mot vold i nære relasjoner. Jeg mener at fokuset her må rettes mot voldsutøver slik at hans bakgrunn, hans forståelse og hans følelser kommer frem i lyset. Først når vi har forstått hvordan volden forstås for voldsutøveren kan vi begynne å jobbe med å tilføre han ny kunnskap og nye verktøy for å lære han å håndtere sin situasjon annerledes. Min ambisjon med dette kapitlet har vært å se på volden med et analytisk blikk, for å få frem en bredere forståelse av fenomenet. En utvidet forståelse av vold vil forhåpentligvis kunne bidra til å forebygge voldsutøvelse i nære relasjoner.

8 Avslutning

8.1 Innledning

Målet med denne studien har vært å finne ut hvordan vold i nære relasjoner kan forstås – sett ut fra voldsutøverens perspektiv. Jeg har sett på hvordan mennene i min studie opplever vold, hvordan de opplever seg selv, hva som fører til at de utøver vold og hvilke metoder de bruker for å unngå voldsutøvelse.

I avslutningskapittelet vil jeg først ta for meg teoriene og i hvilken grad disse har vært egnet til å belyse og tolke mitt datamateriale. Jeg vil så gi en kort oppsummering av hvilke hovedfunn som er gjort i løpet av studien, før jeg avslutter med å diskutere kunnskapen jeg har kommet frem til gjennom arbeidet med dette prosjektet.

8.2 Teorienes egnethet til å belyse voldsutøvelse

Teoriene har utgjort mine verktøy for å analysere og forstå datamaterialet jeg har fått gjennom intervjuene. Per Isdal hadde jeg bestemt meg for å benytte helt fra start, da det i stor grad var hans bok ”Meningen med volden” som vekket min interesse for å vinkle temaet til å dreie seg om voldsutøvers perspektiv. Boken leste jeg på en kveld, og det var tidlig klart at dette måtte bli en sentral del av oppgavens analyse. Definisjon av vold og ulike former for vold, forklaringsstrategiene for hvordan volden kan forstås og begrepet relasjonsvold ble for meg naturlige verktøy å bruke i arbeidet med analysen.

Videre syntes jeg, som tidligere nevnt, at det var utfordrende å finne teorier som kunne hjelpe meg å fremstille det mine data viste. Valget falt til slutt på teorien om rasjonelle valg, fordi jeg ønsket å vise hvordan volden for informantene i stor grad oppleves som eneste løsning i vanskelige situasjoner, og dermed også for dem kan oppleves som et fornuftig valg. Jeg ønsket å få frem at informantene som utøver vold ikke gjør det som et resultat av ondskap, men rett og slett mangler andre handlingsalternativer for å løse vanskelige situasjoner – hvilket plasserer dem i det som for mange oppleves som en fortvilet og håpløs situasjon.

Jeg ønsker her også å trekke frem at jeg opplevde det som svært utfordrende å finne forskning som fortalte noe om hvordan volden oppleves for utøveren. Hovedtyngden av forskningen jeg har funnet

har dreid seg om hvordan volden oppleves for, og påvirker den voldsutsatte. Dette underbygger min mening om at det er behov for mer forskning og mer kunnskap om nettopp voldsutøvers perspektiv. Forskningen jeg besluttet å ta med dreier seg om kjennetegn ved utøvere av vold, omfanget av vold i nære relasjoner, ulike former for vold og forskjellige forståelsesmodeller for partnervold.

Jeg synes mine valg av teorier har fungert godt som verktøy for å forstå datamaterialet. De har hjulpet meg til å få et bredere perspektiv på det informantene har fortalt meg, og bidratt til en god fremstilling av mine funn. Da det alltid er mulig å se ting fra flere perspektiver, kan det godt tenkes at mine data også kunne vært analysert ved hjelp av andre teoretiske begreper. Jeg er likevel godt fornøyd med mine valg av teorier og mener de teoretiske valgene har gitt meg god innsikt i og forståelse av et emne som i utgangspunktet virker uforståelig. Ved hjelp av hermeneutikken og fenomenologien, samt teoriens bidrag har jeg gått bakenfor det man ser ved første øyekast - til historiene, opplevelsene og menneskene som befinner seg bak voldsutøvelsen.

8.3 Sentrale funn

Som vist både i kapittel 3 *Metode* og i kapittel 5 *Mine funn: fire hovedkategorier* var det fire hovedkategorier som fremstod som sentrale i mitt datamateriale og som dermed danner bakgrunnen for hvordan analysedelen i oppgaven er lagt opp.

Allerede etter de første intervjuene var gjennomført oppdaget jeg en svært avgrenset forståelse av begrepet vold hos informantene. Denne forståelsen ble tydeligere etter hvert som flere intervjuer ble gjennomført og danner grunnlaget for den første hovedkategorien "*mennenes forståelse av vold*". Det viste seg her at samtlige av informantene ikke opplevde sine handlinger som vold, og dermed heller ikke som av svært alvorlig grad. I tillegg oppdaget jeg at informantene danner et tydelig skille mellom fysisk og psykisk vold, med en forståelse av at det kun er fysisk vold som hører inne under voldsbegrepet, og at den psykiske volden ikke kan kategoriseres som vold. Jeg oppdaget også at informantene uttrykte et stort behov for å skape avstand til den fysiske volden, mens samtidig hadde lettere for å fortelle om episoder hvor de i stor grad hadde utøvd psykisk vold mot partneren. Denne avgrensede forståelsen for begrepet vold vil jeg anse som et av mine viktigste funn, da det er denne forståelsen som ser ut til å danne hele grunnlaget for et mulig endringsarbeid.

I den andre hovedkategorien "*mennenes selvforståelse*" oppdaget jeg at samtlige av informantene satt med en opplevelse av å være et offer, en syndebukk eller en som til stadighet fikk skylda for

ting han ikke hadde gjort. Denne opplevelsen hadde sin bakgrunn i barndom og oppvekst og var fortsatt vedvarende i dag. Informantene fortalte alle om utfordrende og vanskelige oppvekster og hadde alle en formening om at dette hadde påvirket dem i stor grad til å bli den de er i dag. I noen av de mest alvorlige voldsepisodene informantene fortalte om viste det seg at det handlet om manglende følelshåndtering hvor voldsutøvelsen da utgjorde det minst verste valget for informanten. Jeg oppdaget at informantene i stor grad mente at erfaringer og opplevelser fra barndommen var en påvirkende faktor til at de i dag utøvde vold.

Den tredje hovedkategorien *”triggere som utløser vold”* ble naturlig å ha med som egen hovedkategori da jeg opplever triggerne som svært sentrale for å forstå hvorfor mennene utøver vold. Her var det flere triggere som ble presentert, men hovedtriggerne for samtlige av informantene var å bli urettferdig behandlet, å bli beskyldt for noe, å føle seg mindreverdige eller dårlig i forhold til partneren, å føle at man ikke blir prioritert eller sett, eller å føle at man blir avvist. Alle disse faktorene oppdaget jeg som svært såre og vanskelige for informantene, og for mange hang dette sammen med lignende opplevelser fra barndommen som nevnt i hovedkategorien *”informantens selvforståelse”*.

Som nevnt i kapittel 5 *Mine funn: fire hovedkategorier*, opplever jeg den fjerde hovedkategorien *”Strategier for unngåelse av vold”* som todelt. Før behandling eller tidlig i behandlingsprosessen hos ATV hadde informantene ingen, eller svært få bevisste strategier for å unngå utøvelse av vold. Det dreide seg i hovedsak om å unngå situasjoner som kunne bli utfordrende, eller å forlate situasjonen hvis den allerede hadde oppstått. Informantene fortalte at de gangene de hadde klart å avverge en voldshendelse hadde det stort sett handlet om flaks og til en viss grad partnerens reaksjon eller evne til å roe informantene ned. Når informantene hadde gått en stund i behandling, eller ble regnet som ferdig behandlet, oppdaget jeg imidlertid at de hadde utviklet flere strategier for unngåelse og at disse nå ble brukt mer systematisk. Hovedstrategien var i stor grad fortsatt den samme; informantene eller partneren valgte å gå ut av situasjonen, nå kalt en time-out. Time-outen skjedde nå på en mer kontrollert og veloverveid måte, og noen ganger som et resultat av en felles beslutning mellom informantene og partneren. Informantene fortalte også om endringer i etterkant av en time-out ved at de nå kunne snakke sammen om hva som hadde skjedd og finne ut av hvorfor det hadde blitt sånn.

Alle de fire hovedkategoriene har frembrakt svært viktige funn i min studie, men jeg vil påstå at det viktigste funnet av alle er informantenes avgrensede forståelse av begrepet vold, og deres skille

mellom fysisk og psykisk vold. Opplevelsen av at vold kun var fysisk og at den psykiske volden ikke var av særlig alvorlig grad var i utgangspunktet gjeldende for alle informantene.

8.4 Konklusjon

Målet med oppgaven har vært å besvare problemstillingen *Hvordan kan man forstå menns vold i nære relasjoner?* For å belyse dette har jeg sett på hvordan menn som utøver vold forstår vold, hvordan mennene forstår seg selv, hva som trigger mennene og hvilke strategier for unngåelse av vold mennene har brukt. Jeg mener at problemstillingen i stor grad er besvart og at målet derfor er nådd. Jeg vil trekke frem at det ikke finnes et fasitsvar på hvordan voldsutøvelse kan forstås, men at jeg i denne studien har vist hvordan den for en gruppe menn som utøver vold kan se ut. Jeg vil dermed hevde at kravet om validitet er ivaretatt ved at studien har klart å ”måle” det jeg ønsket å ”måle” og at metodevalget sådan har vært vellykket.

Det har i denne studien aldri vært et mål å kunne generalisere ut i fra mine funn, ettersom det er en kvalitativ studie med et relativt lite utvalg. På bakgrunn av at det var en del fellestrekk som gikk igjen i alle intervjuene, vil jeg anta at også andre som utøver vold mot noen som står dem nær kan kjenne seg igjen i historiene jeg har formidlet. Historiene vil uansett gi kunnskap og innblikk i hvordan volden forstås for noen av de som utøver vold, men det er viktig å være bevisst på at utøvelse av vold arter seg forskjellig og oppleves forskjellig av hver enkelt utøver.

Kunnskapen jeg har tilegnet meg gjennom arbeidet med denne oppgaven, kan forhåpentligvis også være til nytte i videre utarbeiding av hjelpetilbud til mennesker som utøver vold i nære relasjoner. På tross av at Norge de siste 30 årene har økt fokuset på denne typen vold, vil jeg påstå at det fortsatt trengs større forståelse for bakgrunnen for volden, og herunder voldsutøvers forståelse, slik at man i større grad kan jobbe forebyggende. Min største forundring og overraskelse i arbeidet med denne oppgaven var at samtlige av mine informanter ikke opplevde sine handlinger som vold, og at alle fortalte om en type aha-opplevelse når de innså hvor alvorlige og hvilke konsekvenser deres handlinger hadde for de som ble utsatt. Jeg vil dermed støtte meg på Isdal (2002) og si at det ikke er før volden gis sitt rette navn at det er mulig å problematisere den og gjøre noe med den. Samfunnet mangler fortsatt i stor grad kunnskap om fenomenet vold, og det er nettopp her man må starte for å redusere omfanget av vold i nære relasjoner.

Litteraturliste

Aakvaag, G. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag AS.

Alnes, J.H. (2011). Hermeneutikk. *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <http://snl.no/hermeneutikk>

Alternativ til vold. (2014). *Historie. Alternativ til vold: 1987-* Hentet fra <http://atv-stiftelsen.no/historie>

Aschjem, Ø. (2001). *Nei, nei, gutt... En bok om menn og vold*. Bergen: Eide forlag.

Askeland, I. R., Lømo, B., Strandmoen, J-F., Heir, T. & Tjersland, O-A. (2012). *Kjennetegn hos menn som har oppsøkt Alternativ til Vold (ATV) for vold i nære relasjoner*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet fra [http://www.nkvts.no/biblioteket/Sider/Kjennetegn-hos-menn-spm-har-oppsoekt-AlternativtilVold\(ATV\)forvold-i-naere-relasjoner.aspx](http://www.nkvts.no/biblioteket/Sider/Kjennetegn-hos-menn-spm-har-oppsoekt-AlternativtilVold(ATV)forvold-i-naere-relasjoner.aspx)

Bengtson, M., Steinsvåg, P. Ø., & Terland, H. (2004). *Ungdom bak volden: forståelse og behandling av ungdom med volds- og aggresjonsproblemer*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bjelland, H. F. (2014). En voldsom maktbalanse?: En studie av relativ makt og forekomst av partnervold. *Sosiologisk Tidsskrift*, 22(1), 51-74. Hentet fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/174708/1/en%20voldsom%20maktbalanse.pdf>

Braut, G.S., & Stoltenberg, C. (2009). Reliabilitet. *Store Medisinske Leksikon*. Hentet fra <http://sml.snl.no/reliabilitet>

De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2010). 5. *Forskerrollen*. Hentet 07.05.2014, fra <https://www.etikkom.no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Medisin-og-helse/Kvalitativ-forskning/5-Forskerrollen/>

De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2009). 22. *Hensynet til utsatte grupper*. Hentet 06.05.2014, fra <https://www.etikkom.no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/C-Hensyn-til-grupper-og-institusjoner-20---26/22-Hensynet-til-utsatte-grupper/>

Engelstad, F. (2009). Jon Elster. *Norsk biografisk leksikon*. Hentet fra http://nbl.snl.no/Jon_Elster

Grimen, H. (2004). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Grønlie, R. (2011). Voldsutøvere er ofte tidligere ofre. Hentet 12.05.2014 fra <http://www.forskning.no/artikler/2011/mars/282713>

Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.

Grønlie, R. (2008). Vold – definisjoner og omfang. Hentet 06.05.2014 fra <http://www.nkvts.no/tema/Sider/Volddefinisjoneroomfang.aspx>

Haaland, T., Clausen, S-E. & Schei, B. (2005). *Vold i parforhold – ulike perspektiver*. (NIBR-rapport 2005:3). Hentet fra <http://www.nibr.no/filer/2005-3.pdf>

Heltne, U. & Steinsvåg, P.Ø. (Red.).(2011). *Barn som lever med vold i familien. Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Oslo: Universitetsforlaget.

Isdal, P. (2002). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget.

Johansson, P. (2010). *Behandlingsforskning – utøvere av vold mot partner. Oversikt over forskning på feltet*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet fra http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Behandlingsforskning_utovereavVold.pdf

Justis- og beredskapsdepartementet. (2013). *Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017*. Hentet fra http://www.regjeringen.no/pages/38428833/Hplan-2014-2017_Et-liv-uten-vold.pdf

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Morken, K. (2008). *Vold i nære relasjoner: konsekvenser av vold og behandling av voldsutsatte*. (Hovedoppgave, Det psykologiske fakultetet), Hentet fra <https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/2892/44746669.pdf?sequence=1>

Møller, M. (2000). *I fars vold*. Oslo: Kommuneforlaget.

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. (2014). *Må prosjektet meldes?* Hentet 07.05.2014, fra <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/>

Råkil, M. (Red.).(2002). *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Oslo: Universitetsforlaget.

Saur, R., Hustad, A.E., & Heir, T. (2011). *Voldsforebygging i Norge. Aktiviteter og tiltak mot vold i nære relasjoner*. Hentet fra <http://www.nkvts.no/biblioteket/Sider/Voldsforebygging-i-Norge-Aktiviteter-og-tiltak-mot-vold-i-naere-relasjoner.aspx>

Sogn, H., & Hjemdal, O. K. (2010). *Vold mot menn i nære relasjoner. Kunnskapsgjennomgang og rapport fra et pilotprosjekt*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet fra <http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Voldmotmenninarerelasjoner.pdf#search=psykisk%20vold>

Statistisk sentralbyrå. (2013). *Namnestatistikk 2013. Dei 100 mest brukte mannsnavna*. Hentet fra <http://www.ssb.no/a/navn/fornavn-menn-100.html>

St. meld nr. 15 2012-2013 (2013). *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner*. [Oslo]: Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2012-2013/meld-st-15-20122013/3.html?id=716473>

Storberget, K. (Red.).(2007). *Bjørnen sover – om vold i familien*. Oslo: Aschehoug & Co.

Svendsen, L.F.H. (2011). Edmund Husserl. *Store Norske Leksikon*. Hentet fra http://snl.no/Edmund_Husserl

Thagaard, T. (2011). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thoresen, S., & Hjemdal, K. H. (Red.).(2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet fra

http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Vold_og_voldtekt_i_Norge.pdf#search=vold%20og%20voldtekt%20i%20norge

Wormnæs, O. (1996). *Vitenskap, enhet og mangfold*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Alle kilder som er benyttet i denne oppgaven er oppgitt.

Oppgaven består av 42223 ord.

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Informasjonsskriv – Masteravhandling om vold i nære relasjoner

Jeg er en student som holder på med en mastergrad ved Høgskolen i Telemark. I den forbindelse skal jeg skrive en masteroppgave om vold i nære relasjoner. I oppgaven skal jeg konsentrere meg om å forstå vold i nære relasjoner - sett ut fra voldsutøvers perspektiv. Jeg ønsker å se på hvordan voldsutøver opplever sin bruk av vold, hva som ligger bak, hva som skjer underveis og hva konsekvensene kan bli i ettertid.

Det er gjort en del forskning på hvordan vold i nære relasjoner oppleves for voldsutsatt, men det er ikke så god kjent hvordan volden oppleves for voldsutøver. For å få en mer helhetlig forståelse av vold i nære relasjoner, synes jeg det er viktig og også belyse voldsutøvers perspektiv.

For å tilegne meg kunnskap om dette ønsker jeg å intervju 5-10 personer som utøver vold mot noen som står dem nær, og som går i behandling for dette hos Alternativ til vold. Hvert intervju vil vare i ca. en time. Jeg har taushetsplikt og alle opplysninger som fremkommer i intervjuene vil bli behandlet konfidensielt. Personlige opplysninger vil bli endret eller utelatt slik at alle som går med på å bli intervjuet ikke vil være mulig å gjenkjenne. Prosjektet er klarert i forhold til datatilsynets retningslinjer.

Deltakelse i prosjektet er frivillig, og personer som blir intervjuet kan når som helst trekke seg fra prosjektet uten å begrunne dette. Om alt går etter planen skal prosjektet være ferdig i løpet av sommeren 2014, og all informasjon som fremkommer under intervjuene vil da bli slettet. Dersom du ønsker mer informasjon om prosjektet, kan du ta kontakt med meg, eller min veileder.

Jeg er meget takknemlig for din hjelp!

Med vennlig hilsen

Aili Elén Skaug Finckenhagen

Masterstudent ved Høgskolen i Telemark

Telefon: 92482635

E-post: aili_elen@hotmail.no

Veileder:

Randi Kroken

Førsteamanuensis, Høgskolen i Telemark

Tlf: 35575433

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt skriftlig informasjon, og er villig til å delta i Aili Finckenhagens prosjekt om vold i nære relasjoner.

.....
Sted og dato

.....
Underskrift

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide – Masteroppgave om vold i nære relasjoner

INNLEDNING

-Kort informasjon om meg selv og om prosjektet/målet med oppgaven. Informere om taushetsplikt, anonymitet og frivillighet.

-Spørre om det er greit at jeg tar opp intervjuet med diktafon. Hvis opptak godkjennes skiver jeg ut opptaket så raskt det lar seg gjøre, og sletter da lydopptakene for å ta alle forholdsregler med tanke på personvern.

1. KARTLEGGING AV SITUASJONEN

-Hva førte til at du kom i kontakt med Alternativ til vold?

-Hva er din relasjon til voldsutsatt?

-Når startet problemene? Kan du fortelle om den første episoden?

-Kan du beskrive hva slags vold du bruker?

-En typisk episode eller dag hvor det har endt med konflikter, hva skjer?

(-Snakket dere (du og voldsutsatt) noen gang om problemene før du startet hos Alternativ til vold?)

2. FORKLARINGER OG FORSTÅELSE AV VOLDEN

-Kan du fortelle om oppveksten din? (venner, familie, forholdet mellom foreldre, utsatt for tidligere overgrep?, alkoholproblemer i familien?)

-Situasjonen nå: kan du beskrive din livssituasjon? (jobb, utdanning, bosituasjon)

-Hva er det som trigger deg?

-Før eller i en episode: hva ønsker du skal skje? (Hvordan du vil at situasjonen skal ende?)

-Opplever du at din håndtering har løst situasjonen, eller gjort ting bedre?

-Har du brukt metoder for å avverge episoder/hendelser?

-Etter en episode, hva tenker/føler du?

-Hvilke konsekvenser har voldsutøvelsen ført til? (for deg, for voldsutsatt og eventuelle andre som blir påvirket)

3. BEHOV FOR HJELP

-Hvor lenge pågikk problemene før du innså at du hadde behov for hjelp?

-Var det flere enn voldsutsatt som visste hva som skjedde? (Venner, familie, naboer, kollegaer)

-Har du forsøkt å få hjelp tidligere, eller hatt annen kontakt med hjelpeapparat? (psykolog, barnevern, familiekontor, politi, rettsvesen)

-Har du fortalt de rundt deg at du har kontakt med ATV? (venner, familie, kollegaer)

-Var du bekymret for hva andre ville tenke?

-Før du fikk kontakt med ATV, følte du selv at du hadde kontroll?

4. I BEHANDLING/SITUASJONEN NÅ

-Hvor lenge har du gått i behandling?

-Kan du beskrive hverdagen din nå?

-Opplever du at kontakten med ATV hittil har vært til hjelp? (hva er annerledes?)

-Hvordan takler du situasjoner som tidligere var utfordrende, i dag?

-Hva tenker du om hvordan det har vært?

-Når du tenker tilbake på hvordan det var, hva tror du selv sinnet ditt er et resultat av?

AVSLUTNING

-Avslutte med å takke for at informanten stilte opp. Avklare om det er ok at jeg kontakter informanten dersom noe skulle være uklart for meg under utskrivningen av intervjuet. Informere informanten om muligheten til å kontakte meg derom han angrer sin deltakelse, vil legge til noe eller ønsker å utelukke noe han har fortalt.

Intervjuguiden er et redskap og en slags huskelapp til meg selv. Det må vurderes fortløpende under hver enkelt intervju hvilke spørsmål som passer seg og ikke. Hensikten er ikke å følge spørsmålene slavisk, men få frem historier og fortellinger fra informanten, og heller benytte meg av spørsmålene dersom samtalen stopper opp. Alle spørsmålene må ikke stilles, det viktigste er at jeg får innhentet informasjon om alle de fire hovedtemaene; kartlegging av situasjonen, forklaringer og forståelse av volden, behov for hjelp og behandling/situasjonen nå.

Vedlegg 3: Fremstilling av familievoldssaker

Figuren under viser en framstilling av antallet familievoldssaker på landsbasis i perioden 2005 til 2011. Figuren viser en tydelig økning i registrert familievold på landsbasis med nesten fordobling av saksmengden mellom 2005 og 2011 (St. meld nr 15, 2012-2013).

